

FACTORII DE PRESIUNE ȘI CONFLICTELE DE INTERESE ÎN JUSTIȚIE – GHID PENTRU JUDECĂTORI

Autori: judecător Horațius Dumbravă, președinte SoJust
judecător Dana Cigan
judecător Cristi Danileț

Editat de

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DUMBRAVĂ, HORĂȚIUS**

Factorii de presiune și conflictele de interes în justiție /
judecător Horațius Dumbravă, judecător Dana Cigan,
judecător Cristi Danileț. - Iași : Timpul, 2007
ISBN 978-973-612-240-8

I. Cigan, Dana
II. Danileț, Cristi

34

Fundația Konrad Adenauer
Programul Statul de Drept în Europa de Sud Est
Str. Sf. Elefterie nr. 27
www.kas.de/rspsoe
Tel/Fax: +40 21 410 82 35
E-mail: office.rspsoe@kas.ro

Director de program: Dr. iur. Stefanie Ricarda Roos, M.A.L.D.
Coordonator proiect: Cora Moțoc

Societatea pentru Justiție
Bvd. Unirii nr. 45
www.sojust.ro
Tel.: +40 724 833552
Fax: +40 21 3222615
E-mail: office@sojust.ro

Acest ghid a fost produs de Societatea pentru Justiție (SoJust) în cadrul proiectului "Factori de presiune și conflicte de interes în sistemul juridic din România" și publicat cu susținerea financiară a Programului Statului de Drept în Europa de Sud Est al Fundației Konrad Adenauer.

Conținutul acestui ghid nu reprezintă în mod necesar poziția oficială a Fundației Konrad Adenauer. Răspunderea pentru conținutul acestui studiu revine în exclusivitate Societății pentru Justiție.

București, febr.2007

Cuprins:

Cap.I. Argument

Cap.II Independența și imparțialitatea justiției - standardele internaționale

I. Considerații introductive

1. Preambul
2. Instrumente internaționale

II. Independența

1. Independența justiției
2. Independența judecătorilor

III. Imparțialitatea

1. Cerințele imparțialității
2. Aparența de imparțialitate
3. Evoluția jurisprudenței CEDO în materia imparțialității
4. Obiectivul cerinței de imparțialitate
5. Garanțiile imparțialității

Cap. III. Factori de presiune și conflicte de interes - standarde naționale

I. Factori de presiune asupra independenței justiției și judecătorilor

1. Instrumente normative în ce privește factorii de presiune
2. Instrumente provenind de la asociații ale judecătorilor
3. Instrumente provenind de la societatea civilă:

II. Conflictul de interes ca factor perturbator al imparțialității

1. Instrumente normative
2. Proiectul de lege privind Agenția Națională de Integritate
3. Conflicte de interes în practică și legislație

Cap IV. Abordare și definire a noțiunilor *conflict de interes* și *factori de presiune* cu referire directă la activitatea judecătorilor

Anexa I Chestionar

Anexa II Studii de caz

Cap. V. Concluzii

Abrevieri:

O.N.U. - Organizația Națiunilor Unite

CoE – Consiliul Europei

CEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului (cifrele care indică anul semnifică data pronunțării hotărârii)

Principiul ONU – Principiu din Principiile de bază ale independenței Justiției

Pact - Pactul internațional privind drepturile civile și politice

IBA – International Bar Association

CSM – Consiliul Superior al Magistraturii

ÎCCJ – Înalta Curte de Casație și Justiție

Introducere

Dreptul fiecărei persoane la un proces *independent* și *imparțial* este un drept fundamental și un element de bază al democrației și al statului de drept. Statele care au aderat la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale - printre care se numără și România - au recunoscut acest drept odată cu ratificarea Convenției, care stipulează în articolul 6, paragraful 1: „Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege”.

Independența și imparțialitatea, atât personale, cât și factuale, ale unui judecător pot fi influențate și puse în pericol de diverși factori de presiune interni și externi, precum și de diverse circumstanțe care favorizează apariția conflictelor de interese. Independența justiției poate fi protejată efectiv numai printr-o abordare multifacetată, care să includă atât instrumente instituționale și normative, cât și măsuri de creștere a conștientizării. Printre cele din urmă se numără și seminarii care să le faciliteze pe judecătorilor și celor responsabili cu garantarea independenței justiției reflecția asupra factorilor de presiune și a conflictelor de interese existente, asupra modului în care acești factori pot afecta independența și asupra manierei în care judecătorii pot să facă față acestor situații în activitatea lor zilnică.

Publicația de față și ghidul pentru judecători sunt rezultatul unor seminarii pe care Fundația Konrad Adenauer, prin Programul Statul de Drept în Europa de Sud Est, împreună cu Societatea pentru Justiție le-au organizat pe parcursul anului 2006, în șapte orașe din România (Tg. Mureș, Cluj-Napoca, Oradea, Suceava, Focșani, Timișoara și Slatina).

Acest ghid, elaborat de către membrii Societății pentru Justiție care au participat la proiect, se bazează în primul rând pe intervențiile participanților, precum și pe răspunsurile pe care le-au dat la chestionarele în care, printre altele, au trebuit atât să definească termenii de „factori de presiune” și „conflicte de interese”, cât și să descrie dacă protecția instituțională, normativă și de facto împotriva acestor influențe este suficientă. Ghidul este menit să servească judecătorilor români drept instrument cu ajutorul căruia să managerieze mai bine situațiile în care se confruntă cu factori de presiune și de conflicte de interese în activitatea lor curentă, și să contribuie astfel la o îmbunătățire a independenței justiției.

Societatea pentru Justiție

Sprijinirea stabilirii și consolidării unui sistem juridic rațional, accesibil, transparent, imparțial și eficient, cu focus pe promovarea independenței justiției, este unul dintre principalele scopuri ale Programului Statul de Drept în Europa de Sud Est al Fundației Konrad Adenauer.

Programul Statul de Drept în Europa de Sud-Est este proiectat ca un program-dialog, de dezbatere și schimb de idei pe teme legate de statul de drept în și între țările din Europa de Sud-Est.

Țările participante în Program sunt Bosnia-Herțegovina, Bulgaria, Croația, Macedonia, Muntenegru, România și Serbia. Scopul Programului este sprijinirea stabilirii și consolidării statului de drept (*Rechtsstaat*) democratic în țările din regiune, într-o manieră sustenabilă. Dorește să contribuie la dezvoltarea și întărirea unei ordini legale eficiente, în spiritul principiilor fundamentale ale statului de drept. Acest tip de ordine legală este atât un element fundamental al sistemelor democratice, cât și o condiție esențială în vederea aderării țărilor participante în program la Uniunea Europeană.

Dr. iur. Stefanie Ricarda Roos, M.A.L.D.

Director, Programul Statul de Drept în Europa de Sud Est

București, februarie 2007

Societatea pentru Justiție

SOCIETATEA PENTRU JUSTIȚIE

Istoric: *Societatea pentru Justitie* s-a înființat după câteva luni de comunicare intensă pe Internet (<http://groups.yahoo.com/group/reformaj/>), între persoane cu un interes larg pentru reforma sistemului juridic din România, aflată în curs de realizare – magistrați, membri CSM, ministrul justiției, avocați, consilieri juridici, ziariști, studenți, politologi. Aici, în mediul virtual, s-au dezbătut proiecte de legi, proiecte de regulamente, spețe, evenimente politico-juridice.

Înființare: În perioada 5-7 august 2005, cei mai activi dintre membrii *reformaj* s-au întâlnit la Lăpușna, județul Mureș, în cadrul unei reuniuni informale, al cărei scop a fost discutarea stării actuale a sistemului juridic din România. Principala concluzie a dezbaterii a fost aceea că sistemul în ansamblul său trece printr-o criză profundă, provocată de întârzierile nepermise ale unei reforme reale. Aceste întârzieri au condus la consolidarea unei oligarhii juridice conservatoare, neimplicate social, dar adesea tributare privilegiilor și spiritului de castă. Prin refuzul de a gândi critic asupra problemelor reale și prin ignorarea unor minime standarde etice, aceste grupuri au creat o imagine dezastruoasă asupra profesiilor juridice pe care le reprezintă. De aceea, percepția generală la nivelul opiniei publice este aceea ca justiția din România este afectată de politici de clan și subminată de nepotism, conflicte de interese și lipsă de performanță.

Un grup de participanți la aceasta dezbateră a decis constituirea asociației *Societatea pentru Justiție*. Asociația a fost înregistrată sub nr. 53/13.09.2005 în registrul asociațiilor și fundațiilor aflat la grefa Judecătoria Târgu-Mureș, conform încheierii nr. 95/30.08.2005 a Judecătoria Târgu-Mureș. Are sediul social în Târgu-Mureș, str. Înfrățirii, nr. 34, ap. 11 și punct de lucru în București, bvd. Unirii nr.45.

Scop: Scopul principal al organizației este de a contribui la realizarea unei reforme autentice și cuprinzătoare nu numai a magistraturii, ci și a altor profesii juridice și a sistemului de educație juridică, în vederea îmbunătățirii calității actului de justiție în general. În vederea realizării acestui scop, *Societatea pentru Justiție* utilizează expertiza juridică a membrilor săi pentru a încuraja realizarea actului de justiție în interesul public. De asemenea, asociația își propune să faciliteze dezbateră publică și să promoveze o atitudine civică activă față de sistemul juridic din România.

Membrii: SoJust reunește în prezent un număr de 20 membri, dintre care un număr de 12 sunt fondatori. Membrii sunt reprezentanți atât ai profesiilor juridice, cât și ai societății civile. Criteriile SoJust pentru recrutarea noilor membri vizează în special capacitatea critică și de reacție rapidă, de comunicare în timp real și expertiza de specialitate pe care candidatul o poate oferi.

Obiective: Prin *Societatea pentru Justiție*, toți cei preocupați de calitatea sistemului în care profesază pot avea un instrument de acțiune civică și profesională pentru a putea proiecta și impune schimbări de substanță prin:

- asigurarea unei mobilități profesionale în sistemul judiciar, bazată pe merit și performanțe;
- creșterea calității învățământului superior juridic din România;
- respectarea unor standarde etice care să elimine conflictele de interese;

Societatea pentru Justiție

- promovarea unei atitudini active a magistraților în raport cu interesele cetățeanului;
- asigurarea unei justiții independente față de interesele politice și de grup;
- responsabilizarea justiției față de justițiabili și societate.

Acțiuni: Acțiunile noastre sunt descrise pe site-ul www.sojust.ro. În cursul perioadei care a trecut de la înființare am solicitat și indicat criterii clare de numire a judecătorilor la Înalta Curte de Casație și Justiție, am luat poziție față de unele acțiuni ale membrilor CSM, am formulat observații la Raportul de țară 2005 – capitolul referitor la justiție, am urmărit îndeaproape activitatea CSM și a Ministerului Justiției, am realizat temporar revista presei despre justiție, am încurajat exprimarea opiniilor critice în ce privește modificările în curs.

SoJust a dezvoltat parteneriate cu Fundatia Konrad Adenauer – București în privința practicii unitare și conflictelor de interese, respectiv cu Consiliul Național de Combaterea Discriminării.

Cea mai importantă realizare a anului 2006 este „Raportul independent asupra sistemului juridic din România”. Rodul contribuției voluntare al membrilor asociației și al unor experți colaboratori, acest raport are meritul de a surprinde aproape toate aspectele vieții juridice, de la modul de administrare a instanțelor până la relațiile personale dintre judecători și procurori, de la calitatea actelor întocmite de juriști până la mijloace de eludare a legii, dezvăluind fără menajamente neregulile care otrăvesc funcționarea optimă a instituțiilor statului.

La începutul anului 2007, SoJust a finalizat studiul său cu privire la „Factorii de presiune și conflictele de interese din justiție”. Pornind de la caracterile de independență și imparțialitate care trebuie să caracterizeze justiția într-o societate democratică, studiul se bazează pe dispozițiile legale și practica cu care s-au confruntat judecătorii în acest domeniu. El se vrea o bază pentru discuțiile pe marginea acestor subiecte insuficient abordate în România.

Cap. I

ARGUMENT

Importanța justiției. Justiția este unul dintre pilonii care susține orice societate democratică dar, în același timp, este și un serviciu public al cărui principală misiune este aceea de a servi interesele membrilor societății. Fără puțință de tăgadă, din această perspectivă, cetățenii așteaptă ca judecătorii să-și desfășoare activitatea de judecată în mod cinstit, corect și imparțial, aceste calități impregnându-se, practic, întregii activități desfășurate în instanțe de personalul care participă, direct sau indirect, la înfăptuirea actului de justiție. Societatea civilă solicită, din ce în ce mai accentuat, instanțelor să ia măsuri pentru a nu se permite compromiterea procesului de judecată din cauza unor interese ori a unor relații personale ale judecătorilor sau ale celorlalți membri ai colectivului instanței.

Aceste cuvinte nu sunt simple afirmații, ci au valoare de principiu, regăsindu-se în abecedarul parcurs de judecător¹ înainte de obținerea inamovibilității. Independența și imparțialitatea fac, sau ar trebui să facă parte din structura fiecărui membru al corpului judecătorilor în egală măsură cu componenta profesională, asigurând în acest mod siguranță și încredere celor care caută o protecție a drepturilor ce le-au fost încălcate, dar și celorlalți membri ai societății.

O societate care are încredere în sistemul său judiciar, în eficacitatea normei și în aplicarea principiului conform căruia toți sunt egali în fața legii este o societate puternică și prosperă.

Din păcate, societatea românească nu se bucură de confortul unei asemenea încrederi. Afirmația este susținută de nenumăratele sondaje de opinie date publicității care relevă o neîncredere a populației în justiție la cote alarmante, chiar halucinante (nu putem însă să nu remarcăm în acest context că o populație care nu are încredere în justiție într-un procent invers proporțional cu cel al celor care efectiv au apelat la serviciile acesteia ridică mari semne de întrebare în ceea ce privește cauzele care determină această atitudine), precum și de luări de poziție ale principalilor actori ai scenei politice, această chestiune fiind una dintre puținele asupra cărora reprezentanții tuturor formațiunilor politice sunt de acord.

Transparența sistemului. S-a ajuns într-un punct în care se simte nevoia să se întâmple ceva pentru a atenua această divergență apărută între societatea românească și o autoritate a cărei esență se deosebește de toate celelalte tocmai pentru că nu poate fi sancționată de electorat.

Și noi suntem pentru deschidere în ceea ce privește canalele de comunicare dintre sistemul judiciar și colectivitatea care l-a generat, deoarece activitatea instanțelor nu se poate rupe de existența și nevoile societății din care face parte. Ori tocmai recunoașterea acestei realități implică acceptarea existenței unor posibili factori de presiune sau a unor conflicte de interese, recunoaștere care ajută la găsirea soluțiilor pentru gestionarea acestor situații într-o modalitate care să nu afecteze actul de justiție. Preocuparea noastră în această direcție nu este singulară, Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni analizând, la întâlnirea de la

---

¹ A se vedea, în acest sens, programa analitică pentru „etică și organizarea judiciară” studiată la Institutul Național al Magistraturii, la <http://www.inm-lex.ro/file.php?FileID=1743>.

Societatea pentru Justiție

Strasbourg din 13-5 noiembrie 2002, problema principiilor și regulilor care guvernează comportamentul profesional al judecătorilor, în special fiind abordate probleme legate de etică, incompatibilități și imparțialitate². Concluziile discuțiilor au relevat ideea că judecătorii trebuie să fie ghidați în activitatea lor de anumite principii care să le ofere răspunsurile necesare pentru a rezolva în mod corect situațiile care pot să apară în ceea ce privește independența și imparțialitatea lor, că aceste principii ar trebui impuse de judecătorii înșiși și ar trebui să fie complet distincte de sistemul răspunderii disciplinare. De asemenea, s-a apreciat că ar fi preferabil să existe un organism sau persoane specializate care să ofere consultanță judecătorilor confrunțați cu o problemă de etică sau de incompatibilitate apărută în raport cu statutul lor datorită unei activități extraprofesionale.

SoJust și KAS. Conștientizând din această dublă perspectivă necesitatea unui dialog, *Societatea pentru Justiție (SoJust)* împreună cu *Fundația Konrad Adenauer – România (KAS)* au organizat, pentru prima dată în România, întâlniri cu judecători din mai multe instanțe din țară pentru a discuta în ce măsură conflictele de interese și factorii de presiune reprezintă un întemeiat motiv de neliniște în acest moment, precum și pentru a puncta modalitățile de a gestiona astfel de situații.

Colegii judecători care au participat la aceste discuții au fost din raza de activitate a curților de apel Târgu-Mureș, Cluj, Oradea, Suceava și Timișoara, precum și a tribunalelor Vrancea și Olt. Media participanților a fost de 15 judecători la fiecare întâlnire, astfel încât au luat parte la derularea acestui proiect 105 judecători, în total.

Organizatorii au urmărit în principal crearea unui cadru informal care să permită exprimarea liberă a părerilor judecătorilor cu privire la neclaritățile care apar în legătură cu acest subiect și modul în care aceste probleme pot fi soluționate. Aceasta, cu atât mai mult cu cât se impune o puternică schimbare de percepție în ceea ce privește evaluarea judecătorului: este cu atât mai corect, mai independent și mai imparțial magistratul care își asumă deschis existența unei probleme pe care o pune în discuția părților sau a colegiului de conducere al instanței, tocmai pentru a asigura un proces echitabil, decât cel care ascunde o astfel de problemă, păstrând tăcerea și sperând că ea nu va deveni cunoscută.

Derularea fiecărei întâlniri a urmat o procedură imaginată de organizatori, astfel: participanții au răspuns întrebărilor unui chestionar, activitate care s-a repetat și la sfârșitul evenimentului. Apoi, membri SoJust au făcut scurte prezentări vizând noțiunile de *independență versus factori de presiune* și *imparțialitate versus conflict de interese*, intervenții care nu au avut un alt scop decât cel de a declanșa discuțiile legate de tema aleasă.

Complementar, au fost utilizate și studii de caz³, rolul acestora fiind acela de a surprinde soluțiile alese de judecători potrivit legislației și practicilor existente deja, urmărindu-se dacă aceste norme asigură rezolvarea oricăror incidente.

Reprezentanții Consiliului Superior al Magistraturii (CSM) și ai Ministerului Justiției, invitați la aceste evenimente⁴, au răspuns în general problemelor legate de modul în care CSM

---

² Avizul nr. 3 (2003) al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni, Consiliul Europei, disponibil la http://www.coe.int/t/dg1/legalcooperation/judicialprofessions/ccje/textes/Avis_en.asp

³ Prezentate în cap. IV.

⁴ Din partea Consiliului Superior al Magistraturii au participat doamnele judecător Lidia Bărbulescu (la Suceava și Slatina) – membru ales al Consiliului Superior al Magistraturii și vicepreședinte al Înaltei Curți de Casație și Justiție, și judecător Alexandrina Rădulescu (la Oradea și Focșani) – membru ales al Consiliului Superior al Magistraturii, iar din partea Ministerului Justiției au participat doamna Monica Macovei (Slatina) – ministrul justiției, și domnul Cristian Anghel (Cluj, Oradea și Timișoara) – director adjunct în Ministerul Justiției al Direcției pentru relația cu Ministerul Public și de prevenire a criminalității și corupției.

Societatea pentru Justiție

își îndeplinește rolul de garant al independenței justiției, conferit de lege precum și de locul ce se vrea a fi ocupat de Agenția Națională de Integritate în ansamblul instituțiilor care au deja competența de a analiza existența unor incompatibilități și conflicte de interese în cazul serviciilor publice, cu atât mai mult cu cât legea de înființare a Agenției s-a aflat pe rolul Parlamentului în perioada derulării acestui proiect.

Chestionarea judecătorilor. Revenind la chestionarele pe care colegii judecători au fost rugați să le completeze în două etape – la începutul și la sfârșitul discuțiilor - și au urmărit să evidențieze, în primul rând, dacă problemele abordate sunt sau nu de actualitate și dacă se simte nevoia instituirii unor bune practici unitare – chiar în afara cadrului legislativ – în ceea ce privește modul de soluționare a problemelor privind conflictele de interese și presiunile exercitate asupra judecătorilor în activitatea pe care o desfășoară, cu atât mai mult cu cât judecătorul trebuie să-și exercite rolul asigurându-și independența atât din punct de vedere individual, cât și din punctul de vedere al sistemului din care face parte. De asemenea, li s-a cerut opinia cu privire la care din actorii implicați într-un fel sau altul în funcționarea bună a sistemului de justiție trebuie să elaboreze și să implementeze astfel de bune practici unitare.

Din această perspectivă relevante au fost întrebările legate de situații concrete prin care participanții au trecut, precum și de propunerile pe care le fac în legătură cu modul concret de gestionare al unor astfel de situații.

Răspunsurile permit câteva concluzii previzibile, deși la o citire superficială ele sunt neașteptate. Astfel, la întrebarea *dacă s-au exercitat presiuni asupra repondentului pentru a pronunța o anumite soluție*, au răspuns afirmativ 30% dintre participanți (majoritatea indicând că a fost vorba fie de presiuni indirecte⁵, fie de sugestii mai mult decât presiuni), în timp ce negativ au răspuns 70%⁶.

În ciuda acestei diferențe notabile, care în mod normal ar fi trebui să conducă la ideea existenței unui climat de siguranță printre judecători, la întrebarea *dacă se simt suficient de apărați de legislația română în legătură cu posibili factori de presiune externi sistemului*, răspund negativ 70% dintre participanți, și afirmativ doar 20%, în timp ce 10% nu răspund la această întrebare sau nu știu ce răspuns să dea.

Aceste două întrebări și răspunsurile date reflectă relația dintre societatea românească și judecătorii care trebuie să reprezinte pentru fiecare cetățean siguranța respectării și protejării drepturilor sale: 70% dintre judecători asupra cărora până în prezent nu s-au făcut niciun fel de presiuni, nu se simt suficient protejați, și aceasta într-un an în care la nivel declarativ s-au luat toate măsurile pentru asigurarea independenței magistraților.

La întrebarea *dacă este conflictul de interese o problemă de acută actualitate în sistemul judiciar*, răspund afirmativ 45% dintre participanți, un număr egal răspunzând negativ, iar 10% nu răspund sau nu știu ce să răspundă.

Acesta este așadar contextul în care s-a ivit utilitatea prezentei lucrări. Ea se dorește un punct de plecare pentru cât mai multe discuții care să se finalizeze prin adoptarea unor reguli de conduită prin care să se asigure în orice situație independența și imparțialitatea judecătorului cauzei.

---

⁵ Judecătorii își mențin în orice context afirmația că presa este cea care exercită presiuni prin campanii de presă, cu toate că de regulă aceste campanii nu aparțin jurnalistului și nu sunt, decât în rare cazuri, rezultatele unor anchete personale ale acestuia.

⁶ Aici trebuie făcută o mențiune deosebită pentru cei care au răspuns cu sinceritate la întrebare, înțelegând că problema de comportament aparține celui care declanșează o astfel de acțiune și nu a judecătorului care, deși pus într-o situație cel puțin caracterizată de disconfort, reușește să-și păstreze independența și imparțialitatea, pronunțând o soluție legală și temeinică.

Societatea pentru Justiție

Structura lucrării. Justificarea temelor abordate - factorii de presiune, respectiv conflictele de interese – trebuie să pornească de la cerințele de garantare a unui proces echitabil: independența și imparțialitatea. Deși în România ultimilor ani toată lumea vorbește de independența justiției⁷, deși există un organism constituțional – Consiliul Superior al Magistraturii - menit a o apăra, nici populația și nici corpul judiciar nu este lămurit asupra semnificației și complexității acestor noțiuni⁸. Și, mai grav, nu există nicio dezbatere pe tema imparțialității, care este o valoare supremă independenței. De aceea, am simțit nevoia să prezentăm mai întâi standardele internaționale cu privire la aceste noțiuni, plecând de la instrumentele și jurisprudența internațională.

În a doua parte a lucrării vom analiza „factorii de presiune” și „conflictele de interese” ca elemente perturbatoare ale unui act de justiție independent și imparțial, prin prisma normelor românești referitoare la cele două noțiuni.

Ultima parte se va axa pe concluziile seminarilor la care au participat judecătorii și care au avut ca obiect de discuție exercitarea de presiuni sau confruntarea cu conflictele de interese. Se vor enunța inclusiv definițiile propuse de participanți și vor fi anexate studiile de caz dezbătute.

---

⁷ În limbajul uzual, se folosește deseori noțiunea de „justiție” pentru a desemna activitatea tuturor organelor judiciare implicate pe parcursul unui proces. În realitate, justiția este realizată doar de judecători care, pentru a-și îndeplini imensul rol social, trebuie să se bucure de independență și imparțialitate.

⁸ Asociația Română pentru Transparență, *Studiu privind percepția magistraților asupra independenței sistemului judiciar, 2006*, p.21, disponibil la http://www.transparency.org.ro/doc/studiu_CSM_2006_corectat_final.pdf. Opinii asemănătoare se regăsesc și în studiul întocmit de aceeași organizație în 2005, p.13, la http://www.transparency.org.ro/doc/Per_mag.pdf.

Cap. II

INDEPENDENȚA ȘI IMPARȚIALITATEA JUSTIȚIEI - standardele internaționale -

I. Considerații introductive

1. Preambul

Pentru ca judecătorii să asigure supremația legii și la rândul lor să își îndeplinească în mod corect responsabilitățile, au nevoie de un statut și garanții speciale: **independentă și imparțialitate**. Există o paletă largă de instrumente internaționale în această materie, despre care putem spune că aparțin unui *Corpus Iuris judiciar internațional*. Ele reflectă preocuparea diverselor organisme interguvernamentale sau neguvernamentale, fie ele mondiale, fie regionale pentru întărirea rolului puterii judecătorești. Aceste instrumente juridice, obligatorii sau nu, fundamentează un set de standarde juridice internaționale ce pot duce la consolidarea poziției puterii judecătorești față de puterea executivă, legislativă sau față de alte grupuri sau persoane care acționează cu sau fără aprobarea statului.

2. Instrumentele internaționale

Toate instrumentele universale și regionale garantează *dreptul la un proces echitabil în fața unei instanțe independente și imparțiale*. Dacă independența judecătorului este consacrată prin statutul acestuia, imparțialitatea este o chestiune lăuntrică, este o virtute; prima înseamnă absența oricărei subordonări, pe când cealaltă absența oricărei prejudecăți, pasiuni, slăbiciuni sau sentiment personal; prima se analizează în raport cu un terț, cea de-a doua în raport de însuși magistratul.

a. instrumente care aparțin instituțiilor oficiale:

- Declarația Universală a Drepturilor Omului (ONU⁹, Paris, 1948) și Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (ONU, 1966);
- Declarația Americană a Drepturilor și Obligațiilor Persoanelor (Conferința Internațională a Statelor Americane, Columbia, 1948);
- Declarația Drepturilor Omului în Islam (Organizația Conferinței Islamice, Cairo, 1990);
- Convenția Europeană a Drepturilor Omului (Consiliul Europei¹⁰, Roma, 1950);
- Convenția Americană a Drepturilor Omului („Pactul de la San Jose”, Costa Rica, 1978);
- Carta Africană a Drepturilor Omului și Popoarelor (Organizația Uniunii Africane, Banjul, 1981);
- Carta Canadiană a Drepturilor și Libertăților (anexă la Constituția din 1982);
- Principiile de Bază ale Independenței Justiției (ONU, 1985);
- Cartea Europeană privind Statutul Judecătorilor (Consiliul Europei, 1998);

⁹ România este stat membru al Organizației Națiunilor Unite din 14 dec.1955.

¹⁰ România a ratificat Statutul Consiliului Europei (Londra, 5 mai 1949) prin Legea nr. 64 din 1993, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 238 din 4 oct.1993 și a devenit membru al Consiliului Europei la data de 7 octombrie 1993

Societatea pentru Justiție

- Carta Uniunii Europene¹¹ privind Drepturile Fundamentale (Consiliul European, Nisa, 2000);
- Avizul nr.1 referitor la standardele privind independența puterii judecătorești și inamovibilitatea judecătorilor, Avizul nr. 2 privind finanțarea și administrarea instanțelor, cu referire la eficiența sistemului judiciar și la articolul 6 al Convenției europene privind drepturile și libertățile fundamentale ale omului, Avizul nr. 3 privind principiile și reglementările care domină imperativele profesionale care se aplică judecătorilor și în mod special deontologia, comportamentele incompatibile și imparțialitatea (Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni din cadrul Consiliului Europei, 2001 și 2002).

b. instrumente care aparțin asociațiilor de magistrați

- Carta Europeană a Judecătorilor (Asociația Europeană a Magistraților¹², 1987);
- Statutul Universal al Judecătorilor (Uniunea Internațională a Magistraților¹³, 1999).

c. instrumente care aparțin altor ONG-uri sau structuri:

- Standardele Minime de Independență a Justiției („Standardele New Delhi”, International Bar Association, 1982);
- Proiectul Declarației Universale asupra Independenței Justiției (“Singhvi Declaration”, 1989);
- Declarația de la Beijing cu privire la Principiile de Independență a Justiției în Regiunea LAWASIA (Asociația de Drept pentru Asia și Pacific, 1995);
- Declarația de la Caracas (Summit-ul Iberoamerican al Președinților de Instanțe, 1999);
- Declarația de la Beirut (Conferința Arabă a Justiției, 1999) și Declarația de Independență a Justiției de la Cairo (Conferința Arabă a Justiției, 2003);
- Principiile de la Bangalore asupra Deontologiei Judiciare (UNODC, Grupul Judiciar pentru Întărirea Integrității, 2001);
- Declarația de la Suva asupra Principiilor de Independență și Acces la Justiție (INTERIGHTS-the Fiji Human Rights Commission-Fiji Judiciary, 2004), etc.

II. Independența

Fundamentată pe teoria separației puterilor în stat, Independența justiției semnifică că atât justiția ca instituție, ca sistem, cât și judecătorii individuali care decid în cazuri specifice, trebuie să fie capabili să-și exercite responsabilitățile profesionale fără a fi influențați de puterea executivă, puterea legislativă sau de grupuri economice sau de interese.

1. Independența justiției (independența instituțională, structurală)

Este nevoie de o justiție independentă pentru a responsabiliza și împiedica abuzul celorlalte puteri („puterea oprește puterea”) și pentru a fi ocrotite în final drepturile omului și

¹¹ România este membru al uniunii Europene începând cu 1 ian. 2007.

¹² Una dintre asociațiile judecătorilor și procurorilor, respectiv Asociația Magistraților din România (înființată în 1993), este membru al Asociației Europene a Magistraților.

¹³ Asociația Europeană a Magistraților este grup regional al Uniunii Internaționale a Magistraților.

Societatea pentru Justiție libertățile sale fundamentale. Ca regulă generală, independența justiției trebuie reglementată la nivel constituțional sau prin dispoziții legale.

1.1. Relația cu legislativul:

Dincolo de atribuțiile sale legislative, Parlamentul nu trebuie să intervină în actul de justiție decât cel mult pentru acordarea amnistiei sau grațierii. Emiterea unor acte normative pentru a bloca procedurile jurisdicționale sau execuționale ori audierea judecătorilor în legătură cu soluțiile lor sunt inadmisibile.

Pentru ca instanțele și judecătorii să nu fie afectați prin anumite reglementări adoptate anumit, Standardele IBA¹⁴ prevăd că legislativul nu poate aproba legi care schimbă prin retroactivitate anumite hotărâri judecătorești. Legislația referitoare la schimbări de termeni și condiții ale serviciilor judiciare nu li se va aplica judecătorilor în funcție la momentul când e aprobată legea respectivă decât dacă schimbările îmbunătățesc termenii/condițiile serviciului (pct.19 și 20a).

1.2. Relația cu executivul:

Activitatea Guvernului în domeniul rezervat justiției este de acceptat numai atunci când exercită funcția de delegare legislativă. De asemenea, se consideră că acordarea grațierii individuale de către puterea executivă sau de președintele țării nu constituie o ingerință în activitatea justiției.

Standardele IBA prevăd că miniștrii nu vor exercita niciun fel de presiuni asupra judecătorilor nici vădit, nici în secret și nu vor face declarații care afectează negativ independența judecătorilor, priviți individual sau a puterii judecătorești, ca întreg (pct.16).

1.3. Instanțele militare și cele speciale (extraordinare)

Comitetul pentru Drepturile Omului al O.N.U. a susținut în mod neechivoc că „dreptul de a fi judecat de o instanță independentă și imparțială este *un drept absolut care nu admite excepții*”¹⁵, așadar se aplică în orice situație și în toate instanțele, fie ele ordinare, fie speciale. Organizarea și funcționarea *instanțelor militare și a celor speciale* separat de cele civile, ordinare ridică probleme ce privesc compunerea completului de judecată, judecarea civililor de către instanțele militare și judecarea militarilor în caz de încălcare a drepturilor civililor.

Crearea în situații speciale a unor instanțe militare sau a altor instanțe cu competență specială, cum ar fi Curți ale Siguranței Statului, Curți revoluționare, instanțe pentru jaf și arme de foc, reprezintă un caz obișnuit de încălcare a dreptului la o procedură legală corectă. „În timp ce Pactul (*International privind Drepturile Civile și Politice*-n.ns) nu interzice astfel de categorii de instanțe, condițiile pe care le stabilește indică clar faptul că judecarea civililor de către astfel de instanțe ar trebui să fie excepțională și să se desfășoare în condiții care permit într-adevăr garanțiile depline stipulate la articolul 14”¹⁶.

¹⁴ Standardele Minime de Independență Judiciară, adoptate de International Bar Association în 1982, la New Delhi.

¹⁵ Comitetul pentru drepturile omului, Comunicarea nr. 263/1987, *M. Gonzalez del Rio vs. Peru* (Opinii adoptate la 28 octombrie 1992), în doc. ONU GAOR, A/48/40 (vol. II), p. 20, par. 5.2.

¹⁶ Comunicarea nr. 577/1994, *R. Espinoza de Polay vs. Peru* (Opinii adoptate la 6 noiembrie 1997), în doc. ONU GAOR, A/53/40 (vol. II), p. 43, par. 8.8. *Pactul internațional privind drepturile civile și politice* stipulează în articolul 14 alin. 1 că „toți oamenii sunt egali în fața instanțelor” și, în continuare, că „până la stabilirea oricărei acuzații penale împotriva sa sau a drepturilor și obligațiilor sale pe parcursul unui proces, orice persoană are dreptul de a fi audiată în mod echitabil și public de către o instanță competentă, independentă și imparțială instituită prin lege”.

Societatea pentru Justiție

Conform practicii judiciare a Comisiei Europene pentru Drepturile Omului, instanțele speciale nu pot fi create prin decizii ale executivului, ci „scopul de a cere instanțelor să fie ‚constituite prin lege’ este acela că organizarea justiției nu trebuie să fie la discreția puterii executive, ci trebuie reglementată de legi ce provin de la parlament”. Comisia africană adaugă în privința tribunalelor miliare că „factorul critic este dacă procedura este echitabilă, justă și imparțială”. Considerând că „un tribunal militar nu încalcă *per se* drepturile din Cartă” și nu implică neapărat „o procedură inechitabilă și injustă”, Comisia a subliniat că „Tribunalele militare trebuie să se supună aceluiași cerințe de echitate, deschidere, justiție, independență și proceduri legale corecte ca și orice alte proceduri. O încălcare este cauzată de nerespectarea standardelor de bază și fundamentale care ar asigura echitatea.”¹⁷

Recunoscând amestecul puterilor executive în funcțiile și afacerile autorității judiciare, incluzând probleme privind desemnarea, transferarea, mandatarea, promovarea, demiterea și administrarea afacerilor profesionale ale judecătorilor în cele mai multe țări arabe, semnatarii Declarației de la Cairo¹⁸ cu privire la Independența Justiției au propus anularea legislației și tribunalelor excepționale care constrâng libertățile și drepturile individului, dreptul lor de a recurge la un judecător ordinar și de a înainta un caz (recomandarea nr 8) și limitarea puterii tribunalelor militare de a instrumenta numai cazuri militare (recomandarea nr.11).

Tribunalele ad-hoc nu sunt admise, se spune în pct.21 din Standardele IBA.

1.4. Independența în practică

În mod concret, independența structurală trebuie să se manifeste în mai multe domenii:

a. Independența în chestiuni administrative

Potrivit standardelor IBA, problemele judiciare țin în exclusivitate de responsabilitatea puterii judecătorești, atât la nivelul administrației judiciare centrale, cât și a administrația judiciare a fiecărei instanțe. Responsabilitatea centrală pentru administrația judiciară va reveni de preferință puterii judecătorești sau în colaborare puterii judecătorești și celei executive (pct.8 și 9).

Art. 14 din Principiile de bază¹⁹ prevede că „Atribuirea cazurilor către judecători în cadrul instanțelor de care aceștia aparțin este o chestiune de administrație judiciară internă”. Tot în legătură cu acest subiect, Principiul 1 pct.2 lit. e) și f) din Recomandarea nr. (94) 12 a Comitetului Miniștrilor al Consiliului Europei arată că „Distribuția cauzelor nu trebuie să fie influențate de dorința vreunei părți sau a oricărei alte persoane interesate de hotărâre. Această distribuție poate, de exemplu, să fie făcută prin tragere la sorți sau în mod automat urmând ordinea alfabetică sau un sistem analog. Unui judecător nu-i poate fi „luată” o cauză fără vreun motiv just (cum ar fi: o boală gravă sau existența unui interes personal în cauză). Toate motivele de înlăturare și procedura de înlăturare trebuie prevăzute de lege și nu trebuie să fie influențate de vreun interes al Guvernului sau administrației. O decizie privind desesizarea unui judecător de o cauză, trebuie să fie luată de o autoritate ce se bucură de aceeași independență pe plan judiciar ca și judecătorii”.

¹⁷ ACHPR, Civil Liberties Organisation, Legal Defence Centre, Legal Defence and Assistance Project [Organizația Libertăților Civile, Centrul de Apărare Juridică, Proiectul de Asistență și Apărare Juridică] vs. Nigeria, Comunicarea nr. 218/98, decizia adoptată în timpul celei de-a 29-a sesiuni ordinare, 23 aprilie – 7 mai 2001, la <http://www1.umn.edu/humanrts/africa/comcases/218-98.html>

¹⁸ Declarația a fost însoțită de participanții la cea de-a doua conferință arabă, la Cairo, în 24 feb.2003.

¹⁹ În 1985, al șaptelea Congres al Organizației Națiunilor Unite asupra prevenirii criminalității și tratamentul făptuitorilor a adoptat *Principiile de bază privind independența justiției*, care au fost ulterior unanim avizate de Adunarea Generală prin rezoluțiile 40/32 din 29 noiembrie 1985 și 40/146 din 13 decembrie 1985.

Societatea pentru Justiție

Exemple de chestiuni interne oferă și pct. 36 din Declarația de la Beijing²⁰, conform căreia principala responsabilitate în administrarea instanțelor include planificarea, supervizarea și controlul disciplinar al personalului administrativ; cu conducerea administrativă trebuie investiți judecătorii sau un organ în care judecătorii să fie reprezentați și să aibă propriul rol.

Șeful Curții poate avea puterea de supraveghere pentru a controla judecătorii în probleme administrative (pct.32, Standardele IBA).

b. Independența în chestiuni financiare

Conform principiului 7 din Principiile de bază, este datoria fiecărui stat membru al ONU de a furniza resursele adecvate, care să dea posibilitatea magistraților să-și exercite atribuțiile în condiții normale. De asemenea, Principiul 3 din Recomandarea nr. (94)12 a Consiliului Europei se referă la condițiile de muncă ca la o chestiune care influențează independența.

Reglementările internaționale recunosc că puterile executivă și legislativă controlează bugetul puterii judecătorești. Dar, pentru că există astfel o amenințare potențială la adresa independenței acesteia din urmă, pct. 1.8 din Carta Europeană privind Statutul Judecătorilor se prevede necesitatea asocierii judecătorilor, prin reprezentanții lor și prin organizațiile lor profesionale, la deciziile referitoare la administrarea instanțelor, la stabilirea resurselor alocate și la repartizarea acestora pe plan național și pe plan regional. Ei sunt consultați, în aceleași condiții, asupra proiectelor de modificare a statutului lor și la definirea condițiilor de remunerare și de asigurare a protecției lor sociale²¹.

c. Autonomia judiciară în materia competenței jurisdicționale

În conformitate cu principiul 3 din Principiile de Bază, magistrații trebuie să aibă puterea de a decide asupra tuturor chestiunilor judiciare și trebuie să aibă autoritatea exclusivă de a stabili dacă o anumită problemă asupra căreia trebuie să hotărască este de competența lor, așa cum aceasta este definită prin lege.

De asemenea, Principiul 1 pct.2 lit.a) III din Recomandarea nr. (94) 12 prevede că niciun organ în afara instanțelor însele nu trebuie să se pronunțe asupra competenței lor, așa cum ea este definită prin lege²².

d. Independența în luarea deciziilor și autoritatea judecătorilor

Așa cum rezultă din principiul 1 din Principiile de bază, celelalte ramuri ale guvernului, inclusiv „alte instituții”, au datoria „să respecte independența justiției”. Obligația nu este doar una pasivă, astfel că Principiul 1 pct.2 lit.b) din Recomandarea nr. (94) 12 prevede că puterea executivă și cea legislativă trebuie să se asigure că judecătorii sunt independenți și că nu sunt adoptate măsuri susceptibile de a pune în pericol această independență, iar Principiul 2 pct.1 din aceeași recomandare subliniază că orice persoană implicată într-o cauză, aici înțelegându-se și organele de stat sau reprezentanții lor, trebuie să se supună autorității judecătorului.

²⁰ Declarația de la Beijing cu privire la Principiile de Independență a Justiției în Regiunea LAWASIA, adoptată la 19 august 1995.

²¹ Carta a fost adoptată sub egida Consiliului Europei, de către participanții la reuniunea multilaterală consacrată statutului judecătorilor în Europa, organizată între 8 și 10 iulie 1998 la Strasbourg.

²² A se vedea și articolul 36 alin. 6 din Statutul Curții Internaționale de Justiție, și, în ceea ce privește Curtea Europeană pentru Drepturile Omului, articolul 32 alin. 2 din Convenția Europeană privind Drepturile Omului.

Societatea pentru Justiție

Mai severă, Declarația de la Beirut²³ prevede în recomandarea nr.5 că „Abținerea executorilor judecătorești a deciziilor judecătorești este o infracțiune a cărei pedeapsă va trebui întărită. Împiedicarea implementării deciziilor va fi considerată ca și abținere de la implementare”.

Condiția independenței sistemului judiciar în luarea deciziilor este, în continuare, susținută de principiul 4 din Principiile de Bază, în conformitate cu care: „Nu trebuie să existe intervenții nejustificate sau ingerințe în cadrul proceselor judiciare, după cum nici deciziile nu vor fi subiect de revizuire. Acest principiu nu neagă existența reexaminării judiciare, și nici reducerea sau comutarea de către autoritățile competente a pedepselor pronunțate de magistrați, în conformitate cu legea”. În aceeași idee, Recomandarea nr. (94) 12 prevede că „deciziile judecătorilor nu ar trebui să fie obiectul niciunei revizii în afara oricăror proceduri de recurs prevăzute de lege” (Principiul I.2.a.I).

Independența trebuie să se manifeste și față de însuși sistemul juridic. Astfel, în pct.46 din Standardele IBA se arată că în procesul luării de decizii, un judecător trebuie să acționeze independent vizavi de susținătorii și colegii din sistemul judiciar. Atitudinea sa însă trebuie să fie și una activă, de impunere și apărare a independenței: judecătorul va încuraja și va susține măsurile de siguranță menite a permite îndeplinirea obligațiilor judecătorești, în scopul de a menține și de a întări funcționarea independentă a justiției²⁴.

2. Independența judecătorilor (independența personală)

Întrucât justiția se realizează prin instanțele judecătorești, alcătuite din judecători, aceasta înseamnă că puterea judecătorească se exercită numai prin instanța judecătorească în persoana judecătorului²⁵, unicul purtător al acestei puteri.

În aplicarea legii, independența judecătorilor exclude noțiunea de ierarhie, subordonare. Principiile internaționale statuează în mod explicit că judecătorii trebuie să ia decizii în deplină libertate și să acționeze fără restricție și fără a fi obiectul unor influențe, incitări, presiuni, amenințări sau intervenții nelegale, directe sau indirecte, indiferent din partea cărei persoane vin și sub ce motiv²⁶. Judecătorul, în calitate de deținător al autorității judecătorești, trebuie să-și poată exercita funcția sa în deplină independență în raport cu toate constrângerile/forțele de natură socială, economică și politică și chiar în raport cu alți judecători și în raport cu administrația judecătorească²⁷. Independența unei instanțe se apreciază din acest punct de vedere atât față de executiv și de părți, cât și față de puteri exterioare, cum ar fi mass-media.

Legislația trebuie să postuleze independența magistraților, iar autorităților publice trebuie să li se interzică să le adreseze instrucțiuni referitoare la activitățile lor jurisdicționale.

²³ Declarația a fost formulată la Prima Conferință Arabă asupra Justiției, organizată la Beirut în 14-16 iunie 1999, de participanții din 13 state arabe.

²⁴ Pct. 1.5. din *Principiile de la Bangalore cu privire la Conduita Judiciară 2002*, Proiectul de la Bangalore al Codului de conduită judiciară – 2001 adoptat de Grupul judiciar de întărire a integrității magistraților, astfel cum a fost revăzut la masa rotundă a președinților de tribunal, care a avut loc la Palatul Păcii din Haga, 25 -26 noiembrie 2002.

²⁵ De aici rezultă diferența dintre noțiunile de „autoritate judecătorească”, care cuprinde instanțele judecătorești, Ministerul Public și Consiliul Superior al Magistraturii, și „puterea judecătorească”, care se referă doar la instanțe.

²⁶ Principiul ONU nr.3.

²⁷ Art. 2 din Statutul Universal al Judecătorilor.

Societatea pentru Justiție

Legea trebuie să prevadă sancțiuni contra persoanelor care vor să influențeze astfel pe judecători, recomandă Consiliul Europei²⁸.

Este important de realizat că principiul independenței judecătorilor nu a fost conceput în beneficiul personal al judecătorilor înșiși, ci pentru a proteja oamenii împotriva abuzurilor de putere. Așadar, *independența nu este un privilegiu al judecătorilor, ci un beneficiu al cetățenilor*. Din acest punct de vedere, Statutul Universal al Judecătorilor debutează cu reglementarea independenței nu ca un drept, ci ca o obligație: „Prin ansamblul activității lor, judecătorii trebuie să asigure dreptul oricărei persoane de a beneficia de un proces echitabil. Ei trebuie să întrebuițeze toate mijloacele le stau la dispoziție pentru ca procesele să fie rezolvate în ședință publică, într-un termen rezonabil, în fața unui tribunal independent și imparțial stabilit prin lege, în vederea determinării drepturilor și obligațiilor în materie civilă sau a realității acuzațiilor în materie penală”²⁹.

De asemenea, pct.5 și 6 din Declarația Suva³⁰ dă în responsabilitatea judecătorilor să asigure egalitatea accesului la justiție, dar și un acces efectiv la justiție prin aceea ca participanții să înțeleagă integral limba și procedurii curții.

Unele încălcări ale independenței sunt consacrate legal, chiar prin normele care reglementează statutul judecătorilor: numirea lor exclusiv de către puterea executivă sau legislativă, durata limitată a mandatului, remunerație necorespunzătoare, refuzul de a autoriza înființarea asociațiilor profesionale. Deosebit de acestea, se întâlnesc și alte forme de presiune: critici publice în scopul intimidării din partea puterii executive sau a celei legislative, detenția arbitrară a judecătorilor, exercitarea de amenințări sau atacuri asupra lor ori familiilor acestora³¹ - acestea sunt comise nu doar de autoritățile statului, ci deseori de către persoane private, în mod independent sau cu complicitatea unor organizații cum ar fi cele criminale ori cartelurile de droguri.

Scopul pentru care judecătorii trebuie să fie independenți este tocmai realizarea unei justiții imparțiale. Pentru aplicarea sa în practică, documentele internaționale consacră mai multe garanții, care trebuie examinate cu privire la fiecare membru din componența tribunalului în discuție³².

a. Numirea judecătorilor

Sisteme: Există mai multe sisteme naționale de recrutare (numire) a judecătorilor. În unele țări aceștia sunt cooptați chiar de către corpul magistraților, în altele sunt aleși de către populație, iar în altele ei ocupă postul prin concurs, fără amestecul vreunei puteri în această procedură. În cele mai multe state ei sunt numiți de către executiv.

Dreptul internațional nu se limitează la un anumit mod de numire. Totuși, în aplicarea art. 24 din Pact s-au manifestat de către Comitetul pentru Drepturile Omului din cadrul ONU

²⁸ Principiul 2, pct. 2 lit. d din *Recomandarea R (94) 12 privind independența, eficacitatea și rolul judecătorilor*.

²⁹ Art.1 alin.1 din Statutul Universal al Judecătorilor, adoptat de Uniunea Internațională a Magistraților în 1999 la Taipei.

³⁰ *Declarația cu privire la principiile independenței judiciare și a accesului la justiție* a fost adoptată la Primul Colocviu Internațional Judiciar cu privire la Drepturile Omului ce a avut loc la Suva în Fiji, 6-8 aug.2004.

³¹ A se vedea, de exemplu, documentul ONU E/CN.4/2000/61, Raportul Raportorului Special privind independența judecătorilor și a avocaților, p.74; și „Atacuri asupra justiției – Hărțuirea și persecutarea judecătorilor și a avocaților” (Centrul pentru Independența Judecătorilor și a Avocaților (CIJL), Geneva), a zecea ediție, ianuarie 1999 – februarie 2000, p.499.

³² Comisia EDO, 18.12.1980, nr. 8603/1979, Crociani ș.a. vs. Italia.

Societatea pentru Justiție

mari rezerve asupra sistemului de alegere al judecătorilor în unele state din SUA. Astfel, acestea a reținut că „a fost îngrijorat pentru impactul pe care actualul sistem de alegere a judecătorilor îl poate avea, în câteva state, asupra implementării drepturilor” garantate prin articolul 14 din Pact, și a salutat „eforturile depuse de câteva state în adoptarea unui sistem de selecție bazat pe merite”. Comitetul a mai recomandat ca sistemul „de numire a judecătorilor prin alegeri să fie reconsiderat în vederea înlocuirii acestuia cu un sistem de numire bazat pe merite de către un organ independent”³³.

Criterii: Singurul criteriu de selecție trebuie să fie unul obiectiv și să vizeze integritatea, pregătirea și competența persoanelor recrutate. Declarația de la Beijing prevede încă un criteriu, acela al independenței persoanei și impune ca pregătirea sa să constea în cea mai înaltă calificare juridică³⁴.

Orice metodă de selectare judiciară trebuie să prevadă garanții contra numirilor abuzive. În selectarea judecătorilor nu va fi nicio discriminare pe motive de rasă, culoare, sex, religie, opinie politică sau de altă natură, origine națională sau socială, avere, naștere sau statut; situația în care există solicitarea expresă ca un candidat pentru un post în domeniul judiciar să aibă naționalitatea impusă de țara interesată, nu este considerată discriminatorie³⁵.

Mecanism: Numirea judecătorilor trebuie să constituie ea însăși un factor puternic pentru independență și nu poate fi lăsată la discreția exclusivă a Executivului și a Legislativului.

Ca urmare, trebuie să existe un mecanism independent responsabil pentru recrutarea și sancționarea disciplinară a magistraților. Consiliul Europei prevede în mod expres că autoritatea competentă în privința selecției și carierei judecătorilor trebuie să fie independentă față de Guvern și administrație³⁶. Asociația Europeană a Magistraților susține direct că selecția trebuie să fie făcută de un corp independent care îi reprezintă pe judecători³⁷.

b. Durata și stabilitatea mandatului

Conform normativelor internaționale, judecătorilor trebuie să li se garanteze perioada de exercitare a funcției până la vârsta obligatorie de pensionare sau, dacă sunt numiți pe o perioadă determinată, până la finalul mandatului³⁸. În acest din urmă caz, se consideră că o durată sub 10 ani nu satisface condiția de independență³⁹.

Judecătorii numiți cu titlu permanent nu pot fi **revocați** fără un just motiv atât timp cât nu au atins vârsta pensionării obligatorii. Aceste motive, care trebuie să fie definite în mod precis de lege⁴⁰, pot fi aplicate în țările unde judecătorii sunt aleși pentru o perioadă determinată sau pot privi cazurile când judecătorul este incapabil să se achite de funcția sa

³³ Doc. ONU GAOR, A/50/40 (vol I), par. 288 și 301.

³⁴ Pct. 14 și 15 din *Declarația de la Beijing*

³⁵ Principiul ONU nr.10.

³⁶ Principiul I pct 2 lit c) din Recomandarea (94) 12 a CoE.

³⁷ Principiul 4 din Carta Judecătorilor în Europa, adoptată de Asociația Europeană a Magistraților, la 4 nov.1997. Asociația are ca membri asociații naționale din 38 de state europene.

³⁸ Principiul ONU nr 12 .

³⁹ Raportorul Special privind independența judecătorilor și avocaților, doc. ONU E/CN.4/2000/61/Add.1, *Report on the Mission to Guatemala [Raport privind misiunea în Guatemala]*, par. 169 lit. (c).

⁴⁰ Încetarea din funcție poate avea loc, conform pct.7 din Carta Europeană privind Statutul Judecătorilor ca urmare a demisiei, a inaptitudinii fizice constatate prin expertiză medicală, a limitei de vârstă, a expirării mandatului prevăzut de lege sau prin revocarea dispusă ca urmare a încălcării îndatoririlor impuse prin statut.

Societatea pentru Justiție

judiciară ori a comis infracțiuni sau grave abateri disciplinare⁴¹. Nicio schimbare referitoare la vârsta de pensionare nu poate avea efect retroactiv⁴².

În anumite țări, sunt prevăzute proceduri de **evaluare sau recertificare** a judecătorilor la diferite intervale de timp. În opinia Comitetului pentru Drepturile Omului, această practică este contrară articolului 14 alin. (1) din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice.

c. Inamovibilitatea judecătorilor în cursul mandatului

Cea mai puternică garanție a independenței magistraților este *inamovibilitatea lor*. Aceasta constă în aceea că ei nu pot fi mutați prin transfer, delegare, detașare sau promovare fără consimțământul lor liber și că pot fi suspendați sau eliberați din funcție numai în condițiile prevăzute de legea care le reglementează statutul.

Inamovibilitatea nu trebuie privită ca un privilegiu pentru judecători, ci mai degrabă ca o garanție pentru justițiabili. De aceea, inamovibilitatea trebuie să se aplice și cu privire la modul de desemnare a judecătorilor în secțiile instanțelor și cu privire la repartizarea dosarelor și posibilitatea de schimbare a judecătorului. Astfel, există regula potrivit căreia unui judecător nu-i poate fi „luată” o cauză fără vreun motiv just (cum ar fi o boală gravă sau existența unui interes personal în cauză)⁴³.

Consiliul Europei prevede trei excepții de la aplicarea principiului inamovibilității: este permisă mutarea unui judecător fără acordul său cu titlul de sancțiune disciplinară; dacă a fost pronunțată în cazul unei modificări legale a organizării judiciare; și în cazul încadrării temporare, pentru a ajuta o instanță învecinată, caz în care durata maximă a acestei încadrări este strict limitată prin statut⁴⁴. Cu privire la desființarea sau restructurarea unei instanțe, pentru a nu fi un motiv de concediere a unor judecători, pct.29 din Declarația de la Beijing prevede că toți membrii curenți ai curții trebuie să fie reinvestiți în poziția inițială sau investiți într-o altă instanță de statut și durată echivalente. Membrii curții pentru care nu poate fi găsită o poziție alternativă trebuie despăgubiți integral.

d. Siguranța financiară

Nivelul remunerației. Principiul ONU nr.11 prevede ca judecătorii să dispună de remunerare corespunzătoare, precum și de pensii adecvate.

La stabilirea remunerației trebuie să se țină seama atât de importanța activității lor, cât și de faptul că, de regulă, judecătorilor le este interzisă exercitarea unor alte funcții publice sau private⁴⁵. Consiliul Europei subliniază că nivelul ei trebuie fixat în așa fel încât să îi pună pe magistrați la adăpost de presiunile care vizează să le influențeze sensul deciziilor și în general comportamentul jurisdicțional, alterându-le astfel independența și imparțialitatea; remunerația poate să varieze în funcție de vechime, de natura atribuțiilor judecătorului care le exercită cu titlu profesional, sau în funcție de importanța sarcinilor impuse, apreciate în condiții de transparență⁴⁶.

⁴¹ Principiul 6 pct.2 al Recomandării (94) 12 CoE.

⁴² Art.8 alin.3 din Statutul Universal al Judecătorilor.

⁴³ Pct. 2, lit. f din Recomandarea (94) 12 CoE.

⁴⁴ Pct.3.4 din Carta Europeană privind Statutul Judecătorilor.

⁴⁵ Pentru un studiu comparativ pentru 45 de state europene, la nivelul anului 2004, a se vedea *Sisteme Judiciare din Europa, 2006* realizat de CEPEJ www.coe.int/cepej, tradus în limba română la http://www.just.ro/files/Studii_si_analize/CEPEJ_grila_RO.rar

⁴⁶ Pct.6.1 și 6.2 din *Carta europeană privind statutul judecătorilor*.

Societatea pentru Justiție

Pct. 14 din Standardele IBA prevede că pensiile și salariile judiciare ar trebui să fie modificate conform creșterii prețurilor independent de controlul executiv.

Scăderea salariilor. În anumite țări, salariile judecătorilor sunt protejate împotriva scăderilor, deși măririle salariale pot depinde de puterea executivă și cea legislativă. IBA acceptă că salariile judiciare nu pot fi micșorate în timpul serviciului unui judecător decât ca o măsură economică de interes public. (art.15b).

Pensionare. Și judecătorii care se pensionează au un regim financiar deosebit. Astfel, art.13 alin.3 și 4 din Statutul Universal al Judecătorilor prevede: „Judecătorului îi este permis să iasă la pensie și să primească o pensie corespunzătoare categoriei sale profesionale. După pensionarea sa, judecătorului nu-i va fi interzisă exercitarea unei alte activități profesionale în domeniul juridic pe considerentul deținerii, în trecut, de către acesta, a funcției de judecător”.

e. Protecția judecătorilor

Puterea de decizie pe care o au judecătorii poate duce la emiterea de hotărâri nepopulare, ceea ce impune existența unui sistem de protecție.

La nivel *fizic*, judecătorilor trebuie să li se creeze un spațiu de judecată corespunzător, unde să poată exercita poliția instanței, dar să fie și asigurați că vor fi împiedicate acțiuni negative din partea nemulțumiților, exercitate asupra lor sau a familiilor lor. Protecția trebuie asigurată, potrivit pct.40 din Declarația de la Beijing, de către autoritățile executivului. În acest sens, Principiul 3 pct.2 din Recomandarea (94) 12 prevede că „Trebuie luate toate măsurile necesare pentru a veghea la securitatea judecătorilor, mai ales prin prevederea prezenței pazei în incinta tribunalelor sau prin protecția de către poliție a judecătorilor care ar putea să devină sau care sunt victime ale unor amenințări grave”.

La nivel *profesional* însă, trebuie să îi protejeze un organism independent de puterea executivă sau de cea legislativă. Consiliul Europei indică ca acest organism să fie alcătuit cel puțin jumătate din judecători aleși de colegii lor astfel încât să se asigure cea mai largă reprezentare posibilă. Orice judecător care consideră că drepturile sale statuare sau, într-o manieră mai generală, independența sa sau cea a justiției sunt amenințate sau nesocotite în vreun fel, trebuie să aibă posibilitatea de a sesiza acest organism, care să dispună de mijloacele efective în scopul de a remedia acest lucru sau a propune remedierea lui⁴⁷. Organizația LAWASIA susține că în componența acestui organism ar trebui să intre doar reprezentanți ai celei mai înalte jurisdicții și ai profesiilor legale independente⁴⁸.

f. Răspunderea judecătorului

Cu privire la răspunderea **civilă** și **penală**, art. 10 din Statutul Universal al Judecătorilor prevede: „Când aceasta este admisă, acțiunea civilă îndreptată împotriva unui judecător, precum și aceea în materie penală, inclusiv arestarea, trebuie efectuate în condiții ce nu pot avea drept obiect exercitarea unei influențe asupra activității judiciare a acestuia.”

Fiind paznicii independenței și cei care interpretează legea, judecătorii nu pot face obiectul unor acțiuni disciplinare în baza simplei exercitări a funcțiilor lor judecătorești, cu excepția cazului în care comportamentul nedemn al unui judecător este dovedit. Mult mai important este faptul că judecătorii nu pot fi constrânși să lucreze sub amenințarea unei

⁴⁷ Pct.1.3 și 1.4 din Carta Europeană privind Statutul judecătorilor.

⁴⁸ Pct. 8 din Declarația de la Beijing.

Societatea pentru Justiție

sanctiuni financiare, a cărei existență poate influența, chiar inconștient, hotărârile lor⁴⁹. Erorile judiciare trebuie să fie soluționate pe calea apelului, în spiritul respectării jurisdicției și a procedurii, interpretând, aplicând legea sau evaluând probele; celelalte erori judiciare care nu pot fi îndreptate prin acest mod trebuie să conducă, cel mult, la o acțiune a părții nemulțumite împotriva statului.

Într-o concepție oarecum diferită, Principiul ONU nr. 16 acordă imunitate **civilă** judecătorilor: „Fără a aduce vreo atingere procedurii disciplinare sau dreptului de a face apel ori de a obține o compensație din partea statului, în acord cu legile naționale, judecătorii nu vor putea fi acționați în judecată civilă, pentru îndeplinire de acte abuzive sau pentru omisiuni în exercitarea funcțiilor lor judiciare”. Ceea ce, desigur, nu exclude răspunderea statului pentru erorile judiciare.

În același fel, pct. 32 din Declarația de la Beijing prevede că „Fără prejudicierea vreunei proceduri disciplinare sau a vreunui drept de apel sau a unei compensații de la stat, în concordanță cu dreptul intern, judecătorii trebuie să beneficieze de imunitate raportat la despăgubiri monetare, la acțiuni necorespunzătoare sau la omisiuni în exercitarea funcțiilor lor juridice”.

În caz de **incapacitate profesională** și pentru comiterea de **abateri disciplinare**, împotriva judecătorului pot fi luate anumite măsuri. Se pune problema modalității de stabilire a tipurilor de sancțiuni și a organismului care să le aplice.

Ocrotirea independenței: Principiul 6 pct.2 al Recomandării (94) 12 solicită în mod expres ca aplicarea sancțiunilor să nu aducă atingere independenței justiției: este esențial ca judecătorii să nu fie supuși unor măsuri disciplinare datorită opoziției față de fondul cauzei decise de judecătorul în cauză. În ceea ce privește Belarus, Comitetul pentru Drepturile Omului a menționat „cu îngrijorare acuzațiile referitoare la demiterea a doi judecători de către Președinte... deoarece în cursul îndeplinirii atribuțiilor judiciare ale acestora nu au reușit să impună și să colecteze o amendă impusă de puterea executivă”⁵⁰.

Organ competent: În baza dreptului internațional, judecătorilor supuși unor proceduri disciplinare trebuie să li se garanteze o procedură legală corectă în fața unui organism competent, independent și imparțial care trebuie să fie – sau să fie controlat de – o *autoritate independentă de puterea executivă*. IBA admite că Executivul ar putea participa la procedura disciplinară a judecătorilor numai când este vorba de plângerile adresate lor sau la inițierea procedurilor disciplinare, dar nu și la adjudecarea unor asemenea probleme⁵¹.

Principiul 6 pct.3 din Recomandării (94)12 propune statelor să constituie conform legii un organ special însărcinat să aplice sancțiunile și măsurile disciplinare, atât timp cât ele nu sunt examinate de un tribunal, ale cărui decizii trebuie să fie controlate de un organ judiciar superior sau ca această autoritate să fie ea însăși un organ judiciar superior. Legea trebuie să prevadă procedurile potrivite pentru ca judecător urmărit să beneficieze cel puțin de toate garanțiile unei proceduri echitabile prevăzute de Convenție, de exemplu prin prevederea posibilității de prezentare a argumentelor sale într-un termen rezonabil și prin prevederea dreptului de a răspunde la toate acuzațiile aduse contra lui.

⁴⁹ A se vedea Avizul 3 al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) privind *principiile și reglementările care domină imperativele profesionale care se aplică judecătorilor și în mod special deontologia, comportamentele incompatibile și imparțialitatea*, par. 5.3 și 5.3.

⁵⁰ Doc. ONU GAOR, A/53/40 (vol. I), par. 149.

⁵¹ Pct. 4.a din *Standardele IBA*.

Societatea pentru Justiție

Mult mai simplu, Carta Judecătorilor în Europa prevede că organismul competent trebuie să fie alcătuit din judecători, care să acționeze după reguli prestabilite și nu ad-hoc (principiul nr.9).

Motive: Conform principiilor nr. 18 și 19 al ONU, judecătorii sunt supuși suspendării sau eliminării numai din motive de incapacitate sau comportament care-i face necorespunzători pentru îndeplinirea îndatoririlor lor.

Principiul 6 pct. 1 din Recomandarea nr. (94) 12 prevede posibilitatea luării de măsuri dacă judecătorii nu-și îndeplinesc obligațiile într-o manieră eficientă și adecvată sau în caz de abateri disciplinare.

În fine, potrivit principiului nr. 9 al Cartei Judecătorilor în Europa, greșelile judiciare sunt motivul sancționării disciplinare a judecătorului.

Oricum, fundamentele înlăturării unui judecător trebuie reglementate în mod clar în lege și pot fi numai motive infracționale, neglijențe vizibile și repetate sau datorită unei incapacități psihice sau fizice pe care a arătat-o el însuși, incompatibile cu funcția de judecător⁵².

Măsuri: Doar Recomandarea (94) 12 prevede măsurile care s-ar putea lua:

- a. desesizarea judecătorului (această măsură este amintită însă și în Declarația de la Beirut, drept sancțiune pentru incompetența judecătorului);
- b. atribuirea altor sarcini judecătorului;
- c. sancțiuni pecuniare, cum ar fi reducerea remunerației pe o perioadă determinată de timp;
- d. suspendarea.

g. Libertatea de exprimare și asociere

Drepturile judecătorilor la libertate de exprimare și asociere sunt esențiale într-o societate democratică care respectă statul de drept și drepturile omului. Dreptul la asociere profesională al judecătorilor trebuie recunoscut, pentru a permite judecătorilor să fie consultați mai ales asupra regulilor statutare ale acestora, aspra eticii și a altor chestiuni, asupra problemelor justiției, și pentru a permite apărarea intereselor lor legitime⁵³.

Potrivit Principiului 9 ONU, judecătorii sunt liberi să pună bazele și să se alăture unor asociații de judecători sau altor organizații care să le reprezinte interesele, care să promoveze pregătirea lor profesională și care să protejeze independența justiției. Și Principiul 4 al Recomandării (94) 12 prevede că judecătorii trebuie să fie liberi de a crea asociații având, singure sau în colaborare cu alte organe, sarcina de a conserva independența lor și de a le proteja interesele

h. Formare și educație

Principiul V.3.g al Recomandării nr. (94) 12 a Consiliului Europei prevede ca „judecătorii să urmeze toate etapele de pregătire profesională necesare pentru a-și îndeplini atribuțiile într-o manieră eficientă și adecvată. Statele trebuie să adopte măsuri efective în acest sens și să ia măsurile corespunzătoare pentru a se asigura că mai mulți judecători beneficiază de formare corespunzătoare”. Declarația de la Cairo prevede în recomandarea nr. trei că toate aspectele referitoare la studiul și programele de instruire, asigurate de stat, trebuie supuse supervizării judecătorești, și că programele de calificare se vor concentra atât pe instruirea profesională și judiciară, cât și pe cea legată de dezvoltarea individuală. Dar

⁵² Pct.29 din *Standardele IBA*.

⁵³ Art. 12 din Statutul Universal al Judecătorilor.

Societatea pentru Justiție

responsabilitatea pregătirii adecvate revine în egală măsură judecătorilor înșiși și asociațiilor profesionale de judecători, conform principiului 9 din Principiile de bază.

Formarea nu trebuie să privească doar dreptul național, substanțial și procedural, ci și dreptul internațional al drepturilor omului și programe de educație privind contextul social.

i. Dreptul și îndatorirea de a asigura proceduri judiciare echitabile

Principiul 6 din Principiile de bază prevede ca procedurile judiciare să fie desfășurate în mod echitabil și ca drepturile părților să fie respectate. Aceasta înseamnă că judecătorii au obligația să soluționeze cauzele aduse în fața lor *conform legii*, să protejeze drepturile și libertățile individuale și să respecte în mod constant diversele drepturi procedurale care există în temeiul dreptului intern și internațional.

Potrivit principiului V pct. 3b) din Recomandarea (94) 12, este răspunderea judecătorilor să hotărască asupra cauzelor într-o manieră independentă conform propriei evaluări a faptelor și propriei interpretări a legii. Din acest punct de vedere, sunt criticate statele unde judecătorii se ghidează după circularele emise de Ministerul Justiției cu caracter obligatoriu pentru judecători⁵⁴.

j. Publicitatea ședinței de judecată

Asigurarea publicității dezbaterilor care se desfășoară în fața judecătorilor este o garanție a corectitudinii și imparțialității judecătorilor, a independenței acestora, contribuind totodată la promovarea încrederii cetățenilor în administrarea justiției.

Art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului permite instanței să decidă desfășurarea dezbaterilor în ședință secretă dacă dezbaterile publice ar putea vătăma ordinea sau moralitatea publică sau părțile și ar aprecia că astfel s-ar asigura o mai bună judecare sau administrare a probelor. În acest fel, judecătorul este chemat să facă o permanentă analiză a interesului public și privat din cauză.

k. Stabilitatea hotărârii

După pronunțarea unei decizii obligatorii, aceasta nu mai poate fi modificată de o autoritate nejudiciară, în detrimentul uneia dintre părțile procesului soluționat⁵⁵.

Cât privește hotărârile luate de secțiile unite ale unei înalte jurisdicții, chiar dacă judecătorii au obligația a se conforma acestor jurisprudențe, acestea nu afectează independența cât timp deciziile au valoare de principiu în activitatea judiciară, iar instanțele inferioare rămân independente în soluționarea cauzelor concrete⁵⁶.

l. Obligația motivării hotărârii

Principiul V pct 3b) din Recomandarea (94) 12 arată că judecătorii, cu excepția cazului când legea sau practica stabilă dispun altfel, trebuie să-și motiveze decizia lor clar și complet, utilizând termeni ușor de înțeles.

În legătură cu acest aspect, Curtea Europeană a susținut, în cauza *Higgins și alții*, că această obligație „nu poate fi înțeleasă ca necesitând un răspuns detaliat la fiecare argument”, dar că „măsura în care se aplică această sarcină de a motiva poate varia în funcție de natura deciziei și trebuie determinată ținând cont de împrejurările cauzei”⁵⁷. Atunci când Curtea de

⁵⁴ Comitetul față de situația din Cambogia, Doc. ONU GAOR, A/54/40 (vol. I), par. 299.

⁵⁵ CEDO, *Van de Hurk vs. Olanda*, 19.04.1994, par.45.

⁵⁶ CEDO, *Ciobanu vs România*, 16.07.2002 par. 44, *Curuțiu vs. România* 22.10.2002.

⁵⁷ CEDO, *Higgins și alții vs. Franța*, 1998, Rapoartele 1998-I, p. 60, alin. 42.

Societatea pentru Justiție

Casație nu a dat în hotărârea sa explicații exprese și specifice asupra unei reclamații conform căreia Curtea de Apel nu a fost imparțială, Curtea a stabilit o încălcare a articolului 6 alin. (1)⁵⁸.

m. Aparența de independență

Unul din criteriile de apreciere a independenței este cel al aparenței. Din jurisprudența Curții de la Strasbourg⁵⁹, rezultă că este necesar nu numai ca justiția să se realizeze în fapt, ci să existe și toate aparențele din care să reiasă îndeplinirea condițiilor prevăzute de lege pentru ca judecata să se desfășoare în mod echitabil. Aparența de independență semnifică în acest sens încrederea pe care tribunalele trebuie să o inspire populației într-o societate democratică. Această cerință este consacrată pe plan internațional prin adagiul preluat din sistemul anglo-saxon potrivit căruia: ”justice must not only be done, it must be seen to be done”⁶⁰.

În aprecierea bănuielilor cu privire la posibila lipsă de aparență a independenței, se are în vedere punctul de vedere al celui acuzat, însă susținerile sale trebuie să fie justificate din punct de vedere obiectiv.

Astfel, s-a decis că, din moment ce într-un tribunal se află o persoană care este subordonată ca funcție și sarcini față de una din părți, justițiabilii pot să se îndoiască în mod legitim de independența acelei persoane⁶¹ - se consacră astfel necesitatea independenței nu doar față de executiv și legislativ, ci și **față de părți**⁶². La fel, s-a hotărât în cazul unui funcționar în cadrul comisiei de poliție municipale – autoritate cu atribuții jurisdicționale – care provenea din conducerea poliției și care era susceptibil de a fi chemat să îndeplinească din nou acele sarcini, că justițiabilii vor avea tendința să vadă în el un membru al corpului de poliție, integrat într-o ierarhie și solidar cu colegii săi⁶³.

III. Imparțialitatea

Independența justiției și a judecătorilor nu este nici scop în sine, nici suficientă pentru realizarea actului de justiție în mod echitabil. Mai este nevoie de imparțialitate. Cele două noțiuni nu se confundă însă.

Astfel, *independența justiției* este o stare de spirit, care trebuie întregită la nivelul judecătorilor printr-un statut adecvat, iar la nivel instituțional prin stabilirea raporturilor cu puterea executivă și legislativă⁶⁴.

Imparțialitatea judiciară privește de asemenea starea de spirit, atitudinea instanței față de chestiunile și părțile unui anumit caz (nediscriminare, toleranță etc.), dar și maniera în care este condus un proces. Ea presupune ca judecătorii implicați să hotărască în mod obiectiv și pe baza propriilor evaluări a faptelor relevante și a dreptului aplicabil, fără a avea prejudecăți

⁵⁸ Ibid., p. 61, alin. 43.

⁵⁹ CEDO *Campbell și Fell vs. UK*, 1984, *Cooper vs. UK*, 2003, par. 104; *Greaves vs. UK*, 2003, par. 69; *Langborger vs. Suedia*, 1989, par. 32; *Bryan vs. UK*, 1995, par. 37; *Ciraklar vs. Turcia* 1998, par. 38.

⁶⁰ CEDO, *Delcourt vs. Belgia* 1970, par. 31. Formularea completă a acestui adagiu este „Justice should not only be done, but should manifestly and undoubtedly be seen to be done” și îi aparține lui Lord Hewart, Lord Chief Justice în perioada 1922-1940, în cauza *The King vs. Sussex Justices, ex parte McCarthy*, din 9 nov.1923.

⁶¹ CEDO, *Sramek vs. Austria*, 1984, par. 42, în: V. Berger, *op.cit.*, p. 197.

⁶² CEDO, *Vasilescu vs. România* 22.05.1998, par 41 și *Chevrol vs. Franta* 13.02.2003 par 77.

⁶³ CEDO, *Belilos vs. Elveția*, 1998, în: V. Berger, *op. cit.*, p. 183.

⁶⁴ A se vedea Curtea Supremă Canadiană, (1985) *N.C.S. 2. Valiente c. Regina* 637, ce poate fi găsită la http://www.lexum.umontreal.ca/csc-scc/en/pub/1_985/vol2/html/1_985scr2_0673.html, la p. 2.

Societatea pentru Justiție

sau predilecții în privința cazului pe care îl instrumentează, și fără să acționeze în moduri care susțin interesele uneia din părți”⁶⁵.

Imparțialitatea se află într-o strânsă legătură cu independența. Astfel, dacă o instanță poate fi independentă chiar dacă nu este imparțială, în schimb o instanță care nu este independentă nu poate fi în niciun caz imparțială; de asemenea, cerința independenței față de părți se confundă practic cu nevoia imparțialității.

Conform art.5 din Statutul Universal al judecătorilor, „judecătorul trebuie să fie și să apară imparțial în exercițiul activității sale judiciare. El trebuie să-și îndeplinească sarcinile sale cu moderație și demnitate în raport cu funcția sa și față de toate persoanele implicate”. Imparțialitatea presupune lipsa oricărei prejudecăți sau interes al judecătorului în cauza pe care trebuie să o soluționeze⁶⁶.

Deontologia profesională îi obligă pe judecători să-și exercite funcția cu obiectivitate, având ca unic temei legea și principiile generale ale dreptului, fără a da curs presiunilor și influențelor exterioare. Mai mult, ei sunt ținuti să adopte un comportament din care să rezulte chiar și aparența de imparțialitate (în sensul ca aceasta să fie vizibilă pentru justițiabili), tocmai pentru a înlătura orice îndoială cu privire la îndeplinirea corectă a îndatoririlor profesionale⁶⁷.

Imparțialitatea judecătorului presupune deci ca acesta să fie *echidistant*, astfel că el nu va favoriza prin cuvânt sau faptă pe niciuna dintre părți și, în plus, va urmări în permanență ca nicio parte să nu fie sau să nu se simtă dezavantajată. În materie civilă, neutralitatea sa presupune a da prioritate modului de rezolvare a litigiului așa cum doresc părțile, în cazul în care acestea au ajuns la o înțelegere; în materie penală, neutralitatea judecătorului se rezumă doar la a împiedica orice dezechilibru procesual între părți, el fiind cel care va hotărî modul de finalizare a procedurii.

1. Cerințele imparțialității

Cea mai scrupuloasă analiză a imparțialității este făcută de Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Din perspectiva art. 6, par. 1 al Convenției europene, Curtea de la Strasbourg indică că imparțialitatea unui tribunal trebuie determinată potrivit unui demers subiectiv și a unuia obiectiv, analizate în raport cu fiecare magistrat din complet⁶⁸:

a) Demersul subiectiv.

Imparțialitatea subiectivă presupune că niciun membru al instanței nu trebuie să aibă vreo prejudecată sau predilecție. Judecătorul nu trebuie să aibă niciun motiv de a favoriza sau a defavoriza vreo parte. Demersul subiectiv de a determina imparțialitatea judecătorului ar însemna deci a determina convingerea personală a judecătorului pe parcursul judecății și în modul de soluționare a unei cauze concrete.

Comportamentul care favorizează sau defavorizează o anumită parte poate consta, de exemplu, în exprimarea unor remarci din care rezultă că judecătorul este convins de vinovăția acuzatului sau în legătura de rudenie a lui cu una dintre părți.

⁶⁵ Comitetul pentru Drepturile Omului, Comunicarea nr. 387/1989, *Arvo O. Karttunen c. Finlanda* (Opinii adoptate la 23 octombrie 1992), în doc. ONU GAOR, A/48/40 (vol. II), p. 120, par. 7.2.

⁶⁶ CEDO, *Piersack vs. Belgia* hotărârea din 1 oct.1982, par.30.

⁶⁷ La fel ca și independența, imparțialitatea nu este doar o chestiune de substanță, ci și de aparență: nu este suficient să fii independent și imparțial, ci trebuie ca acest lucru să se și vadă.

⁶⁸ CEDO, hotărârea din 6.05.2003, *Klein și alții vs. Olanda*, trad. de C.-L. Popescu, „Pandactele române”, nr. 4/2003, p. 172-176.

Societatea pentru Justiție

Astfel, Curtea de la Strassbourg a decis că nu îndeplinea condiția de imparțialitate un jurat al unei curți cu jurați care s-a declarat rasist⁶⁹ și niciun judecător al secției penale care și-a făcut publică opinia în sensul constatării vinovăției acuzatului⁷⁰.

Având în vedere că imparțialitatea subiectivă pune în discuție „forul interior” al judecătorului, instanța europeană de contencios al drepturilor omului a stabilit că ea este prezumată până la proba contrară⁷¹, indiferent că este vorba de un magistrat de profesie, un membru al juriului sau de persoane specializate care participă alături de magistrat la soluționarea litigiului⁷².

b) Demersul obiectiv

Curtea Europeană consideră că noțiunea de imparțialitate conține nu doar un element subiectiv, ci și unul obiectiv: nu numai că instanța trebuie să fie imparțială din punct de vedere mental, prin aceea că „niciunul din membrii instanței nu ar trebui să aibă prejudecăți sau predilecții personale”, dar că aceasta trebuie, de asemenea, „să fie imparțială dintr-un punct de vedere obiectiv”, prin aceea că „trebuie să ofere garanții pentru a exclude orice îndoială justificată în această privință”⁷³.

Acest criteriu presupune a se analiza de data aceasta dacă, independent de comportamentul personal al judecătorului, există *fapte determinate și verificabile care pot justifica îndoielile cu privire la imparțialitatea sa*⁷⁴. Se are în vedere deci competența sa funcțională. Scopul acestei analize este acela de a se stabili dacă judecătorul a oferit garanții suficiente pentru a exclude, în persoana lui, orice dubiu legitim în cauza respectivă. Din acest punct de vedere, noțiunile de independență și imparțialitate obiectivă par intim legate.

Astfel, în cauza *Constitutional Rights Project*, Comisia africană pentru drepturile omului și popoarelor a trebuit, *inter alia*, să ia în considerare compatibilitatea cu articolul 7 alin. (1) din Carta africană pentru drepturile omului și popoarelor cu Actul (Tribunalului Special) privind tulburarea ordinii publice, în condițiile căruia instanța în cauză ar trebui să fie formată dintr-un judecător și patru membri ai forțelor armate. În opinia Comisiei, instanța a fost, ca atare, „compusă din persoane care aparțineau, în majoritate, secțiunii executive a guvernării, aceeași secțiune care a aprobat Actul privind tulburarea ordinii publice”⁷⁵. Comisia a amintit apoi că articolul 7 alin. (1) lit. (d) din Cartă „solicită instanței să fie imparțială”, adăugând că, „indiferent de caracterul membrilor individuali ai unor astfel de instanțe, alcătuirea acestora creează aparența, dacă nu chiar lipsa efectivă, de imparțialitate”. Prin urmare, a existat o încălcare a dispoziției menționate în acest caz⁷⁶.

2. Aparența de imparțialitate

⁶⁹ CEDO, *Remli vs Franta*, 1996.

⁷⁰ CEDO, *Lavents vs Letonia*, 2002.

⁷¹ CEDO, *Le Compte, Van Leuven și De Meyere vs. Belgia*, 1981.

⁷² CEDO, *Ettl și alții vs. Austria*, 1987, par. 40

⁷³ CEDO, *Cauza Dakaras c. Lituania*, 2000, par.30.

⁷⁴ CEDO, *Hauschildt vs. Danemarca*, 1989, par. 48.

⁷⁵ ACHPR, *Constitutional Rights Project c. Nigeria*, Comunicarea nr. 87/93, alin. 13; pentru textul hotărârii, a se vedea, de exemplu <http://www1.umn.edu/humanrts/africa/comcases/87-93.html>. A se vedea, de asemenea, ACHPR, *International Pen, Constitutional Rights Project, Interights [Centrul Internațional pentru Protecția Juridică a Drepturilor Omului] în numele lui Saro-Wiwa Jr. și Civil Liberties Organisation [Organizația pentru Libertăți Civile] c. Nigeria*, Comunicările nr. 137/94, 139/94, 154/96 și 161/97, decizie din 1 octombrie 1998, alin. 86; pentru text, a se vedea http://www1.umn.edu/humanrts/africa/comcases/137-94_139-94_154-96_161-97.html.

⁷⁶ Ibid., alin. 14.

Societatea pentru Justiție

Pentru a se stabili existența unor bănuieli legitime de lipsa de imparțialitate a unui judecător, se are în vedere în primul rând optica celui acuzat. Dar aceasta nu este decisivă, ci susținerile sale trebuie să poată fi justificate din punct de vedere obiectiv.

Principiul nr.3 al Cartei Judecătorilor în Europa indică în mod expres că judecătorul nu numai că trebuie să fie imparțial, ci trebuie să fie văzut de toți ca fiind imparțial. La rândul său, Curtea Europeană ridică la rang de principiu necesitatea existenței până și a *aparenței de imparțialitate*, necesară pentru a nu afecta încrederea publică (iar în procesele penale, mai mult ca orice, încrederea acuzatului) pe care într-o societate democratică trebuie să o inspire instanțele judecătorești⁷⁷.

Dându-se importanță adagiului englez ”justice must not only be done, it must be seen to be done” rezultă că maniera, atitudinea, manifestările în care un judecător instrumentează o cauză trebuie să fie de natură a arăta părților că el nu intenționează favorizarea sau defavorizarea vreunuia. Astfel, în mod explicit se reține că „tribunalul trebuie să fie și să pară că este independent și imparțial”; în consecință, sistemul tribunalelor „fără chip” (judecătorii mascați în vederea păstrării anonimatului din rațiuni antiteroriste) nu garantează aceasta.

3. Evoluția jurisprudenței CEDO în materia imparțialității

Dar imparțialitatea se analizează și în legătură cu implicarea judecătorului în diferite faze procesuale ale aceluși dosar. Pentru a împiedica formarea prejudecăților, trebuie evitată exercitarea succesivă de funcții jurisdicționale diferite în aceeași cauză de către același judecător: interpretând noțiunea de *tribunal independent și imparțial* și aceea de *proces echitabil*, Curtea de la Strasbourg s-a pronunțat în sensul unui separatism între funcția de urmărire de cea de judecată⁷⁸, a funcției de instrucție de cea de judecată⁷⁹, a funcției de urmărire de cea de instrucție⁸⁰. Aplicarea acestei reguli a cunoscut însă o evoluție în jurisprudența Curții, pornindu-se de la o interpretare restrictivă, abstractă a imparțialității obiective și ajungându-se ulterior la una concretă:

Astfel, inițial s-a stabilit că un judecător nu poate soluționa cauza în fond dacă a exercitat funcția de judecător în faza de urmărire penală⁸¹ sau de judecător de instrucție⁸². Aceasta pentru că s-a considerat că ne aflăm în prezența unei aparențe a lipsei de imparțialitate prin simpla implicare a judecătorului de fond în stadiile procesuale anterioare: o cauză deja cunoscută de judecător îl poate face pe acesta la judecata în fond să se raporteze la opinia deja exprimată într-o circumstanță anterioară. S-a constatat însă că aplicarea strictă a acestei reguli ar putea duce la blocări ale activității jurisdicționale datorită lipsei personalului suficient, motiv pentru care a fost criticată (teorie cunoscută sub denumirea „tirania aparenței”).

Ulterior, Curtea cere ca suspiciunile asupra imparțialității să poate fi justificate obiectiv prin raportare la circumstanțele concrete ale cauzei⁸³. De acum încolo anumite tipuri de cumul sunt acceptate sub rezerva analizării în concret a investigațiilor efectuate de judecător în faza prealabilă judecării. În măsura în care aceste investigații sunt sumare și nu creează impresia că judecătorul și-a format o prejudecată asupra fondului cauzei, este posibil

⁷⁷ CEDO, *Thorgeirson vs. Islanda*, 1992, în: M. Macovei, *op.cit.*, p. 337.

⁷⁸ CEDO, *Piersack vs. Belgia*, 1984, în V. Berger, *op.cit.*, p.205.

⁷⁹ CEDO, cauza *De Cubber vs. Belgia*, 1984.

⁸⁰ CEDO, *Huber vs. Elvetia*, 1990.

⁸¹ *Piersack, precit.*

⁸² *De Cubber, precit.*

⁸³ *Hauschildt, precit.*, par.48.

Societatea pentru Justiție

ca cel care a dispus arestarea preventivă⁸⁴ sau a fost judecător de instrucție⁸⁵ să dea soluția pe fond. Așadar, simplul fapt că un judecător a luat cunoștință de un dosar înainte de proces nu justifică, în sine, o bănuială asupra imparțialității sale⁸⁶.

4. Obiectivul cerinței de imparțialitate

Este imposibil pentru un judecător care într-o anumită fază a procesului a luat cunoștință de conținutul unui dosar să i se ceară să nu își formeze o opinie în legătură cu posibila soluție care o va da acelei cauze. Dar, din cele arătate mai sus, rezultă că *imparțialitatea nu interzice a-ți forma o opinie, ci ea împiedică dorința de a nu fi-o schimba (de a înlătura rostul dezbaterilor): judecătorul trebuie să rămână deschis la primirea noilor fapte, argumente, interpretări.*

5. Garanțiile imparțialității

Imparțialitatea judecătorilor este garantată prin regimul de incompatibilitate și a conflictului de interese, de interdicții și de incapacități.

5.1. Conflictul de interese

Principiul 5 pct. 3 e) al Recomandării (94) 12 A Consiliului Europei prevede că judecătorii trebuie să-și asume responsabilitatea de a se abține să judece o cauză sau să renunțe când există motive juste în acel caz, de exemplu probleme grave de sănătate, existența vreunui *conflict de interese* sau interesul justiției.

Definiție: *Conflictul de interese* reprezintă acea situație sau împrejurare care privește un magistrat în care interesul personal, direct ori indirect, contravine interesului public, astfel încât afectează sau ar putea afecta independența și imparțialitatea în luarea deciziilor ori îndeplinirea la timp și cu obiectivitate a îndatoririlor care îi revin în exercitarea funcției.

Practic judecătorul are de ales între interesul public, acela de a face dreptate, și interesul privat, acela de a-și procura un beneficiu. Această observație ne face să afirmăm că regula evitării conflictului de interese este o aplicație a principiului *nemo in rem suam auctor esse potest*, adică nimeni nu poate oficia în propria sa cauză⁸⁷.

Tipuri de interes: Alături de cerința lipsei prejudecării, imparțialitatea presupune evitarea conflictului de interese, adică lipsa oricărui interes personal, material sau moral al judecătorului în cauză.

Interesul poate fi unul *material*, cum s-a reținut în cauza *D vs. Irlanda* unde judecătorul deținea acțiuni la societatea pârâtă din dosarul pe care îl judeca.

Dar interesul poate fi și unul *moral*: de exemplu, în cauza *Remli vs. Franta*⁸⁸, s-a analizat faptul că în timpul soluționării cauzei unul din jurați se declarase rasist; în cauza *Pescador Valiero vs. Spania* (2003), s-a dezbătut imparțialitatea cu privire la concedierea reclamantului de către universitatea cu care magistratul implicat avea strânse relații profesionale.

⁸⁴ CEDO, *Sainte-Marie vs. Franta*, 1992. Aceeași soluție în cazul acuzațiilor minore – a se vedea CEDO, *Nortier vs. Olanda*, 1993.

⁸⁵ CEDO, *Fey vs. Austria*, 1993 și *Padovani vs Italia*, 1993.

⁸⁶ *Nortier, precit*, par.33.

⁸⁷ P.-F. Cuif, « Le conflit d'intérêts, Essai sur la détermination d'un principe juridique en droit privé », RTD com. 2005, p. 7.

⁸⁸ *suscitată*.

Societatea pentru Justiție

Beneficiarul deciziei luată într-o situație de conflict de interese poate fi: decidentul (interes *direct*); familia, prietenii, apropiații săi (interes *indirect*); persoane sau organizații cu care a avut, are (interes *actual*) sau va avea (interes *viitor*) relații de afaceri, politice etc.

Desigur, interesul poate fi unul *real*, când se întemeiază pe fapte probante, sau *aparent*, atunci când creează doar suspiciuni cu privire la corectitudine. În legătură cu acest aspect, s-a decis că împrejurarea că un membru al completului cunoaște personal pe unul dintre martorii audiați nu e suficient pentru a concluziona că are o prejudecată favorabilă cu privire la mărturia acelei persoane, ci trebuie analizată natura și intensitatea legăturii⁸⁹. La fel s-a decis în caz de apartenență a uneia dintre părți și a judecătorului cauzei la aceeași organizație (în speță, francmasonă⁹⁰).

Dacă reclamantul a avut o polemică în presă cu președintele instanței care l-a judecat, referitoare la activitatea acelei instanțe, iar președintele a exprimat în public aprecieri negative cu privire la cauza reclamantului înainte de judecarea ei, Curtea a decis ca temerile reclamantului cu privire la imparțialitatea tribunalului sunt justificate obiectiv⁹¹. Tot astfel, într-o altă speță, s-a decis că participarea la ansamblul procedurilor chiar a persoanelor al căror comportament era criticat de articolul litigios este suficientă pentru a face ca imparțialitatea organului de decizie să fie subiect de neîncredere, căci instanțele nu sunt instituții impersonale, ci funcționează prin judecătorii care le compun și, pentru a fi imparțiali, ei trebuie să fie suficient de detașați, or în cauză contează sentimentele personale ale judecătorilor pentru a stabili dacă a existat sau nu ofensă adusă autorității judiciare, când infracțiunea s-a comis chiar față de ei⁹². Cu atât mai mult, dacă judecătorii care l-au condamnat pe reclamant sunt aceiași cu cei în fața cărora s-a comis infracțiunea este suficient pentru a ridica dubii legitime, care sunt justificate obiectiv, asupra imparțialității instanței (*nemo iudex in causa sua*).

Dacă într-un tribunal se află o persoană care este subordonată ca funcție și sarcini față de una dintre părți, justițiabilii pot să se îndoiască în mod legitim de independența acestei persoane⁹³.

5.2. Incompatibilități și interdicții

Conform art. 7 din Statutul Universal al Judecătorilor, „Judecătorul nu poate deține nicio altă funcție publică sau privată, remunerată sau nu, care nu este compatibilă cu atribuțiile și statutul său. Judecătorul nu i se pot încredința funcții exterioare exercițiului judiciar fără acordul său”.

Standardele IBA enumeră activitățile incompatibile cu funcția de judecător: în exercițiul funcției, judecătorii nu pot avea și funcții executive, cum ar fi în ministerele de guvernământ, nici nu pot servi ca membri ai Legislativului sau ai Consiliului Local, decât dacă aceste funcții sunt combinate printr-o tradiție istorică îndelungată; judecătorii pot fi șefi ai comitetului de investigație în cazuri unde procesul presupune cunoștințe de găsirea urmelor și luare de probe; judecătorii trebuie să fie imparțiali față de partidele politice; în afară de judecătorii temporari, ceilalți nu pot exercita puteri legislative în exercițiul funcției; un

⁸⁹ CEDO, *Pullar vs. UK*, 20.06.1996, par.38

⁹⁰ CEDO, *Kiiskinen vs. Finlandia*, 01.06.1999.

⁹¹ CEDO, *Buscemi vs. Italia*, 16.09.1999, par. 68

⁹² CEDO, *Kyprianou vs. Cipru*, 27.01.2004, hotărâre trad. de C.-L. Popescu, „Curierul judiciar”, nr. 3/2004, p. 91-92.

⁹³ CEDO, *Sramek vs. Austria*, 22.10.1984.

Societatea pentru Justiție

judecător ar trebui să se abțină de la activități de afaceri, în afară de investiții personale sau de deținerea unei proprietăți (pct.35-39).

5.3. Înlăturarea judecătorului

Judecătorul despre care se poate crede că nu ar fi pe deplin imparțial trebuie să se abțină de la examinarea cauzei.

Pct.2.5 din Principiile de la Bangalore prevede: judecătorul se va abține în orice dosar pe care constată că nu îl va putea judeca imparțial sau în care i-ar putea părea unui observator corect ca nefiind capabil să judece. Între astfel de cazuri, fără însă ca însiruirea să fie completă, se numără următoarele: cazul în care judecătorul se simte subiectiv sau are o prejudecată cu privire la una din părți sau în care judecătorul cunoaște personal faptul că există probe controversate care pot prejudicia desfășurarea procesului; cazul în care, anterior, judecătorul a funcționat ca avocat sau a servit ca martor în dosarul supus judecății sale, sau cazul în care judecătorul sau un membru al familiei sale are un interes material în rezultatul disputei. Toate acestea, sub rezerva ca judecătorului să nu i se poată cere recuzarea atunci când nu se poate constitui o alta instanță care să judece cauza sau când, din motive de urgență, inacțiunea ar putea duce la un grav act de in Justiție.

CAP. III

FACTORI DE PRESIUNE ȘI CONFLICTE DE INTERESE - standarde naționale -

Pe plan legislativ intern sunt consacrate formal independența și imparțialitatea justiției și judecătorului și sunt prevăzute garanțiile acestora. Însă, din analiza acestor reglementări, impresia care se degajă este a unor prevederi nesistematice, neunitare și, mai ales, se observă lipsa de reglementare coerentă a factorilor de presiune și conflictelor de interese ca factori perturbatori ai independenței și imparțialității.

Vom analiza instrumentele naționale în materia independenței și imparțialității, cu privire specială asupra elementelor perturbatoare ale independenței, respectiv *factori de presiune* asupra independenței justiției și judecătorilor, și a elementelor perturbatoare ale imparțialității, respectiv *conflicte de interese* privind imparțialitatea judecătorilor, la acestea din urmă cu interdicțiile specifice, respectiv incompatibilitățile.

I. Factori de presiune asupra independenței justiției și judecătorilor

Instrumente normative:

- Constituția României;
- Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor;
- Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară;
- Legea nr. 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii;
- Legea nr. 161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției;
- Codul penal;
- Codul deontologic al judecătorilor și procurorilor adoptat prin Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr. 328/24.08.2005.

Instrumente provenind de la asociații ale judecătorilor:

- nu există;

Instrumente provenind de la societatea civilă:

- Studiu privind percepția magistraților asupra independenței sistemului judiciar, 2005 și 2006, editate de Asociația Română pentru Transparență

1. Instrumente normative în ce privește factorii de presiune ca factori perturbatori ai independenței

Societatea pentru Justiție

Independența, în sensul comun al termenului, este o stare, o situație a unei persoane, structuri statale în care aceștia judecă lucrurile și acționează neinfluențat de alții. Transpus în domeniul justiției, independența poate fi definită ca acea stare sau situație în care se află puterea judecătorească ca sistem separat și în echilibru în raport cu celelalte puteri constituite în stat (legislativă și executivă) și acea stare sau situație în care se află judecătorul de a efectua actul de justiție neinfluențat de alții.

1.1. Constituția României

Justiție, judecător. Actul fundamental consacră independența atât a sistemului, adică independența justiției, cât și a judecătorului investit cu înfăptuirea justiției. Totuși, Constituția României este neclară atunci când operează cu noțiunea de „justiție” și, mai ales, atunci când se referă, în sensul pe care-l discutăm aici, la „independența justiției”.

Articolul 1 par. 4 prevede, ca principiu general de organizare și funcționare a statului român, principiul *separației puterilor în stat*. Partajarea funcțiilor puterilor în stat nu reprezintă altceva decât o recunoaștere a independenței puterii judecătorești, ca sistem, în raport cu celelalte puteri constituite în stat (legislativă și executivă). Articolul 124 par. 3 din Constituție consfințește independența celui care realizează justiția, adică independența judecătorului, printr-o definiție care încearcă să limiteze independența la aplicarea dispozițiilor legii („*judecătorii sunt independenți și se supun numai legii*”). Cu alte cuvinte, printr-o interpretare literală, independența este limitată de și la prescripțiile legii, care-i dictează judecătorului modul de înfăptuire a justiției.

Confuzia constituțională asupra noțiunii de independență a justiției ca sistem este creată de art. 133 par. 1, potrivit căruia „*Consiliul Superior al Magistraturii este garantul independenței justiției*”.

Este clar că noțiunea de „justiție” folosită de constituant în acest din urmă articol are un conținut mai larg decât sintagma folosită de art. 1 par. 4 (de „putere judecătorească”). Și aceasta rezultă din topografia art. 133 din Constituție, ce este așezat după celelalte două autorități judecătorești (instanțele judecătorești și Ministerul Public), din componența membrilor Consiliului Superior al Magistraturii (în majoritate compus din judecători și procurori), precum și din modul de organizare și funcționare a Consiliului Superior al Magistraturii (art. 134 par. 1 și 2 din Constituție prevăd că CSM propune numirea de către Președintele României a judecătorilor și procurorilor și că îndeplinește rolul de instanță judecătorească în materie disciplinară privindu-i pe judecători și procurori). Așadar, constituantul a înțeles să dea conținut diferit sintagmei de „putere judecătorească” exercitată de Înalta Curte de Casație și Justiție și instanțe și compusă din judecători, pe de-o parte, și noțiunii de „justiție”, pe de altă parte, aceasta din urmă fiind exercitată de instanțele judecătorești și Ministerul Public și referindu-se la judecători și procurori.

Or, par. 4 al art. 1 din Constituție, după cum s-a precizat deja, prevede că puterea judecătorească este separată și în echilibru cu celelalte puteri constituite în stat, ceea ce, în opinia noastră, definește independența acesteia. Pe când procurorii, aceștia compun Ministerul Public și „*și desfășoară activitatea potrivit principiului legalității, al imparțialității și al controlului ierarhic, sub autoritatea ministrului justiției* (subl. n.)”. Este evident că procurorii și parchetele nu beneficiază de independență, din moment ce se află sub autoritatea unui reprezentant al puterii executive, iar activitatea lor este supusă controlului ierarhic.

Din punctul nostru de vedere, garanția independenței justiției, astfel cum este ea prevăzută la art. 133 par.1 din Constituție, interferează nepermis cu puterea judecătorească, în

Societatea pentru Justiție

sensul limitării independenței acesteia, contrar principiului de separare a puterilor în stat și de echilibru al acestora instituit de art. 1 par. 4.

Afirmăm că, de fapt, această așa-zisă garanție se constituie ea însăși într-un factor de presiune, exterior puterii judecătorești, determinând un dezechilibru prin intervenția unei alte autorități judecătorești, în speță a reprezentanților Ministerului Public, care nu au statutul de independență pe care îl au judecătorii (nu au un text similar articolului 124 paragraf 3 – „*judecătorii sunt independenți și se supun numai legii*”). Astfel, Plenul CSM, din care fac parte și reprezentanți ai Ministerului Public, are atribuții în chestiuni ce țin eminate de organizarea și funcționarea puterii judecătorești, cum ar fi propunerea de numiri și eliberări din funcții ale judecătorilor către Președintele României, promovarea judecătorilor sau numirea judecătorilor la Înalta Curte de Casație și Justiție.

Concluzia este că tocmai Constituția României, prin dispozițiile art. 133 și 134 în sensul relevat mai sus, se constituie într-un factor de presiune, dacă privim această presiune ca având o natură obiectivă, exterioară judecătorului sau puterii judecătorești, cu posibilă interferență în activitatea acestuia, pentru că decizii importante în funcționarea puterii judecătorești sau în cariera judecătorilor sunt luate de reprezentanții unei autorități judecătorești, alta decât puterea judecătorească.

Curtea Constituțională. Chiar și așa, în lipsa unei clarități a garanției constituționale a Consiliului Superior al Magistraturii privind independența puterii judecătorești și a judecătorilor în îndeplinirea actului de justiție, semnalăm și rolul Curții Constituționale de garant al independenței puterii judecătorești, ce-i este conferit de art. 146 lit. e din Constituție.

Acest text prevede printre atribuțiile Curții Constituționale și soluționarea conflictelor juridice de natură constituțională dintre autoritățile publice, la cererea Președintelui României, a unuia dintre președinții celor două Camere, a primului-ministru sau a președintelui Consiliului Superior al Magistraturii.

De altfel, Curtea Constituțională a și fost sesizată de Președintele Consiliului Superior al Magistraturii cu privire la un pretins conflict de natură constituțională. În sesizarea Președintelui Consiliului Superior al Magistraturii se consideră ca un factor de presiune faptul că *«Președintele României a făcut, în repetate rânduri, afirmații generalizatoare la adresa justiției și a magistraților, în general, referindu-se la „incompetență”, „independență față de lege” și „un înalt nivel al corupției»*. S-a apreciat, prin sesizare, că acest conflict juridic de natură constituțională nu rezidă *„în existența acestor declarații grave, ci în efectele lor juridice, fiindcă ele constituie factori de natură să genereze un dezechilibru între puterile statului și chiar un blocaj instituțional.”* Acest factor de presiune a fost, în viziunea celui care a sesizat Curtea Constituțională, cu atât mai grav cu cât el a fost intens mediatizat.⁹⁴

Decizia pronunțată de Curtea Constituțională a fost în sensul respingerii sesizării Președintelui Consiliului Superior al Magistraturii, însă perspectiva din care Curtea Constituțională a privit conflictul juridic de natură constituțională este unul discutabil. Astfel, în opinia Curții nu suntem în prezența unui conflict de natură constituțională, chiar dacă *„este reală susținerea președintelui Consiliului Superior al Magistraturii că atât Președintele României, cât și primul-ministru, în repetate rânduri, au criticat unele aspecte ale activității de îndeplinire a justiției”*, pentru că aceste declarații nu s-au referit la puterea judecătorească în ansamblu, ci doar la unele dintre instanțe ori unii dintre judecători ca reprezentanți ai acestei

⁹⁴ A se vedea Decizia nr. 435 din 26 mai 2006 a Curții Constituționale, publicată în Monitorul oficial al României, partea I, nr. 576/4 iulie 2006.

Societatea pentru Justiție puteri⁹⁵. Or, în opinia noastră, Curtea Constituțională omite că art. 124 paragraf 3 din Constituția României consfințește *expressis verbis* independența judecătorilor și nu a puterii judecătorești, ca să nu mai punem la socoteală faptul că justiția se realizează prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege (art. 126 paragraf 1 din Constituție). Afirmăm că prin atingerea independenței unui singur judecător sau a unei singure instanțe judecătorești de către o altă autoritate publică se creează, în opinia noastră, acel conflict juridic de natură constituțională care ar atrage atribuția Curții Constituționale de garant al independenței puterii judecătorești și a judecătorilor în îndeplinirea justiției.

1.2. Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor

Normă generală. Având în vedere dispozițiile constituționale de separare și echilibru ale puterilor constituite în stat, ar fi fost de așteptat ca legiuitorul ordinar să găsească acele mijloace de garantare a independenței puterii judecătorești și a judecătorilor în raport cu puterile legislativă și executivă, de eliminare a factorilor de presiune ce ar putea conturba această independență.

Un singur text din legislația ordinară prevede o obligație pentru orice „*persoană, organizație, autoritate sau instituție*” să respecte independența judecătorului (art. 2 alin. 4 din Legea 303/2004). Însă, cum în caz de încălcare a acestei obligații nu există vreo sancțiune, putem spune că judecătorii nu sunt apărați legislativ de astfel de factori de presiune.

Simpla constatare și publicare de către CSM a unui comunicat de presă cum că prin anumite acțiuni s-a adus atingere independenței justiției și în particular judecătorului, sau că a fost afectată reputația profesională a judecătorului nu constituie decât o palidă consolare pentru judecătorul față de care s-a exercitat factorul/factorii de presiune. Sigur, art. 30 alin. 2 din Legea nr. 317 din 2004, prevede obligativitatea CSM-ului de a „... sesiza organul competent să decidă asupra măsurilor care se impun sau poate dispune orice altă măsură corespunzătoare, potrivit legii.”. Față de faptul că majoritatea judecătorilor au identificat presa ca un factor de presiune, nu am reușit să identificăm cazurile în care CSM-ul să constate că a fost încălcată reputația unui judecător (asta înseamnă că în mod indirect i-a fost încălcată și independența, ca și capacitate generală de a îndeplini actul de justiție) de către mass-media și să fi fost sesizat “organul competent”. În cazul presei, de fapt, nici nu știm care ar fi acest organ (Clubul Român de Presă, nefiind o autoritate de stat, nu vedem ce sancțiuni ar putea adopta această structură; Consiliul Național al Audiovizualului nu are competență și asupra presei scrise etc.).

Așadar, legislația românească evită nu numai o definire a factorilor de presiune, ci și o prohibiție pozitivă într-un text al unui act normativ privind factorii de presiune ce se pot exercita asupra justiției și judecătorului în particular. Ideea, aici, nu este cea de a sancționa neapărat pe agentul ce exercită direct sau indirect factorul de presiune, ci de a găsi acele mecanisme de a proteja independența puterii judecătorești și a judecătorului în special de exercitarea unui astfel de factor.

Norme speciale. Totuși, Legea nr. 303/2004 a însemnat un pas înainte în ce privește garanțiile de independență ale judecătorilor în legătură cu cariera profesională a acestora, în sensul că a eliminat posibilitatea ca deciziile privind cariera acestora să fie luate de altă autoritate decât cea judecătorească. Un rol important în cariera profesională a judecătorilor

---

⁹⁵ Ibidem.

Societatea pentru Justiție

revine Consiliului Superior al Magistraturii, dar și Institutului Național al Magistraturii, acesta din urmă aflându-se în coordonarea Consiliului Superior al Magistraturii.

Sistematizând aceste garanții prevăzute de Legea nr. 303/2004 republicată, putem spune că evoluția profesională a judecătorului nu mai este condiționată de factori exteriori autorităților judecătorești. Asta nu înseamnă că nu pot exista, în legătură cu cariera profesională a judecătorilor, factori de presiune care să provină din interiorul autorităților judecătorești investite cu atribuții în acest sens. Însă, fără îndoială că transparența deciziilor privind cariera profesională ale acelor structuri ale autorităților judecătorești ce au atribuții în evoluția profesională a judecătorilor pot diminua considerabil posibilitatea existenței acestor factori.

Pe scurt, Legea nr. 303/2004 republicată prevede următoarele garanții:

1. Admiterea în magistratură și formarea profesională inițială se realizează de Institutul Național al Magistraturii, care, așa cum s-a arătat mai sus, este în coordonarea Consiliului Superior al Magistraturii – art. 13 din lege;
2. Numirea judecătorilor stagiați se face de către Consiliul Superior al Magistraturii – art. 21 din lege;
3. Propunerea de numire a judecătorilor către Președintele României se face de către Consiliul Superior al Magistraturii – art. 31 din lege;
4. Examenul de capacitate al judecătorilor stagiați de către Consiliul Superior al Magistraturii prin Institutul Național al Magistraturii – art. 26 din lege;
5. Formarea profesională continuă de către Institutul Național al Magistraturii, conducătorii instanțelor și judecătorii înșiși – art. 36 din lege;
6. Evaluarea periodică a judecătorilor de către comisii constituite de Consiliul Superior al Magistraturii – art. 39 alin. 3 din lege;
7. Promovarea judecătorilor la instanțe de grad superior și numirea în funcții de conducere numai prin concurs și de către Consiliul Superior al Magistraturii prin Institutul Național al Magistraturii – art. 43 din lege;
8. Delegarea, detașarea și transferul judecătorilor se fac numai cu acordul acestora sau la cererea acestora de către Consiliul Superior al Magistraturii sau, în cazul delegării judecătorilor de judecătorii, tribunale sau tribunale specializate în circumscripția aceleiași curți de apel de către președintele curții de apel.

În ce privește detașarea judecătorilor, semnalăm neconstituționalitatea posibilității detașării judecătorilor în afara puterii judecătorești, la alte autorități și instituții publice, iar posibilitatea neconstituțională considerăm că se constituie într-un factor de presiune asupra independenței puterii judecătorești și a judecătorilor înșiși, după cum vom argumenta mai jos.

La data întocmirii acestui material erau detașați 78 de judecători la alte autorități și instituții publice, iar situația cea mai gravă o consemnăm la Curtea de Apel București, de unde sunt detașați 17 judecători chiar de la Curtea de Apel București, iar de la alte instanțe din raza curții (Tribunalul București, judecătoriile de sector) fiind detașați un număr de 33 de judecători, în condițiile în care și așa încărcătura pe judecător la instanțele bucureștene este foarte mare, iar schema de personal judecătoresc al majorității instanțelor încă nu este completă.

Art. 58 din Legea nr. 303/2004 republicată prevede că *“Consiliul Superior al Magistraturii dispune detașarea judecătorilor și procurorilor, cu acordul scris al acestora, la alte instanțe sau parchete, la Consiliul Superior al Magistraturii, Institutul Național al Magistraturii, Ministerul Justiției sau la unitățile subordonate acestuia ori la alte autorități*

Societatea pentru Justiție

publice, în orice funcții, inclusiv cele de demnitate publică numite, la solicitarea acestor instituții.” Însă, textul constituțional prevede că *“Funcția de judecător este incompatibilă cu orice altă funcție publică sau privată, cu excepția funcțiilor didactice din învățământul superior.”* (art. 125 par. 3 din Constituția României). Or, într-o interpretare corectă a textului constituțional, judecătorul nu poate îndeplini nicio altă funcție publică decât cea caracteristică puterii judecătorești.

În interiorul puterii judecătorești (ce se circumscrie activității instanțelor și Înaltei Curți de Casație și Justiție, singurele ce exercită atribuțiile puterii judecătorești, potrivit art. 1 alin. 1 din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară) judecătorii pot avea pe lângă atribuțiile de esență justiției, adică jurisdicționale, și atribuții de administrare a activității instanțelor (de conducere sau alte activități). Această oportunitate este recunoscută doar pentru că activitățile în cauză sunt necesare pentru buna funcționare independentă a puterii judecătorești reprezentată de Înalta Curte de Casație și Justiție și instanțele judecătorești.

Potrivit principiului constituțional al separației și echilibrului puterilor în stat, prevăzut de art. 1 par. 4 din Constituție și, în mod particular, de art. 125 par. 3 din Constituție, judecătorii nu pot fi detașați la nicio altă autoritate publică, chiar dacă ea este o autoritate judecătorească (cum ar fi parchetele sau Consiliul Superior al Magistraturii) și cu atât mai puțin la autorități publice executive (Ministerul Justiției, Ministerul Afacerilor Externe, Secretariatul General al Guvernului) fără ca persoana detașată să nu-și piardă calitatea de judecător independent. Puterii judecătorești, reprezentată de instanțele judecătorești, îi este încălcată independența prin detașarea judecătorilor în alte funcții decât cele specifice acesteia, iar echilibrul prevăzut de art. 1 paragraf 4 din Constituție este rupt în defavoarea puterii judecătorești din moment ce reprezentanții săi funcționează pentru alte puteri constituite în stat.

În altă ordine de idei, atunci când judecătorii îndeplinesc alte funcții publice decât cea de judecător, în mod evident ei nu mai îndeplinesc criteriul independenței, chiar dacă ei lucrează într-o structură numită „autoritate judecătorească” precum Consiliul Superior al Magistraturii. Într-un astfel de caz, judecătorul este subordonat ierarhic administrativ unor conducători în fața cărora răspunde pe alte temeuri decât cele privind activitatea instanțelor în care trebuie să își desfășoare judecătorii în mod constituțional activitatea. Este de observat, în acest sens, că art. 73 din Legea nr. 303/2004 leagă drepturile și obligațiile judecătorilor de „justiția” pe care aceștia o realizează, adică de activitatea jurisdicțională și de administrarea puterii judecătorești în interiorul instanțelor, și nicidecum de activitățile pe care le prestează judecătorii detașați la alte autorități publice decât instanțele sau la instituții publice (art. 73 prevede textual că : *„Stabilirea drepturilor judecătorilor și procurorilor se face ținându-se seama de locul și rolul justiției în statul de drept, de răspunderea și complexitatea funcției de judecător și procuror, de interdicțiile și incompatibilitățile prevăzute de lege pentru aceste funcții și urmărește garantarea independenței și imparțialității acestora”*).

Cu alte cuvinte, noțiunea de „independență”, prevăzută de art. 1 alin. 3 din Legea nr. 303/2004, este legată indisolubil de activitatea pe care judecătorul o desfășoară doar în interiorul puterii judecătorești și, mai ales, de deciziile pe care judecătorul le ia în legătură cu activitatea jurisdicțională și administrativă a instanțelor.

În acest sens, *Principiul I*, paragraf 2 lit. d al Recomandării nr. 94(12) a Comitetului de Miniștri către statele membre privind independența, eficiența și rolul judecătorilor (*Adoptată de Comitetul de Miniștrii în data de 13 octombrie 1994 la cea de-a 516a întâlnire a secretarilor de stat*) prevede în mod expres că *„În procesul decizional, judecătorii trebuie să fie independenți și să poată acționa fără niciun fel de restricție, influență subiectivă, presiuni,*

Societatea pentru Justiție

amenințări sau interferențe, directe sau indirecte. Legea trebuie să prevadă sancțiuni clare împotriva persoanelor care încearcă să influențeze deciziile judecătorilor în orice fel. În concluzie, judecătorii trebuie să decidă imparțial, în concordanță cu interpretarea faptelor, și cu respectarea legilor aplicabile speței respective. Judecătorii nu trebuie să fie obligați să raporteze despre felul în care au soluționat un caz niciunei persoane din afara sistemului judiciar”.

Or, în structuri administrative, cum sunt autoritățile publice altele decât instanțele și instituțiile publice, decizia judecătorului detașat este supusă controlului ierarhic specific raporturilor administrativ-ierarhice, astfel de decizii nemaiputând fi caracterizate ca fiind unele luate fără „restricție, influență subiectivă, presiuni, amenințări sau interferențe, directe sau indirecte”.

Concluzia logică este că prin detașare la alte autorități publice decât instanțe sau la instituții publice, judecătorul își pierde independența pentru că independența nu poate fi funcțională decât în interiorul puterii judecătorești și în strictă legătură cu deciziile legate de activitatea de justiție, activitate pe care, potrivit art. 126 paragraf 1 din Constituția României nu o realizează decât Înalta Curte de Casație și Justiție și instanțele judecătorești. Orice altă activitate și deciziile luate în desfășurarea acestora exced puterii judecătorești și știrbesc independența judecătorului .

1.3. Legea nr. 304/2004 republicată privind organizarea judiciară

Prezentare generală. Principiile și modul de organizare și funcționare ale componentelor puterii judecătorești, respectiv ale Înaltei Curți de Casație și Justiție și ale instanțelor judecătorești, sunt prevăzute de acest act normativ.

Sistemic, în general, organizarea internă a activității instanțelor aparține acestora, adică în administrarea propriu-zisă a acestora, cum ar fi modul de repartizare a dosarelor; structura ierarhică în interiorul instanțelor, repartizarea judecătorilor la diferitele secții ale unei instanțe, după specializare, ca și desemnarea judecătorilor pentru formarea completelor de judecată; relația cu alte autorități judecătorești.

Totuși, Consiliul Superior al Magistraturii, după cum se va arăta mai jos, interferează în activitatea de organizare și funcționare a instanțelor. Sigur, astfel de interferențe nu trebuie neapărat gândite ca factori de presiune perturbatori în activitatea instanțelor, însă se pot ivi situații care pot fi percepute ca astfel de factori. Și, așa cum s-a arătat în capitolul anterior, aparența are deseori importanța unei realități când privește independența sau imparțialitatea.

Recursul în anulare. Presiunile pot proveni uneori chiar din interiorul sistemului. Ele pot fi interpersonale (de la șefi, de la colegi) sau chiar consacrate instituțional.

Înfăptuirea actului de justiție ține de esența puterii judecătorești și constă în **rezolvarea, soluționarea unui conflict juridic sau a unei cauze necontencioase**. Importanța sa socială impune a nu fi condiționat de niciun factor extern. Judecătorul are obligația de a face dreptate doar în funcție de elementele din dosar și normele legale aplicabile în fiecare caz concret.

Actul de justiție poate fi însă afectat, spre exemplu, prin faptul că deciziile judecătorului pot fi atacate și revizuite prin exercitarea unor căi de atac extraordinare. Aceasta a fost situația și în sistemul juridic românesc, care prevedea posibilitatea pentru Procurorul General al României de a exercita recursul în anulare împotriva oricărei hotărâri definitive și irevocabile (art. 304¹ Cod procedură civilă, abrogat prin O.U.G. nr. 58/2003) sau a oricărei

Societatea pentru Justiție

hotărâri definitive (art. 409 Cod procedură penală, abrogat prin Legea nr. 576/2004). Chiar dacă la prima vedere rațiunea de a abroga această posibilitate de a ataca cu recurs în anulare o hotărâre judecătorească ce are autoritate de lucru judecat, a fost aceea de a asigura stabilitatea juridică dată de o hotărâre judecătorească, noi credem că prin eliminarea acestei căi de atac s-a asigurat independența sistemului de justiție și, nu în ultimul rând, a judecătorilor înșiși. Pentru că, până la urmă, instabilitatea hotărârilor judecătorești definitive și irevocabile ori, după caz, definitive, hotărâri care constituie finalitatea actului de justiție, conduce la slăbirea independenței puterii judecătorești.

Pentru a da un exemplu concret, avem în vedere celebra declarație a fostului Președinte al României, dl. Ion Iliescu, dată în anul 1995 la Satu-Mare, prin care critica dur puterea judecătorească că retrocedează cu mult prea multă ușurință casele naționalizate. Imediat după această declarație, Procurorul General a uzat de recursul în anulare împotriva hotărârilor rămase definitive și irevocabile, prin care se retrocedaseră imobilele naționalizate după anul 1945; recursurile sale au fost admise de Curtea Supremă de Justiție, fără excepție. Cum Procurorul General era subordonat puterii executive (conform art. 132 alin.1 Din Constituția României din 1991: „procurorii își desfășoară activitatea ..., sub autoritatea ministrului justiției”), e evident că prin formularea acelor recursuri în anulare, a fost atinsă însăși substanța puterii judecătorești, adică stabilitatea hotărârilor judecătorești definitive și irevocabile. Or, după declarația politică prin care era „admonestată” puterea judecătorească pentru deciziile date, ca și după formularea acelor recursuri în anulare, independența judecătorilor a fost în mod evident afectată. Acești factori de presiune externi, declarația fostului Președinte și recursurile în anulare ale Procurorului General, au creat nesiguranță judecătorilor: aceștia, în cauzele următoare privind retrocedări de imobile naționalizate, aveau deja limitele de judecată, trasate din exteriorul puterii judecătorești.

Actul de gestiune economico-financiar. La fel, în Legea nr. 304/2004 se prevede că actul de gestiune economico-financiară al instanțelor este în atribuția instanțelor ce au personalitate juridică, respectiv curțile de apel și tribunalele. Însă, nu trebuie uitat rolul Consiliului Superior al Magistraturii, care emite avizul conform în ce privește bugetele ordonatorilor secundari și terțiari de credite, adică ale curților de apel și ale tribunalelor, dar și rolul esențial al Ministerului Justiției. Trebuie spus că, în acord cu legislația în domeniu (în primul rând Legea nr. 500/2002 privind finanțele publice), instanțele ordonatoare secundare și terțiare de credite sunt reduse la rolul de executante bugetare.

Chiar dacă instanțele sunt cele ca întocmesc proiectele de buget anual, acestea sunt trecute prin filtrul Consiliului Superior al Magistraturii, care acordă avizul conform, iar decidentul final este ordonatorul principal de credite, respectiv Ministerul Justiției. Din acest punct de vedere, putem spune că instanțele nu au inițiativă decât limitată la propunerea proiectului buget, dar fără posibilitatea concretă de a-l susține nici la autoritatea ce acordă avizul conform, și nici la ordonatorul principal de credite, iar puterea de decizie este una limitată la executarea bugetului propriu aprobat de alte autorități.

Din punctul nostru de vedere, există factori de presiune ce pot fi perturbatori în raport cu independența instanțelor în ce privește exercitarea actului de gestiune economico-financiară al acestora, atât din partea Consiliului Superior al Magistraturii, ce dă avizul conform (e adevărat că într-o măsură mult diminuată), dar mai ales din partea Ministerului Justiției, ordonator principal de credite.

În viitor se preconizează o schimbare: gestionarea bugetului privind instanțele va trece, potrivit art. 136 din Legea nr. 304/2004, începând cu 01.01.2008 la Înalta Curte de

Societatea pentru Justiție

Casație și Justiție. Însă nu știm cum va reuși instanța supremă să se descurce în hățișul birocratic, ce parazitează de ani de zile modul de gestionare a banilor în justiție. Deja există declarații publice ale președintelui Înaltei Curți cum că instanța supremă nu dorește (nu are capacitatea administrativă, am spune noi) de a prelua bugetul instanțelor.

De asemenea, în Raportul privind starea justiției, prezentat la data de 14.06.2006 în fața Camerelor reunite ale Parlamentului, CSM-ul, prin Președintele său, a opinat că gestionarea bugetului ar trebui să treacă nu la Înalta Curte de Casație și Justiție, ci la CSM. O asemenea propunere, făcută probabil în virtutea aceleiași prevederi generale constituționale potrivit cărora CSM garantează independența justiției, nu rezolvă, în opinia noastră, problema independenței justiției. Pentru că factorii de presiune ce se vor exercita asupra instanțelor și a structurilor de conducere ale acestora vor continua.

Mai mult, va renaște situația de dinainte de septembrie 2004, când au apărut cele trei legi ale reformei justiției: centralizare și birocratizare excesivă a justiției în mâinile unui singur organism (în trecut Ministerul Justiției, în viitor CSM), cu specificarea că în situația actuală, de fapt, nu există un centru de putere la CSM, ci mai multe centre de putere, cu putere de decizie difuză la nivelul acestei autorități judecătorești. Adică, aceste centre de putere se localizează la nivelul fiecărui membru al CSM, motiv pentru care există posibilitatea ca, în timp, să intervină înțelegeri între membrii CSM care provin, în marea majoritate a cazurilor, de la instanțele mari din țară, de genul „îți dau, îmi dai”, cu consecința că va exista tendința membrilor CSM de a-și proteja interesele instanțelor de unde provin, majoritatea celorlalte instanțe fiind văduvite, astfel, de decizii transparente și în concordanță cu nevoile lor reale.

Va exista, probabil, o intensă activitate de „lobby” a structurilor de conducere ale instanțelor pe lângă fiecare membru CSM, pentru a-i fi votat favorabil bugetul de care are nevoie, creându-se astfel, contrar dispozițiilor constituționale, un statut privilegiat membrilor CSM în raport cu ceilalți membri ai autorității judecătorești. Practic, acest „boier al sistemului judiciar” va deveni puterea executivă, numită sau nenumită așa, a sistemului de justiție, iar ceilalți actori, pentru a dobândi un buget pe măsura nevoilor, vor trebui să aibă atitudine servilă, umilă. Or, centralizarea excesivă, după părerea noastră, nu poate să aibă drept consecință decât știrbirea independenței justiției. Cu alte cuvinte, astfel de prevederi pot conduce la existența unor factori de presiune asupra independenței justiției, asupra comportamentului acesteia independent.

În fine, nu vedem de ce procurorii pot avea ordonator de credit distinct – Procurorul General de la Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, iar judecătorii nu pot avea un ordonator cu aceeași funcție ca și noi - prin faptul că CSM are în componența sa actuală și judecători și procurori, se va ajunge ca procurorii să decidă asupra bugetului puterii judecătorești, ceea ce este inadmisibil.

1.4. Legea nr. 317/2004 republicată privind Consiliul Superior al Magistraturii

Termenii. Confuzia între binomii „independența - putere judecătorească”, „independența - justiție” și „independența – judecător” este nu numai întreținută de Legea nr. 317/2004, dar chiar adâncită.

Deși art. 1 alin. 1 desemnează Consiliul Superior al Magistraturii drept garant al independenței „justiției”, nepomenind de „putere judecătorească”, art. 30 alin. 1 și 3 prevede ca atribuții ale Consiliului Superior al Magistraturii apărarea judecătorilor și procurorilor împotriva oricărui act care le-ar putea afecta independența sau imparțialitatea ori ar crea suspiciuni cu privire la acestea, apărarea reputației profesionale a judecătorilor și procurorilor

Societatea pentru Justiție

și asigurarea respectării legii și a criteriilor de competență și etică profesională în desfășurarea carierei profesionale a judecătorilor și procurorilor. Se poate observa că acea garantare a „justiției” se referă nu la corpul judecătoresc în întregul lui, nici la „puterea judecătorească”, ci în mod concret la judecători, care înfăptuiesc justiția, și la procurori, care au ca atribuții apărarea intereselor generale ale societății, a ordinii de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor.

Deci, Consiliul Superior al Magistraturii nu garantează independența „puterii judecătorești”, separată și în echilibru cu celelalte puteri constituite în stat, ci doar independența judecătorilor. Sigur, s-ar putea explica că prezența procurorilor în Consiliu, faptul că iau parte la decizii importante în ce privește tocmai puterea judecătorească, cum ar fi propunerea numirii în funcție a judecătorilor către Președintele României, promovarea judecătorilor, numirea judecătorilor la Înalta Curte de Casație și Justiție explică de ce legiuitorul a evitat să prevadă expres apărarea independenței puterii judecătorești, reprezentată de Înalta Curte de Casație și Justiție și instanțe, făcând referire doar la cea a judecătorilor.

Birocratizare CSM. În ce privește activitatea Consiliului Superior al Magistraturii, constatăm că acesta tinde să fie unicul și omnipotentul „administrator” al justiției, cel care găsește soluții la toate problemele legate de administrarea justiției. Marja de libertate a instanțelor este din ce în ce mai îngustă în a dispune de propria administrare, deși independența este esențialul atribut al acestora, cealaltă autoritate judecătorească, respectiv CSM-ul, având doar funcția de garant al independenței.

De fapt, s-a creat un aparat birocratic extrem de greoi, în care deciziile privind administrarea justiției (atribuțiile prevăzute de Legea nr. 317/2004) sunt luate cu mare întârziere, de multe ori fără o consultare reală a corpului judecătoresc. SoJust a arătat pe larg aceste disfuncționalități ale activității Consiliului Superior al Magistraturii în perioada septembrie 2005 – septembrie 2006⁹⁶. Prin multitudinea de atribuții date și (auto)acordate Consiliului Superior al Magistraturii, birocratizarea excesivă a acestuia, imposibilitatea efectivă a luării unor hotărâri ce țin de funcționalitatea sistemului (selectarea judecătorilor pe posturile vacante de la instanțe, spre exemplu), structura ierarhică specifică mai degrabă unei autorități administrativ executive decât uneia judecătorești, în sensul că structurile de conducere ale instanțelor așteaptă răspunsul CSM-ului la cele mai variate probleme, cum ar fi numărul de complete de judecată care trebuie să funcționeze într-o secție, modul de funcționare a unor compartimente ale instanțelor etc., acesta, adică CSM-ul, se constituie într-un factor de presiune, adică într-un factor ce împiedică manifestarea unei independențe reale ale instanțelor și, la urma urmei, a judecătorilor.

Spre exemplu, potrivit art. 41 alin. 1 din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, secțiile și completele specializate ale curților de apel și ale instanțelor din circumscripția acestora, se înființează prin hotărârea CSM, la propunerea colegiilor instanțelor. Or, astfel de aprecieri concrete făcute de CSM sunt mai mult decât discutabile, mai ales în ce privește înființarea completelor de judecată specializate, fie pentru că CSM fie nu are imaginea corectă din teritoriul a greutăților cu care se confruntă instanțele, fie răspunde la solicitările colegiilor de conducere târziu, deși înființarea unor astfel de complete este stringentă. În loc să fi fost prevăzută o modalitate generală, din partea CSM, de a prevedea

---

⁹⁶ A se vedea SoJust, *Raport Independent asupra Sistemului Juridic din România – 2006*, disponibil la www.sojust.ro, capitolul II „Consiliul Superior al Magistraturii - între dorință și putință, între eficiență și ineficiență”.

Societatea pentru Justiție

cum anume se înființează aceste complete specializate de către instanțele înseși, tocmai pentru a da substanță noțiunii de independență, urmând a exercita eventual doar controlul respectării legii și regulamentului, CSM trebuie să se pronunțe în fiecare caz în parte, pentru fiecare instanță judecătorească.

Dorința CSM-ului de a deveni un „factotum” în administrarea justiției este potențată, fără îndoială, de dispozițiile Legii nr. 317/2004. În raport cu nefuncționalitatea evidentă a CSM-ului prin secțiile lui, credem că este oportun a fi regândită întreaga administrare a justiției. Tocmai pentru a evita parazitarea independenței puterii judecătorești și a judecătorilor cu astfel de atribuții exclusive în administrarea justiției, pe care doar CSM-ul le deține ar trebui, în mod analog, să recurgem la principiul specific comunitar numit „*principiul subsidiarității*”, rămânând ca domeniu exclusiv pentru CSM cel al răspunderii disciplinare a judecătorilor și procurorilor. Aceasta înseamnă că instanțele ar fi îndrituite să-și conducă în principal activitatea, fără nicio ingerință a CSM-ului, și doar în măsura în care un act ce ține de administrarea justiției nu poate fi realizat de instanță, datorită anvergurii sale, acesta să intervină.

Desigur, pentru a evita acte de administrare abuzivă ale instanțelor, s-ar putea imagina și posibilitatea oricărui judecător de la acea instanță sau a oricărei persoane ce justifică un interes, să atace acel act la CSM.

Doar așa s-ar da cu adevărat eficiență independenței instanțelor și rolului de garant al CSM-ului? Pentru că o analiză pertinentă a semanticii celor două sintagme ne conduce la ideea că în primul rând instanțele sunt cele care trebuie să se manifeste independent, având această putere constituțională, și numai în măsura în care această independență ar fi în pericol într-un fel sau altul să intervină, ca și garant, CSM-ul.

1.5. Codul deontologic al judecătorilor și procurorilor

Adoptarea de către Consiliul Superior al Magistraturii a Codului Deontologic a presupus eforturi și energii serioase, la finalizarea acestuia participând cu expertiză și asociații ale societății civile - chiar internaționale⁹⁷.

Din păcate, Codul deontologic a devenit un instrument puțin uzitat în activitatea de zi cu zi a puterii judecătorești și a judecătorilor. De menționat că inițial încălcarea dispozițiilor Codului Deontologic era sancționată ca fiind abatere disciplinară (art. 97 lit. b din Legea nr. 303/2004 în forma de dinainte de abrogarea acestui text prin Legea nr. 247/2005 privind reforma în domeniile proprietății și justiției, precum și unele măsuri adiacente), iar după abrogarea acestuia singura funcție utilă a acestui cod se reflectă în evaluarea eficienței calității activității și integrității judecătorilor în raport cu respectarea de către judecători a normelor din cod (art. 2 alin. 1 din Cod).

Interesant este faptul că art. 3 alin. 1 din Cod prevede obligația ca judecătorii să apere independența justiției. Luată această „obligație” într-un sens pozitiv, și dincolo de termenul ambiguu și neclar de „justiție” (având în vedere că și procurorii, cărora li se adresează în egală măsură preceptele codului, apără aceeași independență a justiției), este de notat că în mod corect se indică faptul că judecătorii sunt în primul rând datori să apere puterea judecătorească și să se apere de orice influență a factorilor de presiune exteriori.

---

⁹⁷ Amintim aici raportul final încheiat de ABA/CEELI, cu finanțare oferită de Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională – iulie 2005, http://www.abanet.org/ceeli/publications/rom_mag_ethics_code_rom.pdf.

Societatea pentru Justiție

2. Instrumente provenind de la asociații ale judecătorilor

Asociațiile judecătorilor s-au implicat prea puțin în efortul de a propune factorilor de decizie acele politici publice în combaterea factorilor de presiune și a conflictelor de interes.

Mai degrabă s-au limitat la declarații de presă, luări de poziții publice punctuale în apărarea independenței justiției și a magistraților, și mai puțin la o acțiune coerentă în această direcție.

3. Instrumente provenind de la societatea civilă

Singurele studii asupra factorilor de presiune perturbatori a independenței puterii judecătorești și a judecătorilor pe care le-am identificat sunt cele ale Asociației Române pentru Transparență din 2005 și 2006⁹⁸. Un alt studiu, care însă ne aparține, este cel publicat de SoJust în septembrie 2006.

Deși este, fără îndoială, un instrument complex pentru conturarea acelor factori de presiune externi și interni justiției ce afectează și pot afecta înlăptuirea actului de justiție, comanditarul și beneficiarul studiului întocmit de Transparency International-România, respectiv Consiliul Superior al Magistraturii, amână nejustificat valorificarea rezultatelor acestui studiu.

Studiul privește percepția a înșiși magistraților asupra independența sistemului judiciar. El a avut în vedere și a pus accent „...pe relațiile funcționale din interiorul sistemului de justiție și pe echilibrul puterilor în stat, cu precădere pe relațiile puterii judecătorești cu puterea executivă, puterea legislativă și <puterea civilă>”⁹⁹. De asemenea, studiul conține și propuneri ce vizează creșterea independenței magistraților și asigurarea unui climat de performanță și integritate în realizarea actului de justiție¹⁰⁰.

Capitolul III al studiului tratează „*Independența justiției – Evidențierea percepției în rândul judecătorilor, procurorilor și magistraților asistenți asupra nivelului de independență a sistemului judiciar*” (pp. 23 -36). Concluziile datelor colectate de la judecători - interesante fiind întrebările puse acestora și răspunsurile primite, deși la nivelul unor întrebări constatăm o generalizare a termenilor cheie în raport cu tema studiului nostru (la prima întrebare, *În ce măsură este independent sistemul judiciar?*, sistemul judiciar întrunind un complex de actori ce concură la realizarea actului de justiție, nu numai judecătorii, procurorii și magistrații asistenți, dar și personalul auxiliar, precum și corpul avocaților sau corpul experților judiciari etc.) -, determină concluzia că în cazul acestora „independența justiției” sau „independența judecătorului” se raportează la influențe externe, dar și interne ale sistemului judiciar, la percepția publicului asupra sistemului, la chestiuni financiare etc.¹⁰¹.

Judecătorii apreciază într-o măsură mai mare decât în 2005 că actualele reglementări sunt de natură a le apăra independența¹⁰².

Ca o concluzie: „...se poate aprecia lipsa de clarificare a conceptului de <independență> a sistemului judiciar întâlnită în rândurile magistraților. Această obscuritate a conceptului, folosit la diverse nivele ale vieții publice, are potențialul negativ de a genera abordări și măsuri care să nu rezolve disfuncționalitățile reale ale sistemului judiciar, ci doar să ofere paleative și soluții de criză care, pe termen lung, vor analiza situația sistemului judiciar în ansamblu”¹⁰³.

⁹⁸ A se vedea http://www.transparency.org.ro/doc/studiu_CSM_2006_corectat_final.pdf.

⁹⁹ Ibidem, p. 8.

¹⁰⁰ Ibidem, pp. 69-71.

¹⁰¹ Ibidem, p. 20.

¹⁰² Ibidem, p. 21.

¹⁰³ Ibidem.

Societatea pentru Justiție

Această concluzie, așa cum încercăm să demonstrăm în secțiunea de față, își are originea în primul rând în lipsa unor reglementări precise, unitare și coerente în definirea generală și chiar specifică a factorilor de presiune, precum și a conflictului de interese la judecători. În raport și cu concluziile Studiului Transparency International Romania, pe care studiul de față le împărtășește, este necesar ca toți actorii din justiție sau interesați de justiție să gândească acel cadru reglementar de natură să ofere garanții ferme și funcționale independenței și imparțialității puterii judecătorești și judecătorilor.

În continuare, în Capitolul IV Studiul Transparency International prezintă modul de percepție al judecătorilor asupra surselor de ingerință la adresa independenței, pe primul loc situându-se mass-media cu 56%, iar pe următoarele locuri membrii parlamentului 6,8%, membrii Guvernului 6,6% și Președenția 8,2%. De asemenea, în ce măsură se exercită presiuni din partea unor grupuri de interese asupra judecătorilor în soluționarea dosarelor/cauzelor, procentul care apreciază că se exercită astfel de presiuni este îngrijorător (des – 5%, uneori – 64%).

Raportul dintre puterile executive, administrația prezidențială și „sistemul judiciar” (iarăși un termen nefericit pentru perceperea corectă asupra atingerii adusă „puterii judecătorești”, sintagmă ce, în opinia noastră, ar trebui avută în vedere la stabilirea percepției judecătorilor în raport cu independența) sunt de dominare, în opinia judecătorilor, în favoarea primelor (72,7% poziție dominantă pentru puterea executivă, 59,9% pentru Președenție).

Ca cel mai presant factor de presiune este văzut, de judecători, mass-media. Concluzia focus grupului constituit pentru analiza datelor este că „magistrații sunt presați de ideea că presa soluționează cauzele în locul lor, anterior adoptării unei soluții judiciare în speță, iar dacă soluțiile astfel pronunțate nu sunt conforme cu cele ale presei, intervin blamul mediatic și acuzațiile de corupție și incorectitudine, dar și procedura incompletă de apărare a reputației și lipsa de eficacitate a acesteia”¹⁰⁴.

Al doilea factor de presiune vine din sfera Guvernului, ingerințele acestuia fiind văzute mai degrabă ca indirecte, concluzie desprinsă și de prezentul studiu, dar și lipsa de apărare a sistemului judiciar în media împotriva atacurilor și criticilor membrilor executivului¹⁰⁵.

Legislativul este văzut și el ca un factor perturbator la adresa independenței sistemului judiciar prin faptul că nu adoptă acele acte legislative în măsură să garanteze suficient independența magistraților¹⁰⁶.

Studiul Transparency International Romania ar trebui continuat și cu cercetarea percepției din exterior a puterii judecătorești, lucru pe care, de altfel, în preambul, autorii studiului și-l propun. În acest mod s-ar crea o imagine de ansamblu a factorilor de presiune conturbatori ai independenței puterii judecătorești și judecătorilor. Mai mult, rezultatul ar contribui la o cunoaștere reciprocă a așteptărilor judecătorilor și ale celor din exteriorul sistemului, dar cărora li se adresează serviciul public al justiției.

II. Conflictul de interese ca factor perturbator al imparțialității

Imparțialitatea. Imparțialitatea poate fi definită ca o situație în care o persoană, în cazul nostru particular judecătorul, este capabilă să facă o apreciere justă, obiectivă, nepărtinitoare, dreaptă. Rezultă că această capacitate este una concretă, ce ține de cauza,

¹⁰⁴ Ibidem, pp. 34-35.

¹⁰⁵ Ibidem, p. 33.

¹⁰⁶ Ibidem, 34.

Societatea pentru Justiție

litigiul pe care judecătorul îl are de soluționat, și subiectivă, ce are legătură cu interiorul judecătorului: depinde, la urma urmei, de el ca într-o cauză concretă să se manifeste imparțial. Asta nu înseamnă că celelalte autorități publice, structuri statale sau persoane nu au obligația de a se abține la a aduce atingere imparțialității judecătorului într-o cauză concretă, pentru că așa cum am spus mai sus dacă se încalcă această prohibiție în fapt avem de-a face cu un factor de presiune, dar, până la urmă, judecătorul ia decizia de a fi parțial ori imparțial.

Sigur, judecătorul are propria lui viziune de viață, are propriile emoții chiar și în cursul procesului pe care îl conduce sau la care participă ca și membru al completului de judecată. Mai mult, are preferințe politice. Toate aceste stări, concepții, trăiri sufletești nu pot conduce activitatea judecătorului, pentru că, altfel, îi afectează capacitatea de a fi imparțial într-o cauză anume. Desigur, ele (concepțiile, trăirile, chiar și „istoria” personală a judecătorului) contribuie la o anumită percepție asupra faptelor pe care judecătorul le are de soluționat. Dar care este limita până la care propria experiență personală, sufletească, dorințele și pasiunile judecătorului îi pot influența decizia, e greu de spus. Oricum, psihologic vorbind, judecătorul nu poate face abstracție, chiar dacă o face, o face subconștient, de propria lui „istorie”.

Probabil că sistemul de justiție românesc nu s-a aplecat asupra acestei probleme extrem de complexe și de complicate. Și asta pentru că judecătorul a fost privit sau, mai ales în anii de după revoluție, a acceptat să fie redus la statutul de simplu aplicant al legii, adică un simplu funcționar ce constată că un text legal este aplicabilă unei situații de fapt. Rolul judecătorului tinde, în Europa vestică, după modelul justiției din SUA, de a deveni unul de arbitru social și politic de primă mărime. Și asta datorită schimbărilor de percepție cultural-socială a valorilor în baza cărora funcționează societățile vestice: accentuarea importanței drepturilor omului și emergența folosirii instrumentelor legale, de către persoane, ong-uri etc., în vederea corectării comportamentelor autorităților publice. Din acest punct de vedere, decizia judecătorului are o importanță politică majoră, în sensul reglării bunului mers al societății.

Reluând ideea, e greu de stabilit limita în care aceste trăiri, concepții pot interveni în actul de justiție, fără ca ele să se transforme în conflicte de interese. Revine autorității judecătorești, judecătorilor înșiși, dar și celorlalți participanți la actul de justiție de a stabili aceste limite, de la caz la caz¹⁰⁷.

Noțiunea de conflict de interese. Într-un studiu editat în 2005 de Centrul de Resurse Juridice, intitulat „Ghid anticorupție monitorizarea conflictelor de interese și a incompatibilităților”¹⁰⁸, autorii Valerian Stan și Radu Nicolae conceptualizează noțiunea de

¹⁰⁷ Spre exemplu, în SUA nu a fost posibilă recunoașterea, de către Curtea Supremă a Justiției, dreptului la avort femeilor decât după ce a fost numită, în anii `80 o femeie judecator la această curte (Sandra Day O'Connor, numită în anul 1981), care, astfel, a înclinat balanța în favoarea recunoașterii acestui drept (până la acea dată, judecătorii „conservatori” dominau Curtea Supremă de Justiție din SUA). Astfel, iată că o concepție liberală de viață a reușit să răzbată și să recunoască un drept secular al femeii privind produsul de concepție. De altfel, societatea americană nu se sfiește să vorbească de existența a două tendințe clar definite la Curtea Supremă de Justiție SUA, cea „conservatoare” și cea „liberală”, cu impact deosebit privind importante chestiuni social-politice și ale căror decizii au schimbat, practic, mentalitatea americanilor: interzicerea segregării rasiale, redefinirea noțiunii de minoritate și a drepturilor individuale în raport cu majoritatea etc. E adevărat că Sandra D. O'Connor, deși „liberală”, în anul 2000 a înclinat balanța către republicani (votul său fiind decisiv în respingerea sesizării de fraudare a votului), atunci când Curtea Supremă de Justiție din SUA a fost provocată de a se pronunța cu privire la balotajul din Florida privind voturile împărțite între G. Bush și Al Gore, în sensul că acesta din urmă a contestat modul în care s-a votat în acest stat (s-a votat și electronic, astfel că acest candidat a făcut alegații în ce privește fraudarea votului, extrem de important pentru alegerea noului președinte).

¹⁰⁸ <http://www.crj.ro/files/GhidAnticoruptie/GhidAnticoruptie.pdf>.

Societatea pentru Justiție

conflicte de interese. Astfel, corupția, cazurile de corupție includ întotdeauna un conflict de interese, pe când reciproca nu este valabilă¹⁰⁹. Cu alte cuvinte, noțiunea de conflict de interese are o sferă mai largă decât corupția. Autorii disting și între noțiunile de „conflict de interese” și „incompatibilitate” în sensul că prima sintagmă determină situațiile de „incompatibilitate” în sens generic, pe când secundele nominal, fiecare poziție de demnitar public sau de funcționar public este reglementată în mod specific, pentru fiecare caz în parte fiind stabilite toate celelalte funcții și calități pe care oficialul nu le poate deține concomitent cu funcția publică respectivă. Autorii concluzionează că situația de incompatibilitate este, de fapt, o situație continuă de conflict de interese.

Fiind de acord cu autorii studiului menționat mai sus, ținem să precizăm că în opinia noastră nu atât caracterul continuu este de relevant în raport cu cele două situații, de conflict de interese și incompatibilitate, cât faptul că noțiunea de conflict de interese este una de asemenea generalitate încât cuprinde și situația de incompatibilitate. Suntem de acord că situația de incompatibilitate este una normativă, adică trebuie să fie cuprinsă într-o normă reglementară, indiferent că este o lege organică sau ordinară, ori un regulament intern sau cod etic ori deontologic, însă ne distanțăm atunci când autorii văd în asta o deosebire între „incompatibilitate” și „conflict de interese”.

Dimpotrivă, în opinia noastră incompatibilitatea prevăzută în mod particular într-o normă, cum ar fi cea potrivit căreia judecătorul este incompatibil a judeca dacă există împrejurări din care rezultă că este interesat sub orice formă, el, soțul sau vreo rudă apropiată (art. 48 alin. 1 lit. d din Codul de procedură penală), este de fapt un conflict de interese, și nu este o situație continuă pentru că, la urma urmei, încălcarea normelor care reglementează conflictului de interese sau a situației de incompatibilitate atrage aceleași consecințe: sancțiunea disciplinară a celui care a încălcat norma pozitivată sau tragerea la răspundere penală a celui vinovat. Asta cu atât mai mult cu cât formulări ca cele prevăzute de art. 48 alin. 1 lit. d Cod procedură penală au un conținut general, apropiindu-se de ceea ce susțin autorii studiului mai sus-citat când vorbesc de sintagma de „conflicte de interese”. Adică, în exemplul nostru, conform distincției date de autori, ar trebui să vorbim de conflicte de interese și nu de incompatibilități, ori conform definiției noastre avem de-a face cu categoria specifică a incompatibilităților care este în raport de subordonare categoriei generale de conflict de interese.

În concluzie, între cele două noțiuni, de conflict de interese și incompatibilități, există un raport de subordonare, de gen proxim (conflict de interese) și diferență specifică (incompatibilități).

Același raport de subordonare îl avem și între noțiunile de conflict de interese și interdicțiile la care este supus normativ un judecător.

Așadar, *situațiile de conflict de interese cuprind atât incompatibilitățile, cât și interdicțiile, însă nu se limitează doar la aceste situații, sfera acestora fiind mult mai largă.*

Structura analizei. Am făcut această precizare pentru că dorim să indicăm instrumentele naționale românești din această perspectivă. De asemenea, ținem să precizăm că nu avem în intenție de a analiza fiecare incompatibilitate, interdicție sau, în general, conflict de interese pe care le conțin instrumentele naționale românești, ci doar de a analiza în ce măsură există o viziune de ansamblu, coerență în definirea conceptelor, în definirea cazurilor de incompatibilitate și interdicții.

În final, după o parcurgere a instrumentelor naționale de percepere a conflictelor de interese ca factori perturbatori ai imparțialității judecătorului putem spune că lipsește o

¹⁰⁹ Ibidem, p. 9.

Societatea pentru Justiție

viziune unitară a acestei chestiuni, actele normative fie repetându-se, fie evitând o definiție extinsă a noțiunii de „conflict de interese” (singurul instrument care dă o definiție aproape completă fiind proiectul de lege privind Agenția Națională de Integritate).

Confuziile pe care aceste instrumente le fac în definirea noțiunilor de „conflicte de interese”, „incompatibilități” și „interdicții”, modul haotic în care legiuitorul a înțeles să reglementeze conflictul de interese (aceleași incompatibilități se regăsesc în mai multe acte normative), încălcarea chiar și a principiului independenței judecătorului, lipsa de corelare a actelor normative în acest domeniu, și chiar lipsa unor studii și instrumente care să provină fie de la asociațiile profesionale sau societatea civilă în ce-i privește pe judecători, fac necesară odată în plus conjugarea eforturilor tuturor actorilor implicați pentru a aduce coerența necesară.

1. Instrumente normative

1. 1. Legea nr. 161/2003 modificată și completată privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției

Conflict de interese. Legea nr. 161/2003 prevede, în art. 69 alin. 1, că Titlul IV (intitulat „Conflictul de interese și regimul incompatibilităților în exercitarea demnităților publice și funcțiilor publice”) al actului normativ se aplică persoanelor care îndeplinesc demnități publice sau funcții publice, la lit. e) regăsindu-se și magistrații.

Capitolul 2, ce poartă denumirea de „Conflictul de interese”, definește la art. 70 conflictul de interese ca fiind acea situație „...*in care persoana ce exercita o demnitate publică sau o funcție publică are un interes personal de natură patrimonială, care ar putea influența îndeplinirea cu obiectivitate a atribuțiilor care îi revin potrivit Constituției și altor acte normative.*”.

Deși definiția este una incompletă, parțială, pentru că se limitează doar la interesele de natură patrimonială, ea păcătuiește și prin faptul că **nu se aplică și judecătorilor** pentru că din interpretarea sistematică a dispozițiilor Titlului IV, Capitolul 2 din Legea nr. 161/2003 constatăm că definiția dată de art. 70 se referă doar la membrii Guvernului, la persoanele care îndeplinesc alte funcții publice de autoritate din administrația publică centrală și locală, aleșii locali și funcționarii publici, magistrații fiind excluși, fără să cunoaștem care au fost rațiunile acestei excluderi.

Constatăm că judecătorii nu „beneficiază” de o definiție generală a conflictelor de interese nici în alte acte normative, așa cum vom arăta mai jos, doar de prevederi particulare ale acestora (incompatibilități, interdicții etc.).

Ori noi spunem că incompatibilitățile, dar și interdicțiile pentru judecători prevăzute de diferitele legi, care în fapt sunt conflicte de interese, nu se limitează doar la conflictele de interese concret prevăzute în acestea, ci ele pot fi mult mai multe, limitate doar la echilibrul între un interes privat, al judecătorului sau al altei persoane, și interesul public.

Incompatibilități și interdicții. Art. 101 din Legea nr. 161/2003 reia dispoziția constituțională potrivit căreia funcția de judecător este incompatibilă cu orice altă funcție publică sau privată, cu excepția funcțiilor didactice din învățământul superior.

Următoarele articole prevăd incompatibilități, interdicții (art. 102, 103 și 104).

Astfel, art. 102 prevede că magistraților le este interzis:

”a) să desfășoare activități de arbitraj în litigii civile, comerciale sau de altă natură;

Societatea pentru Justiție

- b) să aibă calitatea de asociat, membru în organele de conducere, administrare sau control la societăți civile, societăți comerciale, inclusiv bănci sau alte instituții de credit, societăți de asigurare sau financiare, companii naționale, societăți naționale ori regii autonome;
- c) să desfășoare activități comerciale, direct sau prin persoane interpușe;
- d) să aibă calitatea de membru al unui grup de interes economic.”

Art. 103 prevede că:

- ”(1) Magistrații nu se subordonează scopurilor și doctrinelor politice.
- (2) Magistrații nu pot să facă parte din partide politice ori să desfășoare activități cu caracter politic.
- (3) Magistrații au obligația ca, în exercitarea atribuțiilor, să se abțină de la exprimarea sau manifestarea convingerilor lor politice.”

Iar art. 104 prevede că:

”Magistraților le este interzisă orice manifestare contrară demnității funcției pe care o ocupă ori de natură să afecteze imparțialitatea sau prestigiul acesteia.”

De menționat că acest ultim articol din lege exprimă mai degrabă o normă de etică profesională în legătură cu integritatea judecătorului.

Art. 105 prevede ca situații de incompatibilitate următoarele:

”(1) Magistraților le este interzis să participe la judecarea unei cauze, în calitate de judecător sau procuror:

- a) dacă sunt soți sau rude până la gradul IV inclusiv între ei;
- b) dacă ei, soții sau rudele lor până la gradul IV inclusiv au vreun interes în cauza.
- (2) Dispozițiile alin. (1) se aplică și magistratului care participă, în calitate de judecător sau procuror, la judecarea unei cauze în căile de atac, atunci când soțul sau rudă până la gradul IV inclusiv a magistratului a participat, ca judecător sau procuror, la judecarea în fond a acelei cauze.”

În orice caz, important de reținut este faptul că art. 105 alin 3 face trimitere la Codul de procedură civilă și penală care completează dispozițiile din Legea 161/2003 în materia incompatibilității, abținerii și recuzării.

Este clar că, în viziunea legiuitorului, incompatibilitățile sunt doar cele cuprinse în art. 105 aliniatele 1 și 2, restul dispozițiilor fiind interdicții.

1.2. Legea 303/2004 republicată privind statutul judecătorilor și procurorilor

Incompatibilitate. Art. 5 alin. 1 din Legea nr. 303/2004 reia¹¹⁰, ca și art. 101 din Legea nr. 161/2003, prevederea constituțională potrivit căreia funcția de judecător este incompatibilă cu orice altă funcție publică sau privată. Însă excepția este nepermis extinsă, în sensul că la excepția constituțională prin care un judecător poate îndeplini funcții didactice din învățământul superior se adaugă și funcțiile de instruire din cadrul Institutului Național al Magistraturii și al Școlii Naționale de Grefieri.

În opinia noastră o astfel de extindere adusă de Legea nr. 303/2004 este neconstituțională, pentru că tocmai actul normativ privind organizarea judiciară, respectiv Legea 304/2004, prevede¹¹¹ că Institutul Național al Magistraturii nu face parte din sistemul

¹¹⁰ Art. 5 alin. 1: „Funcțiile de judecător, procuror, magistrat-asistent și asistent judiciar sunt incompatibile cu orice alte funcții publice sau private, cu excepția funcțiilor didactice din învățământul superior, precum și a celor de instruire din cadrul Institutului Național al Magistraturii și al Școlii Naționale de Grefieri, în condițiile legii.”

¹¹¹ Art. 103 alin. 2 „Institutul Național al Magistraturii nu face parte din sistemul național de învățământ și educație și nu este supus dispozițiilor legale în vigoare cu privire la acreditarea instituțiilor de învățământ superior și recunoașterea diplomelor.”

Societatea pentru Justiție național de învățământ și educație. În mod similar, pentru Școala Națională de Grefieri, legiuitorul a stabilit că aceasta nu face parte din sistemul național de învățământ și educație¹¹².

Într-o interpretare logică și sistematică a dispozițiilor constituționale cu cele cuprinse în art. 103 alin. 2 din Legea nr. 304/2004 și art. 11 alin. 2 din Legea nr. 567/2004 rezultă că extinderea excepției constituționale din art. 5 alin. 1 referitoare la îndeplinirea „funcțiilor de instruire” din Institutul Național al Magistraturii și Școlii Naționale de Grefieri este în afara cadrului constituțional.

Din datele deținute de SoJust există un număr de 7 judecători detașați în „funcții de instruire” la Școala Națională de Grefieri și 2 judecători detașați tot pentru îndeplinirea de „funcții de instruire” la Institutul Național al Magistraturii.

De altfel, SoJust a sesizat cu această situație Consiliul Superior al Magistraturii, care încă nu a soluționat-o la data redactării acestui studiu.

Conflict de interese. În continuare, aliniatul 2 al articolului 5 din Legea nr. 303/2004 definește noțiunea generală de conflict de interese în raport cu îndatorirea judecătorului de a se abține. Astfel, legiuitorul definește această noțiune într-un mod simplist, și anume ca un conflict între interesele judecătorilor și interesul public de înfăptuire a justiției. Totuși, dacă judecătorul aduce la cunoștința colegiului de conducere existența conflictului de interese și s-a considerat, de colegiu, că nu există un astfel de conflict care să afecteze îndeplinirea imparțială a atribuțiilor de serviciu, atunci judecătorul poate să nu se abțină.

Nu putem să nu observăm, ca și în cazul îndatoririi prevăzute de art. 107 al Legii nr. 161/2003, că un organ de administrare al instanței, respectiv colegiul de conducere, ce nu are atribuții jurisdicționale, hotărăște în ce situații un judecător se află în conflict de interese. Acest tip de subordonare nu este specific, fără îndoială, puterii judecătorești, pentru că nu vedem cum un organ de administrare care nu înfăptuiește un act de justiție, cel puțin nu este investit cu astfel de atribute, dă verdicte în legătură cu un caz de conflict de interese.

Un pas important pentru „scoaterea la suprafață” a posibilelor conflicte de interese l-a reprezentat obligația instituită de art. 5 alin. 3 din Legea nr. 303/2004 rep.¹¹³ (prin modificările aduse de Legea nr. 567/2004 rep.), declarația de interese fiind astfel publică (în prezent declarațiile de interese ale judecătorilor pot fi urmărite pe site-ul fiecărei instanțe).

Incompatibilități și interdicții. În continuare, articolele 7 – 10 din Legea nr. 303/2004 republicată prevăd incompatibilități și interdicții pentru judecători, care, pentru că nu suscită discuții, le prezentăm mai jos:

„Art. 7 - (1) Judecătorii, procurorii, magistrații-asistenți, personalul de specialitate juridică asimilat acestora și personalul auxiliar de specialitate al instanțelor judecătorești și parchetelor nu pot fi lucrători operativi, inclusiv acoperiți, informatori sau colaboratori ai serviciilor de informații.

---

¹¹² Art. 567/2004 privind statutul personalului auxiliar de specialitate al instanțelor judecătorești și al parchetelor de pe lângă acestea prevede la art. 11 alin. 2: „Școala Națională de Grefieri nu face parte din sistemul național de învățământ și educație și nu este supus dispozițiilor legale în vigoare cu privire la acreditarea instituțiilor de învățământ superior și recunoașterea diplomelor.”

¹¹³ Art. 5 alin. 3 prevede textual că: „Judecătorii, procurorii, magistrații-asistenți și personalul auxiliar de specialitate sunt obligați să dea, anual, o declarație pe propria răspundere în care să menționeze dacă soțul, rudele sau afinii până la gradul al IV-lea inclusiv exercită o funcție sau desfășoară o activitate juridică ori activități de investigare sau cercetare penală, precum și locul de muncă al acestora. Declarațiile se înregistrează și se depun la dosarul profesional.”

Societatea pentru Justiție

(2) *Persoanele prevăzute la alin. (1) completează, anual, o declarație autentică, pe propria răspundere potrivit legii penale, din care să rezulte că nu sunt lucrători operativi, inclusiv acoperiți, informatori sau colaboratori ai serviciilor de informații.*

(3) *Consiliul Suprem de Apărare a Țării verifică, din oficiu sau la sesizarea Consiliului Superior al Magistraturii ori a ministrului justiției, realitatea declarațiilor prevăzute la alin. (2).*

(4) *Încălcarea dispozițiilor alin. (1) conduce la eliberarea din funcția deținută, inclusiv cea de judecător sau procuror.*

Art. 8 - (1) Judecătorilor și procurorilor le este interzis:

a) să desfășoare activități comerciale, direct sau prin persoane interpușe;
b) să desfășoare activități de arbitraj în litigii civile, comerciale sau de altă natură;
c) să aibă calitatea de asociat sau de membru în organele de conducere, administrare sau control la societăți civile, societăți comerciale, inclusiv bănci sau alte instituții de credit, societăți de asigurare ori financiare, companii naționale, societăți naționale sau regii autonome;

d) să aibă calitatea de membru al unui grup de interes economic.

(2) *Prin derogare de la prevederile alin. (1) lit. c), judecătorii și procurorii pot fi acționari sau asociați ca urmare a legii privind privatizarea în masă.*

Art. 9 - (1) Judecătorii și procurorii nu pot să facă parte din partide sau formațiuni politice și nici să desfășoare sau să participe la activități cu caracter politic.

(2) *Judecătorii și procurorii sunt obligați ca în exercitarea atribuțiilor să se abțină de la exprimarea sau manifestarea, în orice mod, a convingerilor lor politice.*

Art. 10 - (1) Judecătorii și procurorii nu își pot exprima public opinia cu privire la procese aflate în curs de desfășurare sau asupra unor cauze cu care a fost sesizat parchetul.

(2) *Judecătorii și procurorii nu pot să dea consultații scrise sau verbale în probleme litigioase, chiar dacă procesele respective sunt pe rolul altor instanțe sau parchete decât acelea în cadrul cărora își exercită funcția și nu pot îndeplini orice altă activitate care, potrivit legii, se realizează de avocat.*

(3) *Judecătorilor și procurorilor le este permis să pledeze, în condițiile prevăzute de lege, numai în cauzele lor personale, ale ascendenților și descendenților, ale soților, precum și ale persoanelor puse sub tutela sau curatela lor. Chiar și în asemenea situații însă judecătorilor și procurorilor nu le este îngăduit să se folosească de calitatea pe care o au pentru a influența soluția instanței de judecată sau a parchetului și trebuie să evite a se crea aparența că ar putea influența în orice fel soluția.”*

1.3. Codurile de procedură civilă și penală

Dacă Legea 303/2004 prevede situațiile de incompatibilități și interdicții legate nu neapărat de o cauză pe care judecătorul trebuie să o soluționeze, codurile de procedură civilă și penală au în vedere situațiile de incompatibilitate și interdicțiile legate de cauza cu care judecătorul a fost investit în mod efectiv.

Codul de procedură civilă prevede incompatibilitățile la art. 24 – 27¹¹⁴, iar Codul de procedură penală la art. 46 – 48¹¹⁵.

¹¹⁴ Redăm integral incompatibilitățile din Codul de procedură civilă:

„Art. 24 - *Judecătorul care a pronunțat o hotărâre într-o pricină nu poate lua parte la judecata aceleiasi pricini în apel sau în recurs și nici în caz de rejudecare după casare.*

(2) *De asemenea nu poate lua parte la judecata cel care a fost martor, expert sau arbitru în aceeași pricină.*

Art. 25. - *Judecătorul care știe ca există un motiv de recuzare în privința sa este dator să instiuteze pe seful lui*

Societatea pentru Justiție

În legătură cu aceste incompatibilități mai este de spus că ele sunt și unele specifice, cum este cea prevăzută de art. 48 lit. a din Codul de procedură penală, iar altele (gradul de rudenie dintre judecător și o parte sau gradul de rudenie dintre membrii completului ori dintre judecător și procuror, spre exemplu) reiau incompatibilități prevăzute în alte acte normative, cum ar fi art. 105 din Legea nr. 161/2003.

1.4. Codul penal

Recent a fost introdus în Codul penal românesc o nouă infracțiune¹¹⁶ a cărei demunire marginală este „conflictul de interese”.

Art. 235¹ Cod penal prevede că: *„(1) Fapta funcționarului public care, în exercitarea atribuțiilor de serviciu, îndeplinește un act ori participă la luarea unei decizii prin care s-a realizat, direct sau indirect, un folos material pentru sine, soțul său, o rudă ori un afin până la gradul IV inclusiv, sau pentru o altă persoană cu care s-a aflat în raporturi comerciale sau de muncă în ultimii 5 ani sau din partea căreia a beneficiat ori beneficiază de servicii sau de foloase de altă natură, se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 5 ani și interzicerea dreptului de a ocupa o funcție publică pe durata maximă.*

(2) Dispozițiile alin. 1 nu se aplică în cazul emiterii, aprobării sau adoptării actelor normative”

si sa se abtina de la judecarea pricinii.

Art. 26. - *Abținerea se propune de judecător si se judeca potrivit normelor prevazute de art. 30, 31, si 32.*

Art. 27. - *Judecătorul poate fi recuzat:*

1. *cand el, sotul sau, ascendentii ori descendentii lor, au vreun interes in judecarea pricinii sau cand este sot, ruda sau afin, pana la al patrulea grad inclusiv, cu vreuna din parti;*
2. *cand el este sot, ruda sau afin in linie directa ori in linie colaterala, pana la al patrulea grad inclusiv, cu avocatul sau mandatarul unei parti sau daca este casatorit cu fratele ori sora sotului uneia din aceste persoane;*
3. *cand sotul in viata si nedespartit este ruda sau afin a uneia din parti pana la al patrulea grad inclusiv, sau daca, fiind incetat din viata ori despartit, au ramas copii;*
4. *daca el, sotul sau rudele lor pana la al patrulea grad inclusiv au o pricina asemanatoare cu aceea care se judeca sau daca au o judecata la instanta unde una din parti este judecător;*
5. *daca intre aceleasi persoane si una din parti a fost o judecata penala in timp de 5 ani inaintea recuzarii;*
6. *daca este tutore sau curator al uneia dintre parti;*
7. *daca si-a spus parerea cu privire la pricina ce se judeca;*
8. *daca a primit de la una din parti daruri sau fagaduieli de daruri ori altfel de indatoriri;*
9. *daca este vrajmasie intre el, sotul sau una din rudele sale pana la al patrulea grad inclusiv si una din parti, sotii sau rudele acestora pana la gradul al treilea inclusiv.”*

¹¹⁵ *Redăm integral incompatibilitățile din Codul de procedură penală:*

„Art. 46 - Judecătorii care sunt soti sau rude apropiate intre ei nu pot face parte din acelasi complet de judecata.

Art. 47. - (1) Judecătorul care a luat parte la solutionarea unei cauze nu mai poate participa la judecarea aceleiasi cauze intr-o instanta superioara, sau la judecarea cauzei dupa desfiintarea hotararii cu trimitere in apel sau dupa casarea cu trimitere in recurs.

(2) De asemenea, nu mai poate participa la judecarea cauzei judecătorul care si-a exprimat anterior parerea cu privire la solutia care ar putea fi data in acea cauza.

Art. 48. - *Judecătorul este de asemenea incompatibil de a judeca, daca in cauza respectiva:*

- a) *a pus in miscare actiunea penala sau a dispus trimiterea in judecata ori a pus concluzii in fond in calitate de procuror la instanta de judecata sau a emis mandatul de arestare preventiva in cursul urmaririi penale;*
- b) *a fost reprezentant sau aparator al vreuneia din parti;*
- c) *a fost expert sau martor;*
- d) *exista imprejurari din care rezulta ca este interesat sub orice forma, el, sotul sau vreo ruda apropiata.”*

¹¹⁶ Modificare adusă prin Legea 278/4 iulie 2006, publicată în Monitorul oficial al României nr. 601/12.07.2006.

Societatea pentru Justiție

Sigur, noțiunea de „funcționar public” are o definiție specială în Codul penal român (art. 147 alin. 1 coroborat cu art. 145 Cod penal), în această definiție intrând și judecătorii.

Ipoteza normei penale, cuprinsă în art. 235¹ Cod penal, definește „conflictul de interese” într-un sens larg. Nu avem în intenție să analizăm elementele constitutive ale acestei infracțiuni în acest studiu, arătăm însă că noțiunea de conflict de interese se referă la forma particulară a conflictului de interese, și anume a incompatibilităților, în înțelesul pe care l-am dat noi în acest studiu. De asemenea, este de relevat faptul că incompatibilitățile, pe lângă cele care le regăsim în actele normative indicate la punctele 1-3 din această secțiune (rudă sau afin până la gradul IV inclusiv), sunt indicate și alte incompatibilități (dacă s-a aflat în raporturi comerciale sau de muncă în ultimii 5 ani sau dacă a beneficiat sau beneficiază de servicii sau de foloase de altă natură).

Credem că ar fi trebuit ca în mod corespunzător să fi fost modificate și actele normative care definesc incompatibilitățile, ne referim la legea statutului judecătorilor și procurorilor, cât și la codurile de procedură civilă sau penală. Este cel puțin ciudată maniera de a pozitiva incompatibilități însoțite de sancțiuni penale fără o corelare corespunzătoare a incompatibilităților din legile ce reglementează profesia de judecător sau reglementează activitatea de judecată în procesele civile sau penale.

2. Proiectul de lege privind Agenția Națională de Integritate

2.1. Inițiativa legislativă a Ministerului Justiției, asumată ca atare și de Guvernul României prin înregistrarea acestui proiect de lege la Camera Deputaților la data de 27.07.2006, a cunoscut dezbateri intense, mai mult sau mai puțin inflamate, pe margine-i din partea societății civile¹¹⁷, a clasei politice, a presei¹¹⁸, mai puțin la nivelul categoriilor de demnitari publici, funcționari publici și magistrați. Au existat și dezbateri între societatea civilă și puterea legislativă¹¹⁹.

La data publicării prezentului studiu, proiectul de lege, adoptat într-o formă mult modificată de prima cameră sesizată, respectiv Camera Deputaților, se află în dezbateri la Senatul României, având avizul comisiilor de specialitate, urmând ca în plen Senatul să adopte forma finală.

2.2. Pentru studiul de față interesante și importante sunt prevederile referitoare la judecători (aici în forma extinsă a termenului de magistrați, termen ce-i cuprinde și pe procurori).

Proiectul de lege îi are în vedere pe judecători la obligativitatea publicării declarațiilor de avere (art. 14 alin. 1 pct. 25), aceștia pot fi supuși controlului averilor potrivit art. 18-29 din proiect, sunt obligați de a publica declarațiile de interese (art. 33 alin. 2), pot fi supuși

¹¹⁷ A se vedea <http://www.transparency.org.ro/text.php?LNG=ro&MOD=2&SEC=94&ART=26>, comunicat asumat de cele trei organizații ale societății civile, Fundația pentru o Societate Deschisă, Transparency International Romania, Centrul pentru Resurse Juridice. De asemenea, a se vedea amplul studiu al d-nului Adrian Baboi Stroe, publicat și pe site-ul Asociației „Societatea pentru Justiție”: <http://www.sojust.ro/forum/viewtopic.php?t=128&sid=1aaf243893d037f762d10e9d927b077c>, studiu la care vom face referire frecventă aici, considerându-l unul din cele mai sintetice, sagace, obiective și raționale analize asupra inițiativei legislative privind ANI. În același sens, a se vedea observații pe marginea proiectului de lege adnotate de Fundația pentru o Societate Deschisă: http://www.osf.ro/ro/comunicat_detaliu.php?id_comunicat=8.

¹¹⁸ A se vedea dezbateri din Revista „22”: <http://www.revista22.ro/html/index.php?art=3022&nr=2006-09-08>.

¹¹⁹ Dezbateri a avut loc la data de 11.07.2006 participând la întâlnirea cu reprezentanți ai societății civile, alături de Președintele Camerei Deputaților, dl. Bogdan Oltean, numeroși senatori și deputați. Stenograma întâlnirii este disponibilă la: <http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=570>.

Societatea pentru Justiție

controlului de verificare a posibilului conflict de interese (art. 37 alin. 1), prevede incompatibilități, altele decât cele prevăzute de Legea nr. 161/2003, Legea 303/2004 și codurile de procedură civilă sau penală (art. 58 alin. 2), dar și interdicții, cum e cea indicată în art. 60 alin. 1 și 2 din proiect.

Cu alte cuvinte, proiectul de lege discutat aici se dorește un act normativ cuprinzător în zona „gri” a corupției, unde pregătirea și luarea actului decizional este, pe de-o parte, mai expus presiunilor grupurilor de interese, precum și actelor de corupție, dar și, pe de altă parte, unde actele de corupție sunt mai greu de detectat.

2.3. În ce privește oportunitatea adoptării acestui act normativ, împărtășim punctul de vedere potrivit căruia „în condițiile în care ea a ajuns să fie inclusă printre condițiile pe care România trebuie să le îndeplinească până la raportul decisiv al Comisiei Europene din septembrie 2006”¹²⁰ ANI (aici Agenția Națională de Integritate) va trebui înființată, mai ales că după aderare România și-a asumat obligațiile stabilite și prin condițiile la care am făcut mai sus referire.

Numai că proiectul de act normativ, chiar dacă el a fost elaborat cu bună-credință iar inițiatorii nu au urmărit altceva decât asanarea morală a societății românești mai ales pe palierul cel mai expus la corupție, cel al demnitarilor și funcționarilor publici, ridică numeroase semne de întrebare asupra modalității în care a fost prevăzută Agenția Națională de Integritate, precum și cei încadrați în această autoritate administrativă centrală, asupra modului în care inspectorii din ANI efectuează cercetări etc.

De altfel, inactualitatea ANI este excelent relevată în studiul d-nului Adrian Baboi Stroe, la care facem trimitere pentru a evita suprapunerile ideatice¹²¹. În esență, autorul acestui studiu se întreabă dacă este oportun de a înființa noi instituții „atât timp cât avem deja un cadru instituțional dezvoltat, care poate prelua, cu minime reglaje legislative, atribuțiile și competențele dorite”¹²². Spre exemplu, în cazul controlului averilor ar fi fost mai indicat ca acest lucru să-l fi făcut o direcție din Ministerul Finanțelor, mai exact Agenția Națională Fiscală.

2.4. În ce privește controlul averilor, același autor arată, corect spunem noi, că este foarte greu de a centraliza și a găsi „un loc natural” unic pentru toate categoriile de demnitari și funcționari publici, de la Președintele României, la miniștri, de la funcționari publici și personal contractual la magistrați, cu atât mai mult cu cât fiecare categorie menționată „beneficiază” de existența unor instituții, cum ar fi Consiliul Superior al Magistraților, ANAF, sistemul comisiilor parlamentare care ar putea fi eficientizate din acest punct de vedere pe acest segment.¹²³

2.5. La final se arată că se accentuează inadecvat asupra deciziei luate de demnitarul sau funcționarul public, ca și pe sancționarea unor astfel de acte de persoane, și este lăsată pe plan secund problematizarea etică și deontologică a „conflictului de interese” pentru că, argumentează autorul citat: „Pentru a gestiona asemenea situații, spectrul unui mega-control și al unei eventuale condamnări penale nu e nici suficient, nici adecvat. Deși e de presupus că

¹²⁰ Adrian Baboi-Stroe,
<http://www.sojust.ro/forum/viewtopic.php?t=128&sid=1aaf243893d037f762d10e9d927b077c>.

¹²¹ Idem.

¹²² Idem.

¹²³ Autorul mai sus-citat conchide just că: *Avantajele majore ale unei astfel de abordări mai puțin centralizate ar fi, pe lângă valorificarea potențialului existent în actualul cadru instituțional, despre care am pomenit anterior, o binevenită mutare a centrului de greutate al activității de control al conflictelor de interese la un nivel mai apropiat și mai adecvat fiecărui tip de instituție publică, din care ar putea rezulta și un plus de responsabilizare.*”

Societatea pentru Justiție

*majoritatea "incidentelor" de conflict de interese va cădea în această categorie, nu pare să existe suficient interes pentru a oferi soluții de consiliere, prin care aceste persoane să ceară și să primească un sfat care le-ar ajuta să-și lămurească situația și să adopte conduita cea mai potrivită (abținere, autorecuzare sau luarea deciziei, pur și simplu)."*¹²⁴

2.6. Dacă în privința declarațiile de avere și a celor de interese, precum și a controlului averilor judecătorilor nu avem obiecții în ce privește oportunitatea și constituționalitatea acestor prevederi din proiect, cu rezervele argumentelor prezentate în studiul mai sus-citat, probleme majore se pot ridica cu privire la controlul, de către inspectorii ANI, a conflictelor de interese în ce-i privește pe judecători.

Trebuie observat că Agenția Națională de Integritate este gândită ca o autoritate administrativă autonomă organizată ca structură unică la nivel național. Textul constituțional care prevede o asemenea structură este cel de la paragraf 2, art. 116: „*Alte organe de specialitate se pot organiza în subordinea Guvernului ori a ministerelor sau ca autorități administrative autonome.*”

Oricâte filtre și garanții s-ar lua prin actul normativ pe care-l discutăm aici, caracterul autonom îi dă dependență de puterea executivă (în primul rând, să nu uităm că depinde bugetar de puterea executivă, aspect care deja creează subordonare a ANI față de puterea executivă; de asemenea, depinde de Guvernul României schema de personal, ce iarăși subordonează insidios ANI puterii executive). Iată, de altfel, două prevederi din proiect, ne referim la art. 76 alin. 1 și 2, care demonstrează, fără a mai face comentarii în plus pentru că textele vorbesc de la sine: „(1) *Finanțarea cheltuielilor curente și de capital ale Agenției se asigură integral de la bugetul de stat. Proiectul de buget se întocmește de președintele Agenției, cu avizul Ministerului Finanțelor Publice și se înaintează Guvernului pentru a fi inclus distinct în proiectul bugetului de stat supus legiferării. (2) Numărul maxim de posturi pentru Agenție este de 200. Acesta poate fi modificat prin Hotărâre a Guvernului, la propunerea președintelui Agenției.*”

Mai grav este faptul că inspectorii ANI, subordonați, chiar dacă autonomi, puterii executive, controlează o altă putere judecătorească, deși nu au astfel de atribuții constituționale. Ei nici măcar nu au acele atribuții constituționale prevăzute pentru reprezentanții altei autorități judecătorești, ne referim la Ministerul Public, ai cărui procurori reprezintă interesele generale ale societății și apără ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor.

Și nu oricum: ei pot controla posibilul conflict de interese, fie din oficiu, fie la sesizarea oricărei persoane în afara unui cadru jurisdicțional, deși, prin definiție, conflictul de interese în ce-l privește pe judecător are în vedere actul de jurisdicție pe care-l îndeplinește, act care, de regulă, este investit cu putere de lege în măsura în care nu este cenzurat de instanța de control judiciar. Mai mult, din textele proiectului se desprinde ideea că acest control (ne referim atât la cercetarea prealabilă, care presupune chiar audierea celui bănuit de conflict de interese!) se poate efectuat paralel cu un proces pe rol față de care judecătorul este bănuit că ar fi în conflict de interese.

Fără îndoială, o astfel de ingerință aduce atingere imparțialității, dar și independenței judecătorului, pentru că prin simpla declanșare a cercetărilor de către inspectorii ANI pentru verificarea sesizării, chiar dacă aceasta se finalizează cu clasarea, este atrasă bănuiala că ar putea fi în conflict de interese și, astfel, aparența unui act de judecată corect și echidistant este afectată.

---

¹²⁴ idem.

Societatea pentru Justiție

2.7. Printr-o astfel de reglementare, în opinia noastră, s-ar putea pune problema respectării dreptului la un proces echitabil prevăzut de art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, pentru că un judecător supus unui control prealabil efectuat de reprezentanți ai puterii executive, care nu au atributul esențial al independenței, nu mai are acele garanții cerute de această prevedere a Convenției (de independență și imparțialitate).

Sugestive sunt și dispozițiile din *Recomandarea nr. 94 (12)* a Comitetului de Miniștri a Consiliului European, respectiv *Principiul I* pct. 2 lit. d: „În procesul decizional, judecătorii trebuie să fie independenți și să poată acționa fără niciun fel de restricție, influență subiectivă, presiuni, amenințări sau interferențe, directe sau indirecte. Legea trebuie să prevadă sancțiuni clare împotriva persoanelor care încearcă să influențeze deciziile judecătorilor în orice fel. În concluzie, judecătorii trebuie să decidă imparțial, în concordanță cu interpretarea faptelor, și cu respectarea legilor aplicabile speței respective. Judecătorii nu trebuie să fie obligați să raporteze despre felul în care au soluționat un caz niciunei persoane din afara sistemului judiciar.”

Or, controlul situației conflictului de interese de către reprezentanți ai puterii executive reprezintă, din această perspectivă, o ingerință intolerabilă, cu repercusiuni negative asupra înfăptuirii unui act de justiție imparțial.

3. Conflicte de interese în practică și legislație

3.1. Sintagma „conflicte de interese” este puțin întâlnită în teoria și practica judiciară. Am reușit însă identificarea unor cauze care s-ar încadra în această categorie, plecând de la situații practice cu care se pot confrunta magistrații sau de la situații care își găsesc deja o reglementare în legislație.

Astfel, constituie un *conflict de interese* situația când:

- Persoana care, în calitate de inspector judiciar, respectiv membru în comisia de disciplină a CSM, a efectuat cercetările preliminare sau exercită acțiunea disciplinară cu privire la un magistrat, apoi votează asupra aplicării sancțiunii în calitate de membru al secției disciplinare a CSM;
- Un membru al CSM cu activitate nepermanentă și care ocupă o funcție de conducere la nivelul unei instanțe judecătorești formulează o cerere cu privire la instanța sa care este de competența CSM, apoi în calitate de membru CSM participă la deliberarea și votul asupra acesteia;
- Un membru al colegiului de conducere al ICCJ votează cu privire la avizul dat unei persoane pentru numirea ca judecător la ICCJ, după care în calitate de membru CSM votează asupra numirii acelei persoane;
- Un membru CSM care este membru al unei asociații profesionale a magistraților decide cu privire la anumite cereri ale asociației adresate CSM;
- Ministrul justiției propune numirea unei persoane ca Procuror General al Parchetului de pe lângă ICCJ după care, în calitate de membru de drept în CSM, votează în secția de procurori a CSM acea propunere;
- Un avocat apără în același dosar părți care au interese contrare;
- Avocatul renunță la o parte și apoi este angajat de partea adversă, folosind informațiile la care a avut inițial acces;
- Fostul avocat al unei părți decide în calitate de judecător în acel caz;
- Consilierul juridic al instituției oferă consultații angajaților care au litigiu cu aceasta;

Societatea pentru Justiție

- În cadrul unei licitații, își adjudecă direct sau prin interpuși: tutorii, averea celor puși sub tutelă; mandatarii, averea ce li s-a încredințat să o vândă; funcționarii publici, averea statului ce li s-a încredințat spre vânzare (art.1308 Cod civil);
- Judecătorul este cesionar de drepturi litigioase de competența tribunalului în circumscripția căruia își desfășoară activitatea (art. 1309 Cod civil);
- Judecătorul care participă la o licitație pentru achiziții publice în folosul instanței unde își desfășoară activitatea are soțul sau rudele apropiate acționari la firma care participă;
- - Judecătorul soluționează un dosar în care rechizitoriul a fost întocmit de soțul sau o rudă a sa apropiată în calitate de procuror
- În comisie de corectare a lucrărilor sau de examinare a judecătorilor în vederea promovării în funcția de execuție sau de conducere se află soțul sau o rudă apropiată a candidatului;
- Din comisia pentru promovarea în funcție de execuție sau de conducere a personalului auxiliar sau conex din instanță fac parte judecători care sunt soți sau rude apropiate cu acesta;
- Conducătorul instituției acordă un premiu sau distincție angajatului soț/rudă;
- Conducătorul instituției folosește mașina acesteia în interesul propriu, fără ca acest drept să îi fie conferit printr-o reglementare sau contract;

3.2. Evident, un judecător trebuie să participe în mod obiectiv la soluționarea unui dosar, pentru a putea lua decizia potrivită în mod dezinteresat. Aceasta presupune chiat formarea unei culturi a neutralității, ceea ce implică urmate câteva reguli care guvernează instituția conflictelor de interese:

- a) Conflictelor de interese nu pot fi evitate sau interzise, ci ele trebuie definite, identificate și rezolvate;
- b) În instituțiile administrative, despre existența unui conflict de interese se informează șeful ierarhic pentru a decide asupra modalității optime de rezolvare. În justiție însă, conducătorul sau colegiul de conducere trebuie doar consultat (contrar așadar dispozițiilor din Legea nr.303 din 2004), părțile fiind cele care trebuie informate și, numai dacă ele acceptă situația, judecata poate continua.
- c) Dacă se ia decizia deși există un conflict de interese, actul trebuie considerat nul, iar fapta constituie abatere disciplinară sau chiar infracțiune (de abuz în serviciu sau de corupție);
- d) Terțul care ia cunoștință de un conflict de interese neevitat de o altă persoană are datoria de a informa despre aceasta conducătorul instituției.

Cap. IV

ABORDARE ȘI DEFINIRE A NOȚIUNILOR *CONFLICT DE INTERESE ȘI FACTORI DE PRESIUNE* CU REFERIRE DIRECTĂ LA ACTIVITATEA JUDECĂTORILOR

1. Concluziile de mai jos sunt sinteza dezbaterilor ce au avut loc pe parcursul celor 7 întâlniri cu judecătorii la diferite instanțe din țară (Târgu Mureș – instanțe de grad diferit din raza Curții de Apel Tg.-Mureș; Cluj-Napoca – instanțe de grad diferit din Cluj Napoca; Oradea – instanțe de grad diferit din raza Curții de Apel Oradea; Suceava – instanțe de grad diferit din raza Curții de Apel Oradea; Focșani – instanțe de grad diferit din raza Curții de Apel Galați; Timișoara – instanțe de grad diferit din raza Curții de Apel Timișoara; Slatina – instanțe de grad diferit din raza Tribunalului Olt). În anexele prezentului studiu se găsesc chestionarele la care judecătorii participanți la dezbateri au răspuns, precum și studii de caz pe marginea cărora au avut loc dezbateri.

Moderatorii au stabilit punctul de pornire al discuțiilor prin evidențierea efectelor produse de cei doi factori care distorsionează actul de justiție, această abordare fiind mult mai facilă deoarece, după cum vom vedea, uneori limita dintre conflictele de interese și factorii de presiune este extrem de subțire. După cum a răspuns un participant la una din întrebările chestionarului, un factor de presiune poate să devină un motiv de conflict din momentul în care este conștientizat și acceptat de judecător – de exemplu, el va răspunde unor presiuni exterioare din teama de a nu fi sancționat sau în speranța că locul ocupat în ierarhie de cei ale căror interese determină intervenția va justifica o răsplată - , după cum un conflict de interese poate genera presiuni asupra colegilor de opinia cărora depinde obținerea hotărârii urmărite.

2. Pentru a ușura însă dialogul, prezentarea introductivă a vizat raportul dintre conflictele de interese și imparțialitate, precum și dintre factorii de presiune și independența judecătorilor.

Presiunea. Potrivit Dicționarului Explicativ al Limbii Române, prin „*presiune*” se înțelege, în contextul analizat de noi, o „constrângere (morală, economică, politică, socială) exercitată asupra cuiva”.

Înțelesul comun al termenului de „presiune” presupune existența a doi agenți: unul ce exercită acțiunea (persoană ori structură statală) și cel care o suportă (persoană sau structură statală). Cu alte cuvinte, „presiunea” nu poate fi gândită în afara relației celor doi agenți, a celui ce exercită presiunea și a celui ce suportă presiunea. În cazul particular al judecătorului, „subiectul pasiv”, cel ce suferă „presiunea” este judecătorul, iar cel care exercită presiunea este persoana sau structura statală, în cazul din urmă putând fi localizată chiar și în interiorul autorității judecătorești.

Interesul. În același dicționar, „*interesul*” este definit ca „preocuparea de a obține un succes, un avantaj, ca râvnă depusă într-o acțiune pentru satisfacerea unor nevoi, ca avantaj, folos, câștig, profit, ca înțelegere și simpatie față de cineva sau de ceva”.

Nu e nimic în neregulă ca cineva să(-și) urmărească un interes; problema e când acest interes vine în coliziune cu un alt interes. În cazul specific al judecătorilor, interesul pe care trebuie să-l manifeste judecătorii în activitatea de judecată este cel privind realizarea unui act de justiție corect, cu respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Societatea pentru Justiție

Conflictul de interese. *Interesul public*, de a face dreptate și care ține de specificul funcției de judecător, poate veni în coliziune cu *interesul particular* al judecătorului, a membrilor familiei lui, a prietenilor sau cunoscuților lui. Într-o atare situație vorbim de „*conflict de interese*”, adică acea situație în care un interes particular, în care este implicat în vreun fel sau altul judecătorul, se suprapune sau vine în coliziune cu interesul îmfăptuirii unui act de justiție corect.

„Conflictul de interese” presupune existența, ca și în cazul „presiunii”, a doi factori. Însă, dacă în cazul „presiunii” cei doi factori sunt ușor identificabili (o persoană sau structură statală ce exercită presiunea și judecătorul asupra căruia se exercită presiunea), în cazul „conflictului de interese”, interesul ce vine în coliziune cu interesul unei corecte îmfăptuirii a justiției este unul mult mai insidios, mai greu identificat.

Cu atât mai mult cu cât, de multe ori, presiunea se poate transforma într-un conflict de interese atunci când judecătorul acceptă presiunea în realizarea actului de justiție, indiferent din ce motive acceptă (de teamă/frică, de dorința de a promova, promisiuni de alte avantaje indiferent de natura lor). De exemplu, un judecător care are de soluționat o cauză importantă monitorizată și de mass-media cu intenții de presiune, poate avea interesul de a nu se mai scrie despre el în mod negativ în presă, drept pentru care poate fi tentat să adopte soluții ilegale, dar populare.

Rezultă că „factorii de presiune” au o natură obiectivă, exterioară judecătorului (căci judecătorul nu poate avea în niciun fel controlul agentului ce exercită presiunea), pe când „conflictele de interese” au un caracter subiectiv, țin de interiorul judecătorului (în principiu, el poate sau nu să accepte starea, situația de a se afla în conflict de interese). *În măsura în care judecătorul acceptă presiunea exercitată asupra lui, indiferent de motivul acestei acceptări, prin internalizarea subiectivă a factorilor de presiune judecătorul se va afla în conflict de interese.*

3. Paleta pe care s-au desfășurat discuțiile a fost neașteptat de largă, evidențiind realitatea că în cazul judecătorilor aceste probleme pot lua forme diverse, iar modul lor de soluționare nu este deloc indiferent în condițiile în care nu trebuie protejate doar independența și imparțialitatea, ci și *imaginea de independență și imparțialitate*.

Actele normative. În ceea ce privește tehnica de elaborare a normelor, s-a ajuns la concluzia că aceasta trebuie să determine stabilirea unui cadru suficient de maleabil care să permită instanțelor să creeze o practică ce se va impune în timp. Și asta deoarece riscurile sunt multiple. Dacă normele sunt prea elastice, situația conflictuală va exista, fără a putea fi identificată. Dacă normele sunt punctuale, ele vor fi prea stufoase și dificil de urmărit și de înțeles de către cei cărora li se adresează și ale căror drepturi le protejează. Pe de altă parte, formarea unui judecător reprezintă un proces complex și îndelungat, astfel încât nu are niciun rost să îl irosim atunci când nu se impune.

Hotărârile judecătorești. Mai mult, s-a subliniat faptul că o hotărâre pronunțată de un judecător reprezintă dovada acumulării cunoștințelor profesionale și, într-o egală măsură, reflectă personalitatea sa care este influențată de un număr aproape nelimitat de factori, cum ar fi : vârsta, propria experiență, cărțile citite, atitudinea față de părinți, credința sa. Și, indiferent de toate aceste atribute, cei care se adresează justiției trebuie să fie încrezători că hotărârea pronunțată va fi legală și temeinică.

Ajungându-se în acest punct – în care s-a recunoscut că normele care reglementează acest domeniu nu trebuie să fie punctuale și nici de strictă interpretare, că hotărârile judecătorilor reprezintă și o reflectare a personalității lor și că imaginea imparțialității este la

Societatea pentru Justiție

fel de importanță ca imparțialitatea însăși – majoritatea participanților la discuții au fost de acord cu faptul că gradul de transparență al instanțelor trebuie să crească.

Declarații de avere și de interese. Publicarea declarațiilor de avere și de interese ale judecătorilor pe site-ul fiecărei instanțe, ca urmare a modificării Legii 303 din 2004 prin Legea 247 din 2005, este un pas uriaș, de deschidere a unei linii de comunicații între instanțe și persoanele cărora li se adresează, dar acest proces nu se poate finaliza, ci el trebuie continuat. Astfel, s-a avansat ideea publicării unor date privind-i pe judecători legate de studiile urmate, de alte locuri de muncă avute anterior, pentru a fi foarte bine asigurată această imagine de imparțialitate care trebuie dublată de un comportament adecvat în sala de judecată.

O astfel de inițiativă nu trebuie neapărat reglementată, ea putând fi realizată în orice moment, fiind posibil să rămână la latitudinea instanțelor datele care vor fi făcute publice, eventual în urma unor discuții purtate cu judecătorii.

Localități mici. Un capitol aparte al dezbaterilor a vizat situația judecătorilor care își desfășoară activitatea în comunități mici în care, după câțiva ani, aparența de imparțialitate este aproape inexistentă, cercul de cunoștințe al judecătorului atingând un procent semnificativ din totalul familiilor care alcătuiesc comunitatea. În această chestiune s-a apreciat ca un astfel de motiv ar putea fi adăugat celor care justifică aprobarea unui transfer, mobilitatea profesională a judecătorilor fiind aproape necunoscută la noi în țară, spre deosebire de alte țări care chiar încurajează o astfel de schimbare a judecătorilor dintr-o instanță.

Conflict de interese. Trecând de la imaginea de imparțialitate la imparțialitatea propriu – zisă, argumentele au devenit mult mai furtunoase atunci când s-a pus problema definirii conflictului de interese. Astfel, pe lângă răspunsurile formulate, una din întrebările chestionarului solicitând o încercare de definire a noțiunii, participanții la dezbateri au avansat mai multe idei.

Primul aspect analizat a fost cel al raportului dintre conflictele de interese și incompatibilități, concluzia fiind cea potrivit căreia legiuitorul a reglementat incompatibilitățile bazându-se pe o prezumție care în acest caz nu pot fi răsturnate. În fond, este extrem de dificil să identificăm mecanismele interioare care justifică apariția unui conflict de interese, motiv pentru care apare deseori tendința de a stabili prezumții privind existența unor astfel de conflicte. Normele legale urmăresc interzicerea accesului celor care iau decizii la poziții care ar determina tentația ca aceștia să-și urmărească propria bunăstare în procesul decizional. De aceea, în cele mai multe situații, aspectele reglementate nu sunt cauzatoare de prejudicii în sine, dar sunt prezumate ca având acest caracter pentru simplul motiv că accesul la momentul în care deliberarea este deviată este imposibil sau foarte dificil de identificat.

Nu au existat probleme în a concluziona că incompatibilitățile și interdicțiile care îi vizează pe judecători sunt specii ale aceluiași gen, conflictele de interese.

Mergând mai departe și propunând mai multe variante pentru definirea conflictului de interese, 47 de participanți la discuții au făcut o obligatorie legătură între noțiune și interesul patrimonial al judecătorului sau al unei alte persoane care îi este foarte apropiată acestuia. Lăsând la o parte că noțiunea de persoană foarte apropiată este mult prea imprecisă – 75% dintre participanți fiind de acord ca o astfel de normă să facă trimitere la noțiunea de soț (cu varianta ca în locul noțiunii de soț/soție să fie trecută cea de persoană cu care locuiește împreună) sau rudă, cu indicarea gradului de rudenie care atrage prezumția existenței unui

Societatea pentru Justiție

conflict -, 60% de judecători au considerat că interesul patrimonial nu reprezintă o condiție obligatorie pentru existența unui conflict de interese.

În aceste condiții, a fost avansată următoarea definiție: ***un conflict de interese implică un conflict între datoria judecătorului față de părțile cauzei de a le asigura o judecată imparțială și interesele personale – de orice natură – ale acestuia, care ar putea influența necorespunzător îndeplinirea obligațiilor și responsabilităților cu care a fost investit.***

Se constată, în primul rând, că a fost înlăturată componenta patrimonială, iar în al doilea rând a fost exclusă orice trimitere la alți membri ai familiei judecătorului deoarece s-a apreciat că, prin reducere, interesul este întotdeauna al judecătorului chemat să se pronunțe asupra cauzei.

Conflictul de interese poate să fie real, sau poate doar să existe o aparență în acest sens.

Dacă el este real, propunerile au fost în sensul ca judecătorul să anunțe pe ceilalți membri ai completului colegial, precum și colegiul de conducere, practic în acest caz neexistând posibilitatea de a i se impune judecătorului să soluționeze dosarul respectiv. Altfel spus, s-a propus ca într-un astfel de caz rolul colegiului de conducere să fie doar în sensul de a lua act de o astfel de situație.

Au existat și păreri potrivit cărora, mai ales la început, până la crearea unor practici unitare, să fie lăsată la latitudinea completului competent decizia admiterii sau respingerii cererii de abținere, cu mențiunea ca atât cererea, cât și soluția de respingere a cererii să fie pe larg motivate și să fie depuse la dosarul cauzei, părțile fiind anunțate despre acest incident.

În cazul în care există doar aparența unui posibil conflict, de care judecătorul este conștient, s-a apreciat că acesta ar trebui să anunțe colegiul de conducere și părțile din dosar, discuțiile fiind cuprinse în încheierea de ședință.

Pentru varianta în care una dintre părți ar solicita recuzarea judecătorului printr-o cerere motivată, hotărârea prin care cererea ar fi admisă sau respinsă va fi de asemenea pe larg motivată de completul care o va pronunța.

Ideile care s-au evidențiat în urma discuțiilor au fost cele care au subliniat necesitatea creșterii gradului de transparență a activității instanțelor, precum și lărgirea canalelor de comunicare dintre instanță și părțile din proces în ceea ce privește rezolvarea acestor incidente.

O părere foarte interesantă a fost cea potrivit căreia poate să apară un conflict de interese în cazul aplicării unui text legal considerat de judecător ca fiind neconform cu principiile generale ale dreptului. Este posibil, astfel, ca norma să determine o contradicție între interesul părților și interesul general al societății, sau este posibil ca aplicarea normei să determine o soluție inechitabilă, inacceptabil de oneroasă pentru una dintre părți.

Factorii de presiune. În ceea ce privește factorii de presiune, toți participanții la discuții au făcut distincția dintre presiunea exercitată asupra sistemului, și cea resimțită direct de judecător.

De asemenea, a existat un consens în ceea ce privește presiunea exercitată asupra sistemului, respectiv a rolului Consiliului Superior al Magistraturii de a gestiona cazurile în care puterea judecătorească este atacată și afectată în ansamblul ei, concluzia fiind aceea că CSM nu sprijină încă această independență în mod real.

Cum cel mai mare factor de presiune este resimțit de judecători ca fiind presa – deși articolele apărute sunt mult prea rar rezultatul unor anchete independente făcute de ziariști -, a rezultat că se așteaptă de la CSM o implicare mult mai activă și mai promptă în primul rând în acele situații în care puterea judecătorească este afectată în ansamblul ei de diferite atacuri

Societatea pentru Justiție

la adresa acesteia. În al doilea rând CSM ar trebui, la rândul său, să sporească gradul de transparență, și nu doar legat de propria activitate, ci și de aceea a instanțelor, în ansamblul lor. Cu titlu de exemplu, s-a arătat că poate ar fi util ca printr-o conferință de presă anuală CSM să anunțe, în urma unei monitorizări a mijloacelor media centrale, care a fost numărul de aspecte sesizate care s-au confirmat în urma controalelor efectuate.

Chiar și în ceea ce privește activitatea de apărare a reputației judecătorilor, la fiecare dintre cele șapte întâlniri s-a concluzionat că judecătorii apreciază ca fiind lipsită de eficiență procedura folosită în prezent de CSM, răspunsurile fiind mult prea târzii și lipsite de orice efecte atât în rândul mass media, cât și în rândul populației.

Un număr semnificativ de participanți au răspuns că factorii de presiune sunt întotdeauna externi, dar s-a emis și părerea potrivit căruia un astfel de factor poate fi intern, indus de judecător, respectiv determinat de incapacitatea acestuia de a-și asuma răspunderea soluțiilor pronunțate.

Mult mai puternic este însă impactul resimțit de judecători atunci când presiunile se exercită direct și punctual în legătură cu ei, și în acest caz presa fiind indicată ca cel mai puternic element conturbator al independenței individuale.

A fost evidențiată ideea potrivit căreia deși există reglementări care determină conduita judecătorului în cazul în care se produc ingerințe în actul de justiție, în mod real nu există nicio sancțiune a celor care exercită aceste presiuni.

S-a propus o definiție a *factorilor de presiune ca fiind acele împrejurări sau acțiuni prin care se urmărește, direct sau indirect, influențarea soluției ce urmează a se pronunța într-un dosar, indiferent că aceste sunt determinate de părți sau de terți*. Elementul surprinzător l-a constituit ideea avansată – și care a determinat conținutul acestei definiții – potrivit căreia și în situațiile în care presiunea este exercitată asupra sistemului în ansamblul său, ceea ce se urmărește este întotdeauna influențarea soluției într-un dosar concret, sau, cel mult, într-un dosar care deschide calea unei practici constante în materia respectivă.

Legat de modul de rezolvare a acestor presiuni pe care judecătorii le resimt, dezbaterile au condus spre ideea că la un moment dat sistemul va deveni imun la astfel de ingerințe, moment în care el își va identifica în mod real independența. În cazurile unor intervenții brutale, evident, măsurile vor trebui să fie proporționale.

Elaborare ghid. La întrebarea „*Credeți că ar fi util un ghid de bune practici, în ce privește <factorii de presiune> și <conflictul de interese>, pentru activitatea judecătorului și a societății, în ansamblul ei?*”, aproape toți judecătorii, cu mici excepții, au răspuns că un astfel de ghid ar fi util. Relevăm și statistic răspunsurile date: prima etapă – 94,07% din respondenți au fost de acord că un astfel de ghid ar fi util; 3,57% au răspuns că nu ar fi util; 2,36% fie nu au răspuns, fie nu știu să răspundă.

În a doua etapă, respondenții au fost de acord în marea lor majoritate cu utilitatea unui astfel de ghid, cu o ușoară descreștere: 90,78%, iar 9,22% au menționat că nu ar fi util un astfel de ghid.

Mai mult, unii participanți au relevat că un astfel de ghid ar trebui să prezinte cazuri practice de „factori de presiune” și „conflicte de interese”.

La întrebarea finală cine anume ar fi în măsură să elaboreze și să implementeze un astfel de ghid (fiind indicați următorii: judecătorii înșiși; societatea civilă; Ministerul Justiției; C.S.M; alte persoane/instituții; asociațiile magistraților; toți cei de mai sus, într-un efort conjugat) răspunsurile au fost variate, respondenții indicând fie unul din cei enumerați, în special pe judecătorii înșiși (deși este de observat că aceștia au fost enumerați separat nu ca făcând parte din instanțe, organizații profesionale etc.).

Societatea pentru Justiție

În raport cu cei care ar trebui să participe la elaborarea și implementarea unui astfel de ghid, răspunsurile au variat, respondenții fiind de acord că toți actorii menționați în întrebare ar trebui să participe la elaborare și implementare într-o proporție mai mare (41,23% la prima etapă și 38,50% la cea de a doua etapă).

De asemenea, respondenții au indicat pe judecătorii înșiși, pe locul doi ca opțiuni pentru respondenți, ca fiind cei în măsură să elaboreze și implementeze ghidul (în prima etapă 13,70% și, în a doua etapă 16,68%).

Restul opțiunilor conțin o combinație între instituțiile și persoanele indicate, cu procente insignifiante.

Rezultă preocuparea și înțelegerea necesității, de către respondenți, a unui efort comun de către toți cei implicați direct sau indirect în înfăptuirea actului de justiție pentru elaborarea și implementarea ghidului.

ANEXE:

Scopul chestionarului

Fiecare participant la seminar trebuie să completeze acest chestionar. Obiectivele acestui chestionar sunt următoarele:

- Identificarea factorilor de presiune (ca factori externi ce pot afecta independența judecătorilor în activitatea de judecată) și a conflictelor de interese (ca factori interni ce pot afecta independența judecătorilor în activitatea de judecată).
- Conceptualizarea și definirea “factorilor de presiune” și a “conflictelor de interese”.
- Oportunitatea sancționării și modalitățile de sancționare a judecătorilor ce încalcă dispozițiile privind “conflictele de interese” și a persoanelor ce fac presiuni asupra justiției.
- Realizarea unui ghid de bune practici privind “conflictele de interese” și “factorii de presiune”, ce va fi publicat și distribuit instanțelor și parchetelor.

ANEXA I - Chestionar

Întrebare 1): Încercați să definiți noțiunile de “factori de presiune” și “conflicte de interese”.

Răspuns:

Societatea pentru Justiție

Întrebare 2): S-au exercitat asupra dvs. presiuni pentru a lua o anumită decizie, pentru a da o anumită soluție într-o cauză aflată la dvs. spre soluționare?

Răspuns:

Întrebare 3): Puteți identifica, fără a intra în detaliu, acele interese care au stat la baza exercitării presiunii față de dvs., într-o cauză aflată la dvs. spre soluționare?

Răspuns:

Întrebare 4): Ați putut vreodată să dovediți legătura dintre presiunea exercitată și interesele care au determinat această presiune?

Răspuns:

Întrebare 5): Considerați că sunteți suficient apărat de legislația românească în legătură cu posibili factori de presiune externi?

Întrebare:

Întrebare 6): Este "conflictul de interese", în ce-i privește pe judecători, o problema de acută actualitate pentru sistemul judiciar? Dacă răspunsul este afirmativ, explicați concis de ce.

Răspuns:

Întrebare 7): Credeți ca ar fi util un ghid de bune practici, în ce privește "factorii de presiune" și "conflictul de interese", pentru activitatea judecătorului și a societății, în ansamblul ei?

Răspuns:

Întrebare 8): Dacă răspunsul este pozitiv la pct. 7, indicați cine credeți că ar fi în măsură să elaboreze și să implementeze un astfel de ghid:

- judecătorii înșiși
- societatea civilă
- Ministerul Justiției
- C.S.M.
- alte persoane/instituții
- asociațiile magistraților
- toți cei de mai sus, într-un efort conjugat

Răspuns:

ANEXA 2 - STUDII DE CAZ

Grupul 1

FACTORI DE PRESIUNE:

La data de 15.11.2005 se declanșează un conflict de muncă între sindicatul S.C. „X” S.A., reprezentând 500 de salariați din cei 653 câți sunt angajați, și, pe de altă parte, patronat.

La data de 23.11.2005 salariații înscriși în sindicat intră în grevă, încetând astfel munca.

Patronatul sesizează în aceeași zi instanța competentă să suspende greva invocând faptul că această grevă nu îndeplinește condițiile legale.

La termenul fixat, de urgență și cu precădere, de instanță, 200 de salariați pichetează sediul instanței, afișând pancarde cu inscripții referitoare la corupția judecătorilor din oraș, iar 50 dintre salariați au pătruns în sala de judecată așteptând strigarea cauzei.

Reprezentanții patronatului au solicitat ca ședința să nu fie publică motivând cererea lor pe faptul că atitudinea salariaților aflați în grevă influențează instanța în decizia ce o va lua cu privire la cererea de suspendare a grevei.

Limite de discuții:

- poate fi perceput ca un factor de presiune acțiunea salariaților aflați în grevă din ziua judecării cererii de suspendare a acesteia? Motivați pe scurt opțiunea dvs.
- cum ați procedat dvs. într-un asemenea caz?

CONFLICTE DE INTERESE:

Judecătorul X are un fiu, D, de 28 de ani, căsătorit și tatăl unui copil de 3 ani. D a fost de curând chemat în judecată de angajator, imputându-i-se un prejudiciu a cărui valoare acoperă veniturile acestuia pe 10 ani. Litigiul a fost repartizat aleatoriu judecătorului F, de la tribunal. Relațiile dintre X și F sunt de relativă amicitie, X fiind la curtea de apel, la secția comercială. Completului din care face parte X i se repartizează, aleatoriu, un litigiu comercial - în recurs - prin care un acționar al unei societăți comerciale a atacat o hotărâre a adunării generale a societății respective. Acțiunea sa fusese respinsă la fond.

La un moment dat F intră în biroul lui X și, printre altele, îi povestește cât este de supărat deoarece soțul surorii sale este în pericol să piardă o mare sumă de bani, și relatând mai detaliat condițiile în care acest lucru se poate produce, X își dă seama că este vorba de acționarul care este recurent în dosarul care i-a fost repartizat spre soluționare.

Deși F nu face nicio referire și nu formulează nicio cerere, amintește la un moment dat cât de bun prieten este cumnatul său cu patronul societății cu care fiul lui X se afla în litigiu, precum și, în egală măsură, cu un deputat local al partidului de guvernământ.

F pleacă din biroul lui X.

X îți frunzărește notițele și constată că potrivit analizei făcute de el până în acel moment recursul cumnatului lui F se impune a fi admis/respins.

Ce credeți că ar trebui să facă X?

Societatea pentru Justiție
Grupul 2

FACTORI DE PRESIUNE:

La data de 22 septembrie 2005, procurorul de la Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, Direcția de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism, Serviciul Teritorial București a început urmărirea penală, iar în 23 septembrie 2005 a pus în mișcare acțiunea penală față de A, B, C, D și E pentru comiterea de fiecare dintre ei a infracțiunilor de *trafic de persoane*, în formă continuată, prev. de art. 12, alin. 1, alin. 2, lit. a și b din Legea nr. 678/2001, privind prevenirea și combaterea traficului de persoane, cu aplicarea art. 41 alin. 2 C. pen.; *trafic de persoane minore, în formă continuată*, prev. de art. 13 alin. 1, 2 și 3 din Legea nr. 678/2001, cu aplicarea art. 41, alin.2 C. pen.; *trafic de droguri de mare risc*, prev. de art. 2 alin. 1 și 2 din Legea nr. 143/2000, privind prevenirea și combaterea traficului și consumului ilicit de droguri și *constituirea unui grup infracțional organizat*, prev. de art. 7 alin. 1 din Legea nr. 39/2003, privind prevenirea și combaterea criminalității organizate.

La data de 25 septembrie 2005, procurorul de la Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, Direcția de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism, Serviciul Teritorial București a propus luarea măsurii arestării preventive. Judecătorul delegat de la Tribunalul mun. București a admis propunerea procurorului și, la aceeași dată, a luat măsura arestării preventive față de cei cinci pe o perioadă de 30 de zile.

Cu o zi înainte ca procurorul să solicite judecătorului luarea măsurii arestării preventive, cât și în ziua judecării acestei propuneri, majoritatea cotidianelor centrale au prezentat pe larg activitățile antisociale și pretins infracționale ale unui grup de persoane, descriind acest grup ca unul ce distribuie droguri în diferite cartiere din București, care generează și propagă violență etc. Inculpații A, B, C, D, și E erau numiți, printre alte persoane, ca făcând parte din acest grup pretins infracțional.

La data de 05.10.2005 inculpații A, B, C, D și E au fost trimiși în judecată sub acuza comiterii infracțiunilor pentru care în 23 septembrie 2005 s-a pus în mișcare acțiunea penală și s-a dispus privarea lor de libertate cu caracter preventiv.

După sesizarea instanței cu rechizitoriu, la data de 11.10.2005 Înalta Curte de Casație și Justiție admite cererea de strămutare formulată de cei inci inculpați, considerând că prin aceasta se asigură desfășurarea normală a procesului.

La data de 19.10.2005, procurorul de la Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, D.I.I.C.O.T., Serviciul teritorial Bistrița solicită Tribunalului Bistrița, ca instanță unde s-a dispus strămutarea cauzei, să mențină măsura arestării preventive pentru cei cinci inculpați, motivele acestei cerei fiind similare celor indicate în cererea inițială de arestare preventivă.

Judecătorul cauzei, de la Tribunalul Bistrița, a respins cererea de menținere a măsurii arestării preventive pentru cei cinci inculpați motivând că nu mai există necesitatea privării în continuare de libertate, procesul penal putând avea loc în bune condiții și cu ei în libertate.

A doua zi după hotărârea dată de judecătorul cauzei, Președintele României, într-un lung interviu acordat postului de televiziune național, acuză justiția de corupție. Rugat să precizeze câteva cazuri de corupție în justiție, Președintele României menționează, printre alte cazuri, și hotărârea judecătorului de la Tribunalul Bistrița, prin care s-a respins cererea procurorului de menținere a măsurii arestării preventive față de inculpații mai sus-menționați. Declarația Președintelui României a fost preluată imediat de presa scrisă, aceasta din urmă

Societatea pentru Justiție relevând că printre cauzele de corupție menționate de Președinte se numără și dispoziția judecătorului de la Tribunalul Bistrița, de respingere a cererii de menținere a măsurii arestului preventiv.

Recursul formulat de procuror împotriva acestei hotărâri a fost admis de Curtea de Apel.

La următorul termen de judecată, judecătorul cauzei a formulat cerere de abținere motivând că s-a creat în jurul cauzei o atmosferă negativă și că datorită mediatizării negative în ce-l privește nu poate judeca cauza.

Limite de discuții:

- pot fi identificați factori de presiune ce ar distorsiona un act de justiție normal, firesc și dacă ați identificat, vă rog să precizați care sunt aceștia?
- A procedat corect judecătorul de la Tribunalul Bistrița formulând cerere de abținere? Dvs. cum ați fi procedat?
- În reglementarea actuală, Consiliul Superior al Magistraturii în raport cu o asemenea posibilă speță ce măsuri ar putea lua, dacă într-adevăr ar exista factori de presiune care să distorsioneze actul de justiție?

CONFLICTE DE INTERESE:

Judecătorului X îi este repartizată, în mod aleatoriu, o acțiune prin care societatea comercială Y solicită obligarea societății de asigurări A la plata unei sume importante de bani deoarece riscul asigurat s-a produs iar asigurătorul invocă diferite motive pentru a nu achita suma asigurată, aspect confirmat și de mențiunile din înscrisul redactat cu ocazia încercării de conciliere.

Judecătorul X are încheiată la societatea de asigurări A o poliță de asigurare.

Societatea de asigurări A premiază periodic, prin tragere la sorți, pe unul dintre clienții care au ales societatea pentru a încheia o asigurare.

După administrarea probatoriului și punerea concluziilor în fond, judecătorul acordă un termen de pronunțare în cauză.

A doua zi, prin tragere la sorți efectuată în mod aleatoriu și în prezența unui notar, la tragerea la sorți efectuată de societatea de asigurări A este declarată câștigătoare polița încheiată de judecătorul X.

Ce ar trebui să facă judecătorul?

Ce ați face dvs. în locul lui?

Grupul 3

FACTORI DE PRESIUNE:

În anul 2003, în urma procesului de privatizare, întregul pachet de acțiuni al S.C. “PANIROM” S.A. Cluj Napoca este achiziționat de doi acționari persoane fizice.

Societatea pentru Justiție

S.C. “PANIROM” S.A. este cel mai mare producător de produse de panificație din România, cu o cifră de afaceri care plasau această societate printre firmele cele mai prospere din România.

Imediat după achiziționare, cei doi acționari numesc un nou consiliu de administrație al S.C. “PANIROM” S.A.

Foștii administratori ai firmei de stat înființează, la rândul lor, în anul 2000, o altă societate cu același profil ca S.C. “PANIROM” S.A., firmă care în scurt timp se dovedește un foarte serios concurent pe piață al S.C. “PANIROM” S.A.

În anul 2004 acționarii S.C. “PANIROM” S.A. formulează, în numele acestei societăți, mai multe plângeri penale împotriva foștilor administratori (aceeași care sunt asociați ai firmei concurente), acuzându-i de abuz în serviciu, delapidare, înșelăciune și alte infracțiuni, toate pretins a fi fost comise în perioada în care îndeplineau funcția de administratori la firma de stat S.C. “PANIROM” S.A.

Concomitent, într-unul din ziarele centrale apar o serie de articole, centrate pe tema pretinselor infracțiuni comise de foștii administratori, prin care se “demască” abuzurile făcute de foștii administratori, și care cereau în mod imperios anchetarea acestora.

În anul 2005 procurorii finalizează mai multe dosare privindu-i pe foștii administratori, acuzați pe lângă infracțiunea de abuz în serviciu și de infracțiunea de delapidare, suma pretins delapidată cifrându-se la aproximativ 16 milioane euro, astfel că dispun trimiterea în judecată a foștilor administratori. Pe tot parcursul urmăririi penale, până la finalizarea anchetei, același ziar central a continuat periodic a “demasca” activitatea infracțională a foștilor administratori

La primul termen de judecată, procurorul solicită judecătorului desemnat cu soluționarea cauzei, arestarea preventivă a foștilor administratori, având în vedere prejudicial extrem de mare, cât și pericolozitatea deosebită a acestor inculpați.

Judecătorul respinge cererea formulată de procuror.

A doua zi, în ziarul central mai sus menționat apare un articol în care judecătorul ce a respins cererea de arestare preventivă este acuzat, în termeni foarte duri, de incompetență și, de asemenea, se sugerează, fără detalii precise, că ar avea legături cu inculpații-foști administratori.

Recursul procurorului, judecat la două zile după apariția articolului din ziarul central, este admis de instanța de recurs.

Judecătorul de la prima instanță a solicitat imediat Consiliului Superior al Magistraturii de a-I apăra reputația profesională, de a verifica aspectele semnalate de articolul de ziar, de a publica rezultatele verificării și, în caz de confirmare a aducerii independenței judecătorului, de a sesiza organul competent să ia măsuri. În sesizare, judecătorul și-a bazat argumentația pe dispozițiile art. 30 alin. 1 și 2 din Legea nr. 317/2004 rep. (“(1) Consiliul Superior al Magistraturii are dreptul și obligația de a se sesiza și din oficiu pentru a apăra judecătorii și procurorii împotriva oricărui act care le-ar putea afecta independența sau imparțialitatea ori ar crea suspiciuni cu privire la acestea. De asemenea, Consiliul Superior al Magistraturii apără reputația profesională a judecătorilor și procurorilor.

(2) Judecătorul sau procurorul care consideră că independența, imparțialitatea sau reputația profesională îi este afectată în orice mod se poate adresa Consiliului Superior al Magistraturii care, după caz, poate dispune verificarea aspectelor semnalate, publicarea rezultatelor acesteia, poate sesiza organul competent să decidă asupra măsurilor care se impun sau poate dispune orice altă măsură corespunzătoare, potrivit legii.”).

Societatea pentru Justiție

Magistratul și-a probat solicitarea cu o scrisoare a fostului corespondent local al ziarului central în care a apărut articolul, scrisoare în care acesta își cerea scuze pentru neplăcerile produse judecătorului și în care explica că toate articolele de presă, apărute în ziarul central, au fost scrise de el la solicitarea conducerii centrale a ziarului, relatând că din discuțiile cu conducerea ziarului central a rezultat că acționarii S.C. “PANIROM” S.A. au fost comandarii acestei campanii de presă și că în contrapartidă au plătit uriașe sume de bani, acoperite parțial și de achiziționarea de spații publicitare în ziarul central. De altfel, judecătorul a trimis C.S.M.-ului și extrase din numere ale ziarului central, în care, într-adevăr, apăreau pe o foarte lungă perioadă de timp reclame publicitare ale produselor S.C. “PANIROM” S.A.

În același timp, judecătorul a formulat cerere de abținere, motivând că nu poate judeca sub presiunea mediatică la care a fost supus.

Cererea i-a fost respinsă, astfel că această cauză penală a rămas, în continuare, pentru cercetare judecătorească și soluționare aceluiași judecător.

Înainte cu câteva zile de a expira perioada arestului preventiv pentru inculpați (foștii administratori), același ziar central a publicat trei zile la rând articole de presă înc are “demascau” activitatea infracțională a foștilor administratori ai S.C. “PANIROM” S.A. și, de asemenea, reluau acuzațiile, cu același conținut, la adresa judecătorului.

La următorul termen de judecată procurorul a solicitat judecătorului prelungirea măsurii arestului preventiv pentru aceleași motive pentru care a fost solicitată și luarea acestei măsuri.

De precizat că, în toată această perioadă (de 60 de zile), deși judecătorul a făcut numeroase memorii în vederea soluționării cererii sale, Consiliul Superior al Magistraturii nu s-a pronunțat.

Limite de discuții:

- atitudinea acționarilor S.C. “PANIROM” S.A., a conducătorilor ziarului central poate fi calificată ca un factor de presiune față de judecător?

Vă rugăm argumentați răspunsul negativ sau pozitiv.

- în măsura în care ajungeți la concluzia că poate fi calificat ca un factor de presiune externă atitudinea persoanelor mai-sus menționate, precizați dacă în legislația actuală există posibilitatea preîntâmpinării repetarea aceleiași situații și, chiar, sancționarea persoanelor mai sus-menționate.

Vă rugăm argumentați care sunt aceste dispoziții legale.

- cum vedeți dvs. rezolvarea (normativ, sancționator etc.) unei astfel de situații, ca cea din speța de față?

CONFLICTE DE INTERESE:

Judecatorul X are un fiu, D, de 28 de ani, casatorit si tatal unui copil de 3 ani. D a fost de curind chemat in judecata de angajator, imputindu-i-se un prejudiciu a carui valoare acopera veniturile acestuia pe 10 ani. Litigiul a fost repartizat aleatoriu judecatorului F, de la

Societatea pentru Justiție

tribunal. Relatiile dintre X si F sunt de relativa amicitie, X fiind la curtea de apel, in sectia comerciala. Completului din care face parte X i se repartizeaza, aleatoriu, un litigiu comercial - in recurs -prin care un actionar al unei societati comerciale a atacat o hotarire a adunarii generale a societatii respective. Actiunea sa fusese respinsa la fond. La un moment dat F intra in biroul lui X si printre altele ii povesteste cit este de suparat deoarece sotul surorii sale este in pericol sa piarda o mare suma de bani, si relatind mai detaliat conditiile in care acest lucru se poate produce X isi da seama ca este vorba de actionarul care este recurent in dosarul care i-a fost repartizat spre solutionare.

Desi F nu face nicio referire si nu formuleaza nicio cerere, aminteste la un moment dat cit de bun prieten este cumnatul sau cu patronul societatii cu care fiul lui X se afla in litigiu precum si, in egala masura, cu un deputat local al partidului de guvernamint. F pleaca din biroul lui X. X isi frunzaresta notitele si constata ca potrivit analizei facute de el pina in acel moment recursul cumnatului lui F se impune a fi admis/respins.

Comentati situatia prezentata!

Cap. V

CONCLUZII

1. Statul de drept este fundamentat pe supremația legii și organizat pe baza principiului separației puterilor în stat. Cetățenii trebuie să respecte legea, dar și autoritățile trebuie să o facă, iar funcționarea acestui sistem poate fi asigurat doar de o justiție independentă și imparțială (echidistantă).

Statul de drept presupune pe de o parte ca judecătorii să fie în măsură să-și exercite îndatoririle profesionale în mod independent și imparțial, iar pe de altă parte ca puterea executivă și cea legislativă să asigure această independență.

Dar nu este suficient să existe garanții legislative pentru independența și imparțialitatea justiției, ci însăși instanțele trebuie să inspire încredere justițiabililor. Independența și imparțialitatea trebuie să fie efective și recunoscute ca atare de justițiabili¹²⁵.

2. Independența nu este un privilegiu al judecătorilor, ci un privilegiu al cetățenilor într-un stat de drept; instanțele și judecătorii doar administrează acest privilegiu pentru oameni¹²⁶.

3. Factorii de presiune intervin întotdeauna asupra sistemului. Efectul lor nu este întotdeauna negativ – de exemplu, integrarea în Uniunea Europeană a reprezentat o presiune pentru magistrați, determinând o dorință clară de a absorbi cunoștințele necesare aplicării aquis-ului comunitar.

Pe termen lung, niciun incident care implică exercitarea unui factor de presiune nu produce un efect negativ, deoarece impune sistemului să învețe să se protejeze. Întrebările care se justifică sunt: în momentul de față sistemul se poate proteja în mod suficient și eficient, cu atât mai mult cu cât această protecție apare ca fiind în sarcina Consiliului Superior al Magistraturii? Și cea de a doua : este posibil ca în acțiunea de a-și asigura o protecție eficientă, sistemul să își creeze în realitate un scut, devenind imun la problemele celorlalte segmente ale societății? Soluția pare a fi una singură: deschiderea sistemului spre societatea pe care o servește.

4. Conflictul de interese poate să afecteze procesul deliberării, sau să creeze imaginea că deliberarea a fost alterată.

În primul caz problema este relativ simplă, deoarece atrage răspunderea disciplinară sau chiar penală a judecătorului, în măsura în care conflictul și relația de cauzalitate dintre soluție și interes este dovedită. Problema delicată apare atunci când alterarea nu s-a produs, dar imaginea actului de justiție apare distorsionată. Discuțiile sunt interminabile pe acest segment, pornind de la ideea că pentru societate imaginea unei justiții care nu își respectă propriile principii, deși în realitate le respectă, este la fel de negativă ca și când , în realitate, nu le-ar respecta.

Din nou, soluția, se regăsește în transparență și în înlăturarea oricăror forme de ipocrizie. Deoarece, și o afirmăm cu toată responsabilitatea, ni se pare mult mai periculoasă o justiție care lasă impresia că își respectă principiile, dar le încalcă cu mare artă, decât cea care le respectă, deși nu creează această impresie.

¹²⁵ A se vedea Iulia Voinea-Moțoc, *Independența și imparțialitatea justiției în Convenția Europeană a Drepturilor omului*, „Revista română de Drepturile Omului”, nr. 10/1995, p. 40.

¹²⁶ Ernst Markel, „Judicial independence in a nutshell”, în revista EUROJUSTITIA a Asociației Europene a Magistratilor vol.5, Issue 1, Ljubljana - Slovenia, martie 2001, p.1.

Societatea pentru Justiție

Asumarea și declararea existenței conflictului de interese este dovada maturității pentru un judecător. Pe de altă parte, judecătorul este un om, care trăiește într-o anumită colectivitate, care are simpatii și antipatii, nevoi și obligații, prejudecăți și preconcepții. Credem că este mai important să obișnuim societatea să își asume aceste „slăbiciuni” ale judecătorilor pentru că, în acest mod, ei le vor declara în mod deschis, decât să continuăm să întreținem mitul „judecătorului – supraom”.

Pasul următor îl constituie posibilitatea judecătorului de a se adresa colegiului de conducere atunci când un astfel de conflict pare a exista, sau există pur și simplu, și o motivare amplă și publică a motivelor pentru care colegiul de conducere permite judecătorului să se retragă din cauză sau îi permite să judece în continuare. Acestei proceduri i se va adăuga, evident, o aspră sancțiune, în cazul neevidențierii existenței unui astfel de conflict.